

**DYREKTOR
GÓRZNIĘSKO-LIDZBARSKIEGO PARKU KRAJOBRAZOWEGO**

**PLAN OCHRONY
GÓRZNIĘSKO-LIDZBARSKIEGO
PARKU KRAJOBRAZOWEGO
DO ROKU 2030**

**CZEŚĆ I
ZEBRANIE I ANALIZA MATERIAŁÓW DO OPRACOWANIA
PLANU OCHRONY GLPK**

Opracował zespół:

mgr Antoni Pawski

mgr Szczepan Burak

mgr Sławomir Flanz

mgr inż. arch. krajobr. Izabela Kurowska

Spis treści

1.	UWAGI WSTĘPNE	4
2.	ANALIZA DOKUMENTACJI PIERWSZEJ EDYCJI PLANU OCHRONY	8
	2.1 Podstawa opracowania	8
	2.2 Metody opracowania planu ochrony GLPK.....	11
	2.3 Realizacja planu	20
	2.4 Nowe uregulowania prawne	22
	2.5 Wnioski.....	24
3.	ANALIZA OPRACOWAŃ PLANISTYCZNYCH, STRATEGICZNYCH I PROGRAMOWYCH GMIN TERENU GLPK	25
	3.1 Wprowadzenie	25
	3.2. Statystyczna charakterystyka ogólna materiałów planistycznych	25
	3.3. Analiza szczegółowa materiałów planistycznych	26
	3.4. Wnioski.....	52
4.	WYTYCZNE Z POLITYKI LEŚNEJ PAŃSTWA ORAZ PLANÓW URZĄDZENIA LASÓW	53
	4.1 Wytyczne z polityki leśnej państwa	53
	4.2 Zasady prowadzenia gospodarki leśnej na podstawach ekologicznych w kontekście planów urzędzenia lasu.....	57
	4.3 Wnioski.....	66
5.	ANALIZA WNIOSKÓW ZGŁOSZONYCH DO PROJEKTU PLANU OCHRONY.....	68
6.	PRZEGLĄD PUBLIKOWANYCH I NIEPUBLIKOWANYCH OPRACOWAŃ DOTYCZĄCYCH ZASOBÓW I WALORÓW GLPK ...	72
7.	PRACE TERENOWE DOKUMENTUJĄCE STAN PRZYRODY I ZAGOSPODAROWANIE OBSZARU PARKU.....	89

1. UWAGI WSTĘPNE

Plan ochrony dla parku krajobrazowego opracowuje się na podstawie przepisów Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880 z późniejszymi zmianami).

Art. 18 ust. 1 Ustawy wprowadza obowiązek sporządzenia i realizacji planu ochrony dla parku krajobrazowego. Plan taki należy ustanowić w terminie 5 lat od dnia utworzenia danego parku krajobrazowego. Zgodnie z art. 19 ust. 1 wymienionej ustawy projekt planu ochrony dla parku krajobrazowego sporządza dyrektor parku krajobrazowego lub dyrektor zespołu parków krajobrazowych. Projekt planu ochrony wymaga: zaopiniowania przez właściwe miejscowo rady gmin oraz uzgodnienia z właściwymi miejscowo radami gmin ustaleń dotyczących infrastruktury technicznej, zagospodarowania turystycznego, sposobu użytkowania gruntów, eliminacji lub ograniczania zagrożeń zewnętrznych oraz ustaleń do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w odniesieniu do nieruchomości niebędących własnością Skarbu Państwa.

Plan ochrony dla parku krajobrazowego ustanawia wojewoda w drodze rozporządzenia, w terminie 6 miesięcy od dnia otrzymania projektu planu lub odmawia jego ustanowienia, jeżeli projekt planu jest niezgodny z celami ochrony przyrody.

Plan ochrony może być zmieniony, jeżeli wynika to z potrzeb ochrony przyrody. Plan ochrony dla parku krajobrazowego położonego na terenie kilku województw ustanawia wojewoda właściwy ze względu na siedzibę dyrekcji parku, w porozumieniu z pozostałymi wojewodami. W przypadku Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego jest to Wojewoda Kujawsko-Pomorski.

Zgodnie z art. 20 ust. 1 w/w ustawy, plan ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody oraz parku krajobrazowego sporządza się na okres 20 lat, z uwzględnieniem:

- 1) charakterystyki i oceny stanu przyrody;
- 2) identyfikacji i oceny istniejących oraz potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych;
- 3) charakterystyki i oceny uwarunkowań społecznych i gospodarczych;
- 4) analizy skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony;
- 5) charakterystyki i oceny stanu zagospodarowania przestrzennego.

Prace przy sporządzaniu planów ochrony polegają na:

- 1) ocenie stanu zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych, wartości kulturowych oraz istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych, która może być wykonana w formie szczegółowych opisów;
- 2) opracowaniu koncepcji ochrony zasobów, tworów i składników przyrody oraz wartości kulturowych, a także eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych;
- 3) wskazaniu zadań ochronnych, z podaniem rodzaju, zakresu i lokalizacji.

Art. 20 ust. 4 ustawy o ochronie przyrody określa, że plan ochrony dla parku krajobrazowego zawiera:

- 1) cele ochrony przyrody oraz przyrodnicze, społeczne i gospodarcze uwarunkowania ich realizacji;
- 2) identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków;
- 3) wskazanie obszarów realizacji działań ochronnych;
- 4) określenie zakresu prac związanych z ochroną przyrody i kształtowaniem krajobrazu;
- 5) wskazanie obszarów udostępnianych dla celów naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, amatorskiego połowu ryb i dla innych form gospodarowania oraz określenie sposobów korzystania z tych obszarów;
- 6) ustalenia do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województw oraz planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych.

Zgodnie z art. 21 w/w ustawy minister właściwy do spraw środowiska, kierując się potrzebą ochrony zasobów, tworów i składników przyrody żywej i nieożywionej w parkach narodowych, rezerwach przyrody oraz parkach krajobrazowych, z uwzględnieniem możliwości technicznych, organizacyjnych i finansowych oraz poziomu wiedzy i nauki w zakresie ochrony przyrody w drodze rozporządzenia powinien określić

- 1) tryb sporządzania projektu planu ochrony,
- 2) zakres prac na potrzeby sporządzenia projektu planu ochrony,
- 3) tryb dokonywania zmian w planie ochrony,
- 4) zakres i sposoby ochrony zasobów, tworów i składników przyrody.

Wymóg ten został spełniony przez wydanie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody, parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94, poz. 794). Rozporządzenie to określa:

- 1) tryb sporządzania projektu planu ochrony,
- 2) zakres prac na potrzeby sporządzenia projektu planu ochrony,
- 3) tryb dokonywania zmian w planie ochrony,
- 4) zakres i sposoby ochrony zasobów, tworów i składników przyrody.

Przy konstrukcji niniejszego planu ochrony GLPK uwzględniono zarówno opisane powyżej uwarunkowania prawne sporządzenia planu ochrony dla parku krajobrazowego oraz wymogi określone w specyfikacji istotnych warunków zamówienia do zadania – Wykonanie Planu Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (Znak sprawy: GLPK-322/1/08).

Całość opracowania będzie składać się z trzech części:

- I. Zebranie materiałów do opracowania Planu ochrony GLPK,
- II. Ocena stanu istniejącego, inwentaryzacja i ocena stanu zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych, wartości kulturowych oraz identyfikacja wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń obszaru Parku,
- III. Opracowanie projektu Planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Niniejsza część I zawiera zebranie materiałów do opracowania Planu ochrony GLPK:

- analizę dokumentacji pierwszej edycji planu ochrony GLPK,
- analizę studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin i wybranych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- analizę planów urządzania lasów nadleśnictw,
- analizę wniosków i postulatów złożonych do projektu planu,
- przegląd publikowanych i niepublikowanych opracowań dotyczących zasobów i walorów GLPK,
- prace terenowe dokumentujące stan przyrody i zagospodarowanie obszaru Parku.

Druga część będzie zawierała ocenę stanu istniejącego, inwentaryzację i ocenę stanu zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych, wartości kulturowych oraz identyfikację wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń obszaru Parku, a w szczególności:

- charakterystykę i ocenę ekosystemów wodnych,
- charakterystykę i ocenę ekosystemów wodno-łądowo-torfowiskowych,
- charakterystykę i ocenę ekosystemów leśnych,
- charakterystykę i ocenę ekosystemów łąkowych,
- ocenę walorów krajobrazowych,
- uwarunkowania społeczno-historyczno-kulturowe,
- ocenę warunków sozologicznych,
- analizę zagospodarowania turystycznego GLPK,
- delimitację obszaru Parku,
- opracowanie map tematycznych.

Trzecia część stanowić będzie właściwą część projektu Planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego:

- opracowanie koncepcji ochrony zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych oraz wartości kulturowych,
- koncepcję eliminacji lub ograniczenia istniejących i potencjalnych zagrożeń,
- wskazanie zadań ochronnych z podaniem rodzaju, zakresu i lokalizacji z uwzględnieniem obszarów Natura 2000,
- sformułowanie działań ochronnych dla obszaru Parku i wydzielonych jednostek przestrzennych,
- wytyczne do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- opracowanie mapy Planu ochrony,
- przygotowanie projektu rozporządzenia wojewody,
- przygotowanie dokumentacji do uzyskania niezbędnych uzgodnień i opinii.

Podstawę formalną opracowania Planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego stanowi umowa zawarta w dniu 30.07.2008 r. pomiędzy Dyrektorem Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego a Pracownią Projektowo-Konsultingową „EKO-PLAN” w Toruniu, prowadzącą działalność gospodarczą na podstawie wpisu do ewidencji prowadzonej przez Prezydenta Miasta Torunia pod nr 50493.

2. ANALIZA DOKUMENTACJI PIERWSZEJ EDYCJI PLANU OCHRONY

2.1 Podstawa opracowania

Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy (GLPK) został utworzony w 1990 r. na mocy porozumienia pomiędzy Wojewodą Toruńskim i Wojewodą Ciechanowskim z poniżej wymienionymi przepisami:

- Uchwała Nr 58/X/90 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Ciechanowie z dnia 23 kwietnia 1990 r. w sprawie utworzenia Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (Dziennik Urzędowy Województwa Ciechanowskiego nr 8, poz. 67),
- Rozporządzenie Nr 1/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 11 września 1990 r. w sprawie utworzenia Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (Dziennik Urzędowy Województwa Toruńskiego nr 18, poz. 205).

Podstawą prawną utworzenia w 1990 roku Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego była Ustawa z dnia 30 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska, a dokładnie art. 41 tej Ustawy. Z dniem 1 stycznia 1998 r. weszła w życie obszerna nowelizacja Ustawy z dnia 30 stycznia 1980 r. o ochronie i kształtowaniu środowiska (Dz. U. Nr 133 z 1997 r., poz. 885), która uchyliła m.in. jej art. 41. W ten sposób ustawodawca spowodował, że jedyną podstawą prawną ustanawiania ograniczeń niezbędnych dla ochrony przyrody w parkach krajobrazowych stała się Ustawa z 16 października 1991 roku o ochronie przyrody. Jednocześnie ustawodawca zobowiązał wojewodów do dostosowania aktów prawnych wydanych w oparciu o art. 41 ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska do wymagań ustawy o ochronie przyrody w terminie do 30 czerwca 1998 r. W sprawie „części toruńskiej” Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego takie rozporządzenie ukazało się w Dzienniku Urzędowym Województwa Toruńskiego Nr 18, poz. 108 - Rozporządzenie Nr 17/98 Wojewody Toruńskiego z dnia 16 czerwca 1998 r. i wchodzi w życie z dniem 30 czerwca 1998 r, a w sprawie „części ciechanowskiej” w Dzienniku Urzędowym Województwa Ciechanowskiego Nr 16, poz. 72 – Rozporządzenie Nr 9/98 Wojewody Ciechanowskiego z dnia 28 maja 1998 r.

Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy został utworzony w celu ochrony krajobrazu części Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego o wysokich wartościach przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych, zdrowotnych i rekreacyjnych.

Celem utworzenia Parku jest zapewnienie warunków dla aktywnych form ochrony i kształtowania środowiska z dopuszczeniem wyłącznie niekolizyjnych form turystyki

krajoznawczej. Park stał się naturalną osłoną dla rezerwatów przyrody oraz terenem badań naukowych.

Celem zabezpieczenia walorów Parku wprowadzono zestaw zakazów, ograniczeń i nakazów, do przestrzegania których zostali zobowiązani wszyscy użytkownicy obszaru Parku.

Uchwały o utworzeniu GLPK zawierały zestaw zakazów, nakazów i ograniczeń, do których przestrzegania zostały zobowiązani wszyscy użytkownicy obszaru Parku. Były to podstawowe przepisy regulujące zasady użytkowania na terenie parku do czasu opracowania i zatwierdzenia przez Wojewodów: Ciechanowskiego i Toruńskiego planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Rozporządzenie Nr 1/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 11 września 1990 r. i Uchwała Nr 58/X/90 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Ciechanowie z dnia 23 kwietnia 1990 r. nakazywały opracowanie w ciągu 3 lat regionalnego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru funkcjonalnego Parku i jego strefy ochronnej. Plan ten miał uwzględnić działalność gospodarczą i statutową instytucji oraz organizacji wykonujących własne zadania na terenie Parku, obowiązujące ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz wskazania wynikające ze szczegółowych programów realizacji celów dydaktyczno-naukowych i różnych form turystyki krajoznawczej.

W związku z powyższym zawarto porozumienie pomiędzy Wojewodą Ciechanowskim i Wojewodą Toruńskim, że plan ochrony zostanie sporządzony wspólnie przez Wojewódzkie Biura Planowania Przestrzennego w Ciechanowie i w Toruniu jako Regionalny Plan Zagospodarowania Przestrzennego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Ustalono również granice obszaru opracowania obejmujące również tereny sąsiednie z obszarem GLPK.

Zgodnie z obowiązującymi wówczas przepisami prawnymi prace realizowano dwuetapowo, tzn. założenia i projekt planu. Założenia Regionalnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego GLPK opracowano w latach 1992 - 1995. Prace realizowane były w Wojewódzkich Biurach Planowania Przestrzennego w Ciechanowie i w Toruniu, a każde z Biur opracowywało treść problematyki dla „swojej” części Parku. W trakcie prac organizowano wyjazdy terenowe oraz spotkania robocze zespołów autorskich, w trakcie których uzgadniano problemy na „stykach” obu województw oraz uzgadniano wersje ostateczne opracowań dla całego obszaru Parku i jego otuliny. W efekcie powstało 10 opracowań studialnych (analitycznych) w zakresie poszczególnych zagadnień branżowych:

Podział administracyjny

- Studium demograficzne

- Hierarchia sieci osadniczej
- Zasoby zieleni
- Studium gospodarki wodnej
- Studium gospodarki żywnościowej
- Studium rekreacji
- Studium środowiska przyrodniczego
- Komunikacja
- Elektroenergetyka i telekomunikacja

Ponadto poza Biurami wykonano 3 opracowania, które z wyżej wymienionymi tworzą merytorycznie i przestrzennie wspólną całość:

- studium krajobrazowe:
  - * inwentaryzacja zasobów krajobrazowych,
  - * waloryzacja zasobów krajobrazowych,
  - * wytyczne do kształtowania krajobrazu,
- waloryzacja faunistyczna,
- studium ochrony środowiska kulturowego.

Każde opracowanie zawiera część opisową oraz graficzną w skali 1:25000.

Syntezę założeń stanowią 2 opracowania wynikowe opracowane w formie roboczej osobno dla każdego z województw:

- struktura funkcjonalno-przestrzenna,
- zasady ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Całość I etapu opracowania Planu w związku ze zmianami regulacji prawnych niestety nie uzyskała mocy prawnej.

W dniu 28.11.1995 r. Wojewoda Toruński w uzgodnieniu z Wojewodą Ciechanowskim, stosownie do wytycznych Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa powołał Komisję Planu Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, której zadaniem jest m.in. opiniowanie poszczególnych etapów Planu Ochrony GLPK.

Na pierwszym posiedzeniu Komisji dokonano oceny dotychczas wykonanych opracowań stanowiących Plan Ochrony GLPK stwierdzając, że wykonane opracowania analityczne stanowią wystarczający materiał wyjściowy do opracowania Planu Ochrony GLPK. Wyznaczono zakres opracowania Planu obejmujący obszar Parku wraz z otuliną. Zaakceptowano zapis ustaleń Planu Ochrony w formie zestawu ustaleń ogólnych dla całego

obszaru oraz ustaleń szczegółowych dla poszczególnych jednostek elementarnych - jednostek przestrzennych wyznaczonych w oparciu o przyjęte kryteria przyrodnicze (rzeźba terenu, litologia i użytkowanie terenu). Uznano, że Plan Ochrony GLPK powinien składać się z następujących zasadniczych części:

I. Uwagi ogólne i metodologiczne.

II. Operat generalny.

1. Ustalenia ogólne.

2. Ustalenia szczegółowe.

III. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na drugim posiedzeniu Komisji dokonano oceny wykonanych prac nad planem ochrony, na który składają się operat generalny w postaci ustaleń dla całego obszaru Parku oraz ustaleń dla wyodrębnionych jednostek przestrzennych, jak również wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Przyjęto metodę wyodrębniania jednostek przestrzennych na obszarze Parku oraz dokonano wyboru wariantu przestrzennego granic Parku.

Zdecydowano zgodnie z sugestią zespołu autorskiego o likwidacji otuliny GLPK i włączeniu jej dużej części w obszar Parku tj. obszaru na północ od Leżna Wielkiego, obszaru na północ i południe od jeziora Księża, obszaru w rejonie Brodniczki i Okalewka oraz terenów leśnych położonych na północ od Syberii i Sinogóry oraz na zachód od Zielunia. Jednocześnie złożono postulat włączenia części otuliny w rejonie Janówka, Zembrza, Trepek, Bartniczki i Zaborowa do sąsiadującego od zachodu z Parkiem obszaru chronionego krajobrazu „Obszar doliny Drwęcy”. Natomiast tereny rolne położone w rejonie wsi Brzozie, na zachód od Górzna oraz w rejonie Jamielnika postanowiono wyłączyć z systemu obszarów chronionych.

2.2 Metody opracowania planu ochrony GLPK

Ustalenia Planu Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego dotyczą obszaru o powierzchni 27764,3 ha. Aby precyzyjnie formułować ustalenia planistyczne i określić zadania dla użytkowników Parku konieczne było wyodrębnienie na obszarze Parku jednorodnych jednostek przestrzennych wydzielonych w oparciu o przyjęte kryteria. Uznano, że z uwagi na to, iż głównymi przesłankami utworzenia Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego były jego walory przyrodnicze i krajobrazowe, jako główne kryterium podziału jego obszaru na jednostki przestrzenne przyjęto cechy środowiska przyrodniczego.

Uwzględniając powierzchnię obszaru objętego opracowaniem przyjęto zasadę, że wydzielenie poszczególnych geokompleksów powinno nastąpić w oparciu o „odmiany krajobrazu”. „Odmiana krajobrazu” jest jednostką wyższego rzędu od „typów uroczysk” i odpowiada w podziale fizyczno-geograficznym „typowi terenu” oraz „fitokompleksowi krajobrazowemu” zwanemu też „fizjocenozą” w życiu fitosocjologicznym.

Uznano nadrzędną, przyjętą powszechnie zasadę, że podstawą wydzielenia „odmian krajobrazu” są: rzeźba terenu, a w szczególności jej cechy morfometryczne, litologia warstw powierzchniowych, które łącznie z rzeźbą terenu w decydujący sposób wpływają na stosunki wodne i glebowe oraz łącznie na charakter roślinności i użytkowania terenu w ujęciu zgeneralizowanym uwzględniającym lasy, grunty orne i trwałe użytki zielone. Przyjęte wydzielenia nawiązują w ujęciu ogólnym do wydzielen J. Kondrackiego (1988 r.), odbiegają w wielu przypadkach od wydzielen A. Richlinga oraz uwzględniają w pewnym stopniu wydzielenia J. Bogdanowskiego (1979 r.). W nawiązaniu do tych ostatnich wydzielen obszar GLPK należy przede wszystkim do krajobrazu kulturowego, przeważnie harmonijnego, uprawowego.

Zastosowane wydzielenia opierają się w podstawowej mierze na fakcie, iż obszar GLPK znajduje się w obrębie klasy krajobrazów nizinnych i należy do dwóch rodzajów krajobrazu: krajobrazu młodoglacjalnego (w zasięgu ostatniego zlodowacenia skandynawskiego) obejmującego zdecydowaną większość obszaru Parku oraz krajobrazu staroglacjalnego (ze zlodowacenia środkowopolskiego), obejmującego południowo-wschodni skrawek obszaru GLPK.

Do krajobrazu młodoglacjalnego w grupie krajobrazów glacialno-morenowych należą następujące odmiany krajobrazu:

- krajobraz płaskich wysoczyzn morenowych, charakteryzujący się niewielkimi deniwelacjami (wys. wzgl. do 2 m, spadki 1-3⁰) oraz występowaniem osadów gliniastych i gliniasto-piaszczystych, na których wykształciły się bardziej urodzajne gleby (płowe, brunatne, rzadko czarne ziemie). Urozmaicenia wprowadzają w nim liczne zagłębienia wytopiskowe, lokalnie podmokłe, zatorfione lub z drobnymi „oczkami”, oraz drobne rynny subglacialne lub doliny wód roztopowych. Równiny morenowe są w ogromnej przewadze użytkowane rolniczo i stosunkowo rzadko są porośnięte lasem. Stąd też główną odmianą krajobrazu jest krajobraz równinno-morenowy rolny (jednostki 10 i 38) i rzadziej krajobraz równinno-morenowy rolno-leśny (jednostka 3),

- krajobraz falistych wysoczyzn morenowych, cechującej się nieco większym urozmaiceniem rzeźby terenu, gdyż deniwelacje sięgają w nim do 5 m a spadki do 7⁰. Inne

cechy krajobrazu - jak litologia warstw powierzchniowych i użytkowanie terenu są podobne jak w odmianie krajobrazu płaskich wysoczyzn morenowych. Występują tu więc odmiany krajobrazu: falisto-morenowy rolny (jednostki 1, 11, 24, 31, 35 i 37) oraz falisto-morenowy rolno-leśny (jednostki 5, 14 i 23),

- krajobraz wysoczyzn morenowych z pagórkami i wzgórzami morenowymi cechujący się występowaniem płaskiej i falistej wysoczyzny morenowej, o podobnej budowie geologicznej jak w innych krajobrazach morenowych, urozmaiconej występowaniem mniej lub bardziej odosobnionych pagórków i wzgórz o wysokości 5-15 m i zmiennych spadkach, zbudowanych ze znacznie zróżnicowanych osadów: gliniastych, piaszczysto-gliniastych z gładzami, piaszczysto-żwirowych z domieszką gliny a lokalnie nawet drobnych piasków i mułków. Część pagórków i wzgórz morenowych jest użytkowana rolniczo, ale większość porośnięta jest bogatymi, zróżnicowanymi siedliskowo lasami. Stąd też występują tu odmiany krajobrazu morenowego pagórkowato-wzgórzowego rolnego (jednostka 32), lub pagórkowato-wzgórzowego leśnego (jednostka 12),

- krajobraz pagórków morenowych, cechujący się występowaniem mniej lub bardziej zwartych zespołów pagórków morenowych, o wysokości do 10 m, o zróżnicowanej budowie geologicznej, występujących często na kontakcie i w otoczeniu sandrów. Są one najczęściej porośnięte lasami stąd odmianą krajobrazu jest krajobraz morenowo-pagórkowato leśny (jednostka 20),

- krajobraz wysoczyzn morenowych z pagórkami i wzgórzami kemowymi, charakteryzujący się występowaniem płaskiej, lub częściej falistej wysoczyzny morenowej, zbudowanej z utworów gliniastych i piaszczysto-gliniastych, urozmaiconej zagłębieniami wytopiskowymi lub niewielkich rozmiarów rynnami, w których dnie występują poza osadami organicznymi (głównie torfami) drobne jeziora. Na tym tle występują pagórki (o wysokości względnej do 10 m) i wzgórza (wys. do 25-30 m) kemowe, o zróżnicowanych spadkach (5-20°). Kemy te są zbudowane głównie z utworów piaszczystych, przewarstwionych często mułkami lub żwirami. Na powierzchni występują lokalnie cienkie pokrywy gliniaste. Niższe kemy zbudowane z utworów piaszczysto-mułkowo-gliniastych są przeważnie użytkowane rolniczo natomiast wzgórza kemowe i pagórki, zbudowane głównie z utworów piaszczysto-żwirowych są przeważnie porośnięte lasem. Stąd też w krajobrazie tym występuje odmiana: morenowo-kemowy rolno-leśny (jednostka 6),

Osobliwością krajobrazu GLPK jest liczne występowanie grupy krajobrazu glacialno-rynnowego. Występujące tu rynny glacialne wykazują długość 3-10 km, szerokość 0,5-3,5 km i głębokość 10-40 m. Ich wysokie i przeważnie strome zbocza są porozcinane dolinami

denudacyjnymi lub rozcięciami erozyjnymi typu wąwozów i parowów. Zbocza zbudowane są głównie z osadów gliniasto-piaszczystych. Dna ich są niezwykle urozmaicone, gdyż występują w nich jeziora, równiny biogeniczne, kemy i drumliny. To zróżnicowanie sprawia, że w tej grupie krajobrazu wyróżniono następujące odmiany krajobrazu:

- krajobraz rynnowy jeziorny, charakteryzujący się występowaniem w rynnach jezior i zanikłych ich części zbudowanych z torfów, wykorzystywanych przeważnie jako użytki zielone (jednostki 4, 9, 21, 34),

- krajobraz rynnowy jeziorno-drumlinowy, cechujący się występowaniem w rynnach glacialnej drumlinów w sąsiedztwie jezior. Drumliny występują gromadnie i są wykształcone w postaci wałów o długości 50-200 m, szerokości 25-75 m i wysokości 2-7 m, zbudowanych głównie z osadów gliniastych. Pomiędzy nimi są liczne mniej lub bardziej zabagnione obniżenia wytopiskowe. Pola drumlinowe są użytkowane przeważnie rolniczo tworząc odmianę krajobrazu rynnowego jeziorno-drumlinowego rolno-leśnego (jednostka 25),

- krajobraz rynnowy pagórkowato-kemowo-wytopiskowy, wykształcony w rozległych rynnach glacialnych, w których występują pagórki, rzadziej wzgórza kemowe zbudowane głównie z utworów piaszczysto-mułkowych. W otoczeniu kemów są liczne zagłębienia wytopiskowe z osadami organicznymi w dnie. W krajobrazie tym jest zróżnicowane użytkowanie ziemi, gdyż obok gruntów rolnych występują użytki zielone i płaty leśne. Występuje zarówno odmiana krajobrazu rolno-leśnego (jednostki 2 i 7) jak i leśnego (jednostka 19),

- krajobraz rynnowy pojeziorno-kemowy, wykształcony jedynie w rynnach Brynicy, w której występują nieliczne wały kemowe i płaskie piaszczyste terasy kemowe oraz rozległe równiny biogeniczne powstałe po zaniku jezior. Kemy są przeważnie porośnięte lasem, zaś równiny biogeniczne są przeważnie użytkowane jako użytki zielone (jednostka 17),

- krajobraz gliniastych poziomów morenowych w obrębie rynien, wykształcony jedynie w rynnach Brynicy charakteryzujące się występowaniem rozległego poziomu (półki) gliniastego, użytkowanego rolniczo, krajobrazowo zbliżonego do płaskiej wysoczyzny morenowej (jednostka 16).

W obrębie GLPK znaczne obszary zajmują odmiany krajobrazu glacialno-fluwioglacjalnego, sandrowego. Sandry są wykształcone tu w postaci płaskich stożków i równin utworzonych przez wody lodowcowe, na przedpolu krawędzi lądolodu. Stąd też są one zbudowane w części początkowej (proksymalnej) z osadów słabo posegregowanych (piaski, żwiry z domieszką kamieni oraz są bardziej urozmaicone pod względem hipsometrycznym, gdyż występują w tej części, krawędzie sedymentacyjnej, falistości, czasem

wały i bardzo liczne, o różnej głębokości zagłębienia wytopiskowe. W kierunku dystalnym (z dala od krawędzi lodowej) sandr przechodzi w bardziej monotonne równiny sandrowe, zbudowane z bardziej posegregowanych osadów piaszczystych. To zróżnicowanie sandru powoduje, że wyróżniono w nim kilka odmian krajobrazu:

- krajobraz równin sandrowych, stanowiący tu ogromną przewagę krajobrazu sandrowego. Tylko niewielkie obszary tego typu sandru są użytkowane jako grunty orne a ogromną większość porastają bory sosnowe. Stąd też główną rolę odgrywa odmiana krajobrazu równinno-sandrowego leśnego (jednostki 28, 29, 36 i 43) i nieznaczną - równinno-sandrowego rolno-leśnego (jednostki 30, 44 i 47) oraz rolno (jednostki 33, 40 i 42),
- krajobraz sandrowy falisty, leśny (jednostka 27) i leśno-rolny (jednostka 22), wykształcony w proksymalnej części sandru, porośnięty różnymi odmianami siedliskowymi lasów i borów,
- krajobraz sandrowy jeziorno-wytopiskowy, charakteryzujący się występowaniem w powierzchni sandrowej licznych obniżzeń (zagłębienia wytopiskowe, rynny glacjafluwalne), zajętych przez jeziora i równiny biogeniczne, powstałe po zaniku jezior. Użytkowanie ziemi jest przeważnie leśne i stąd występuje tu odmiana krajobrazu sandrowo-leśnego (jednostki 13 i 15),
- krajobraz sandrowy ze wzgórzami i masywami kemowymi, wykształcony w tych miejscach gdzie w otoczeniu powierzchni sandrowych zachowały się rozległe wzgórza i masywy kemowe, które nie zostały rozmyte przez wody sandrowe. Kemy są przeważnie porośnięte lasem (jednostka 8).

W obrębie GLPK bardzo nieznaczną rolę odgrywa krajobraz dolinny. Wyróżniono tylko tu jedną odmianę krajobrazu dolinnego to jest:

- krajobraz przełomowych odcinków dolin rzecznych, wykształcony typowo jedynie w przełomowym odcinku doliny Brynicy a cechujący się występowaniem głębokiej (do 40m) i stosunkowo wąskiej doliny typu jarowego o bardzo stromych zboczach, porośniętych lasem. Część tej doliny jest rezerwatem przyrodniczym (jednostka 18).

Podobnie nieznaczną rolę na terenie GLPK odgrywa krajobraz akumulacyjnych równin biogenicznych. Równiny biogeniczne są zbudowane głównie z torfów i gytii. Występują powszechnie w obrębie krajobrazu młodoglacjalnego, ale przy niewielkich rozmiarach są one elementami składowymi różnych odmian krajobrazu. Samodzielne odmiany tworzą wtedy, gdy osiągają duże rozmiary. Na terenie GLPK odmianę tą tworzą równiny biogeniczne w okolicy Janowa i Płociczna, wykorzystywana głównie jako użytki zielone (jednostka 39) lub o użytkowaniu rolno-leśnym (jednostka 41).

Na terenie GLPK występuje w obrębie krajobrazu staroglacjalnego odmiana krajobrazu zdenudowanej wysoczyzny morenowej, wyrównanej przez procesy denudacyjne i stąd urozmaiconej jedynie płytkimi dolinami denudacyjnymi. Wysoczyzna ta jest zbudowana z utworów piaszczysto-gliniastych i jest użytkowana głównie jako grunty orne. W obrębie rodzaju krajobrazu staroglacjalnego wyróżniono jedną odmianę krajobrazu, a mianowicie krajobraz zdenudowanych równin morenowych (ST_m), która należy do grupy krajobrazów glacialnych – morenowych o użytkowaniu rolnym (jednostka 45) i rolno-leśnym (jednostka 46 i 48).

Ostatecznie w świetle przyjętych kryteriów wydzielono na obszarze Parku 48 jednostek przestrzennych, należących do 25 odmian krajobrazu młodoglacjalnego i 2 odmian krajobrazu staroglacjalnego, które nazwano jednostkami podstawowymi. Każda jednostka uzyskała odrębne oznaczenie składające się z trzech członów, np. 7 - R_{pkw}/rl - I. Poszczególne człony oznaczają:

7 - numer porządkowy jednostki

R_{pkw} - odmiana krajobrazu (pagórkowato-kemowo-wytopiskowy)

rl - użytkowanie terenu (rolno-leśne)

I - waloryzacja przyrodniczo-krajobrazowa jednostki wyrażona m.in. poprzez ocenę jakości poszczególnych komponentów środowiska geograficznego, stopień naturalności krajobrazu, harmonijność powiązania elementów przyrodniczych i kulturowych, identyfikację zagrożeń, ocenę stanu środowiska i ocenę stopnia antropopresji:

I. Bardzo duże walory przyrodniczo-krajobrazowe:

- krajobraz zbliżony do naturalnego,
- harmonijne powiązanie elementów przyrodniczych z elementami kulturowymi,
- urozmaicona rzeźba terenu,
- bogactwo form geomorfologicznych,
- bardzo duże wartości ekologiczne (rezerваты przyrody, użytki ekologiczne itp.),
- brak istotnych źródeł zanieczyszczeń środowiska,
- siedliska lasu świeżego i mieszanego z domieszkami lasu wilgotnego, lasu łągowego, olsu jesionowego i typowego,
- obszary o małym stopniu antropopresji.

II. Duże walory przyrodniczo-krajobrazowe:

- krajobraz w części zbliżony do naturalnego,
- na ogół harmonijne powiązanie elementów przyrodniczych z elementami kulturowymi,

- średnio urozmaicona rzeźba terenu,
- małe i średnie zróżnicowanie geomorfologiczne form,
- duże wartości ekologiczne,
- mogą występować źródła zanieczyszczeń środowiska,
- siedliska boru mieszanego świeżego, boru mieszanego, boru świeżego i boru wilgotnego,
- obszary o średnim stopniu antropopresji.

III. Średnie walory przyrodniczo-krajobrazowe:

- krajobraz zmieniony antropogenicznie,
- zaburzony (dysharmonijny) układ powiązań elementów przyrodniczych z elementami kulturowymi,
- mało urozmaicona rzeźba terenu,
- średnie i niskie wartości ekologiczne,
- mogą występować uciążliwe źródła zanieczyszczeń środowiska,
- siedliska boru suchego,
- obszary o dużym stopniu antropopresji.

W trakcie prac nad operatem generalnym Planu Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego zauważono, że można wyodrębnić pewne ustalenia ogólne dotyczące całego obszaru Parku. Pozwoliło to na nie powtarzanie niektórych zapisów przy formułowaniu ustaleń dla kolejnych jednostek elementarnych.

Zasadniczy trzon niniejszego opracowania stanowią ustalenia szczegółowe dla poszczególnych jednostek podstawowych, na które podzielono obszar Parku. Przyjęto trzy wzajemnie dopełniające się (komplementarne) sfery ustaleń planu: sferę informacyjną, sferę regulacyjno-ochronną i sferę operacyjno-zadaniową.

Sfera informacyjna - zawiera zestaw podstawowych informacji o terenie jednostki, położenie jednostki, jej wielkość, użytkowanie gruntów i istniejące zainwestowanie, waloryzacje, uwagi o sposobie gospodarowania, walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe oraz zagrożenia tych walorów, sytuacje konfliktowe i bariery ekologiczne oraz tereny i obiekty szczególnej uwagi.

Sfera regulacyjno-ochronna - zawiera zbiór ustaleń określających dopuszczalne sposoby zagospodarowania i użytkowania terenu Parku; stwarza pewne możliwości ochrony przez określenie rygorów oraz warunków działań dla wszystkich użytkowników Parku.

Sfera operacyjno-zadaniowa - dopełnia sferę regulacyjno-ochronną programami działań i przedsięwzięć umożliwiającymi osiągnięcie formułowanych w planie celów ochrony;

określone działania należy traktować jako obowiązki do bezwzględnej realizacji. W wielu wypadkach postanowiono odstąpić od rozwiązania problemu już na etapie operatu generalnego, pozostawiając do rozstrzygnięcia alternatywne rozwiązania, koncentrując się na wskazaniu istoty i charakteru konfliktu lub zagrożenia. Odstąpiono również od przydzielania konkretnych zadań poszczególnym użytkownikom terenu Parku zakładając, że podział kompetencji między administrację rządową i samorządową podlega ciągłym zmianom, w związku z czym część ustaleń planu mogłaby w krótkim czasie zostać zdezaktualizowana. Ponadto ustalenia planu straciłyby moc w przypadku zmiany właściciela danego terenu.

Operat generalny zakończono sześcioma podstawowymi wnioskami:

- 1) Głównym przedmiotem planu ochrony i podstawowym wyznacznikiem jego treści jest ochrona zasobów przyrody, również niektóre elementy zagospodarowania przestrzennego obszaru Parku.
- 2) Celem sporządzenia planu ochrony Górznięsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego jest w szczególności:
  - określenie zakresu, kierunków i metod czynnej ochrony zasobów i walorów obszaru Parku,
  - określenie podstawowych regulacji prawnych niezbędnych dla realizacji polityki ochronnej na obszarze GLPK,
  - określenie zagrożeń walorów i konfliktów występujących na obszarze Parku i wskazanie sposobów ich rozwiązania,
  - sformułowanie zadań niezbędnych dla realizacji przyjętych wytycznych w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu,
  - określenie terenów wymagających szczegółowych badań naukowych,
  - wskazanie terenów predysponowanych do objęcia ochroną specjalną.
- 3) Ochrona środowiska przyrodniczego, walorów krajobrazowych i zasobów kulturowych powinna zmierzać w dwóch następujących kierunkach:
  - utrzymanie stanu istniejącego na obszarach, na których przyroda do dziś zachowała się w stanie zbliżonym do naturalnego,
  - podjęcie działań zmierzających do przywrócenia utraconych walorów - na obszarach, na których silnie zaznaczyła się antropopresja.
- 4) Utrzymanie stanu istniejącego na obszarach o najmniejszym stopniu antropopresji należy realizować poprzez:

- uznawanie najcenniejszych przyrodniczo terenów i obiektów za prawne formy ochrony, tj. rezerwaty przyrody, pomniki przyrody, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne,
- prowadzenie badań naukowych mających na celu udokumentowanie walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych obszaru Parku,
- ochronę walorów krajobrazowych obszaru Parku przez wykluczenie inwestycji dysharmonijnych w krajobrazie oraz racjonalne wprowadzanie zieleni,
- utworzenie pasów ochronnych wokół jezior i cieków na obszarze Parku,
- zachowanie wysokiej jakości wód w jeziorach i ciekach,
- zachowanie w stanie naturalnym wszystkich bagien, mokradeł i terenów podmokłych (naturalna retencja wód).

5) Działania zmierzające do przywrócenia utraconych walorów na obszarach o największym stopniu antropopresji należy realizować poprzez:

- uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami na terenach wiejskich i w obiektach bazy turystycznej,
- renaturalizację i odbudowę obiektów i systemów wodnych (mała retencja),
- dostosowanie istniejącej zabudowy wypoczynku pobyтового do określonej pojemności turystycznej danego terenu,
- likwidację „dzikich” form budownictwa,
- rezygnację z intensywnej gospodarki rolnej na rzecz rolnictwa ekologicznego i integrowanego,
- modernizację linii elektroenergetycznych i telekomunikacyjnych,
- gazyfikację obszaru Parku,
- propagowanie różnorodnych form turystyki kwalifikowanej.

6) Dla pełnego zrealizowania celów planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, zdaniem zespołu autorskiego, niezbędne jest sporządzenie zestawu operatów szczegółowych (niekoniecznie obejmujących cały obszar Parku) dotyczących w szczególności:

- typologii i waloryzacji fizjocenozy na obszarze Parku i sąsiadujących z Parkiem obszarach chronionych oraz ich korelacji z wyróżnionymi w planie ochrony odmianami krajobrazu,
- szczegółową waloryzację ekosystemów wodnych, łąkowych i torfowiskowych i wytypowanie obiektów predystynowanych do objęcia ochroną prawną w formie użytków ekologicznych,
- szczegółową waloryzację faunistyczną obszaru Parku,

- wytypowanie na obszarze Parku form przyrody nieożywionej zasługujących na objęcie prawnymi formami ochrony przyrody,
- weryfikacja progowych wartości pojemności turystycznej na obszarze Parku,
- szczegółową waloryzację krajobrazowo-kulturową obszaru Parku.

Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisano dla każdej gminy osobno. Wprowadzono tu także zasadę zapisu wytycznych ogólnych dla całej części Parku, położonej w danej gminie oraz dla poszczególnych jednostek podstawowego, jeśli nawet ich części występują w danej gminie. I tak: np. w mieście Górzno opisano 4 jednostki podstawowe, w gminie Górzno aż 18 jednostek podstawowych, w gminie Brzozie – 9 jednostek podstawowych i w gminie Grążawy aż 7 jednostek podstawowych, w gminie Świedziebnia 10 jednostek podstawowych, itd. Wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zostały rozesłane do zainteresowanych gmin w celu stosowania ich w działalności planistyczno-inwestycyjnej.

W niniejszym rozdziale poświęcono dużo miejsca na przypomnienie metodologii opracowania planu ochrony z 1998 roku, gdyż w ocenie Dyrekcji Parku plan ten sprawdził się w okresie 5,5 lat jego realizacji i służył jako wytyczne w latach 2004 – 2008. Dlatego niniejszy plan ochrony będzie kontynuacją metodologiczną, jej uzupełnieniem i poszerzeniem w celu uzyskania jednoznacznych zapisów ustaleń.

2.3 Realizacja planu

Jak już wcześniej wspomniano Plan Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego został zatwierdzony Rozporządzeniem Wojewody Toruńskiego Nr 30/98 z dnia 3 listopada 1998 r. o zmianie rozporządzenia w sprawie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego oraz o zatwierdzeniu planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (Dz. Urz. Województwa Toruńskiego Nr 34 poz. 285). Natomiast Plan Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego stracił moc prawną, jak zresztą wszystkie plany ochrony w Polsce, z dniem 1 maja 2004 r. w wyniku zapisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92 poz. 880 z późniejszymi zmianami). Okres realizacji Planu Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego trwał więc niecałe 5,5 lat. W latach 2004 – 2008 praktycznie także realizowano plan ochrony, co łącznie wydłuża ten okres do 10 lat. W niniejszej części rozdziału podjęto próbę oceny realizacji Planu Ochrony GLPK w tym okresie. Mając na uwadze, że ustalenia planu nakładały obowiązki na wiele instytucji i organów z Dyrekcją Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego na czele, nie będzie rozważań jaka instytucja, jakie ustalenia

realizowała, ale co wykonano w danej dziedzinie objętej ustaleniami planu ochrony. Tak więc ocenę realizacji planu ochrony poszeregowano na następujące dziedziny: ochrona przyrody, prace badawczo-naukowe, edukacja i popularyzacja Parku, gospodarka przestrzenna i budownictwo oraz działania nadzorczo-kontrolne.

Ochrona przyrody

W zakresie ochrony przyrody Plan Ochrony GLPK realizowano poprzez systematyczne działania dotyczące szczególnie unikalnych gatunków zwierząt. Zaliczyć tu można: zimowe liczenie nietoperzy, inwentaryzację bobra europejskiego, obserwację licznej ornitofauny oraz inwentaryzację licznych gatunków flory. Na uwagę zasługuje złożenie kilku projektów oraz inwentaryzacja istniejących pomników przyrody. W okresie funkcjonowania Planu Ochrony GLPK zaopiniowano ponad 100 wniosków o wycinkę drzew i opracowano Plany Ochrony Przyrody dla Nadleśnictw, które nadzorują gospodarkę leśną na terenie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Prace naukowo-badawcze

W okresie ważności Planu Ochrony GLPK na terenie Parku prowadzono liczne systematyczne prace badawcze przez naukowców z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Uniwersytetu Łódzkiego itd. oraz w postaci obozów naukowych. Na terenie Parku prowadzono również monitoring licznych gatunków fauny i flory. Obozy naukowe studentów uczelni dotyczyły badań w zakresie geografii, biologii i zoologii. Na uwagę zasługuje waloryzacja przyrodnicza rezerwatów przyrody położonych na terenie GLPK. Obszaru GLPK dotyczą liczne prace magisterskie i licencjackie wymienionych wyżej uczelni z dziedziny geografii, biologii i ochrony przyrody.

Edukacja ekologiczna i popularyzacja GLPK

W siedzibie Parku odbywały się liczne prelekcje dotyczące historii, fauny i flory GLPK powiązane ze zwiedzaniem Ośrodka Edukacji Ekologicznej „Ekoczar” oraz korzystaniem ze ścieżek dydaktycznych. W sumie w omawianym okresie siedzibę Parku odwiedziło kilkanaście tysięcy osób, głównie w zorganizowanych grupach młodzieżowych. Ponadto na terenie Parku odbywały się liczne (cykliczne i jednorazowe) imprezy masowe dotyczące popularyzacji GLPK lub edukacji ekologicznej. Działania te poparte były licznymi wydawnictwami, w postaci broszur, folderów i map.

Gospodarka przestrzenna i budownictwo

W tej dziedzinie zapisano bardzo liczne ustalenia, często dość rygorystyczne. Należy na wstępie zaznaczyć, że nie wszystkie udało się zrealizować. Jest to jednak bardzo rozległa dziedzina, która pochłaniała dużo czasu i pracy służbom Parku. Nieprzemysłana i niezgodna z

ustaleniami Planu Ochrony działalność inwestycyjna może wyrządzić wiele nieodwracalnych szkód w środowisku przyrodniczym. Dlatego respektowanie ustaleń Planu Ochrony GLPK w tej dziedzinie jest wręcz niezbędne. Najlepszą tu metodą jest prewencja, czyli opiniowanie i uzgadnianie wszelkich poczynań budowlano-planistycznych. W okresie funkcjonowania Planu Ochrony dokonano kilkuset uzgodnień i opinii projektów planów lub inwestycji.

Dobrze przedstawia się sytuacja w zakresie planowania przestrzennego. Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin wchodzących w skład GLPK zostały uchwalone w latach 1999 – 2005, a więc już po zatwierdzeniu Planu Ochrony GLPK. Zgodnie z wówczas obowiązującymi przepisami opracowania te muszą uwzględniać ustalenia Planu Ochrony i podlegają opiniowaniu przez Dyрекcję Parku, podobnie zresztą jak wykonane w tym czasie plany miejscowe.

W sumie należy stwierdzić, że w opinii służb ochrony Parku Plan Ochrony dobrze służył na etapie opiniowania planów oraz zamierzeń inwestycyjnych. Podział na jednostki podstawowe był bardzo pomocny w odczytywaniu ustaleń planu Ochrony GLPK. Jedynym mankamentem były w niektórych wypadkach nieopisywalne w terenie granice między poszczególnymi jednostkami. Rodziło to czasem spory i wątpliwości inwestorów.

Działania nadzorczo-kontrolne

Również działania nadzorczo-kontrolne w postaci patroli obserwacyjno-prewencyjnych miały charakter zapobiegający. W sumie dokonano ich ponad tysiąc w okresie funkcjonowania Planu Ochrony GLPK. Działania kontrolne przyczyniły się często do działań, które zapobiegły dalszej degradacji środowiska. Podczas tej działalności ważną była dobra współpraca z Policją.

2.4 Nowe uregulowania prawne

W trakcie obowiązywania Planu Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, czyli w czasie od listopada 1999 roku do września 2008 roku nastąpiły liczne zmiany przepisów prawnych dotyczących zarówno planowania przestrzennego i ochrony przyrody jak i lokalnych uregulowań Wojewody.

Decydującym momentem o losach Planu Ochrony GLPK było wejście w życie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92 poz. 880- z późniejszymi zmianami), która określiła od 1 maja 2004 r. nieważność wszystkich dotychczas opracowanych planów ochrony parków krajobrazowych. Należy zaznaczyć, że jest to data wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. W ślad za tym aktem ukazało się Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzenia projektu planu ochrony

parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94 poz. 794). Powstały więc podstawy do sporządzenia nowych planów ochrony parków krajobrazowych. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że po wejściu w życie nowej ustawy o ochronie przyrody Wojewoda Kujawsko-Pomorski wydał nowe rozporządzenie Nr 15/2005 r. z dnia 15 czerwca 2005 r. w sprawie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego w części województwa kujawsko-pomorskiego (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr 83 poz. 1556), w którym określił obszar, granice, cele ochrony oraz zakazy obowiązujące w Parku. Podobne ustalenia wprowadził Wojewoda Warmińsko-Mazurski w rozporządzeniu Nr 38/2005 z dnia 27 września 2005 r. w sprawie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego w części województwa warmińsko-mazurskiego (Dz. Urz. Woj. Warm.-Maz. Nr 140 poz. 1650) oraz Wojewoda Mazowiecki w rozporządzeniu Nr 55/2005 z dnia 17 maja 2005 w sprawie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego w części województwa mazowieckiego (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 120 poz. 3561).

Duży wpływ na gospodarkę przestrzenną na obszarze GLPK miało ukazanie się ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. nr 80 poz. 717 z późniejszymi zmianami), która wprowadziła dwie zasadnicze zmiany prawodawstwa w tym zakresie. Po pierwsze z dniem 1 stycznia 2004 r. straciły moc prawną miejscowe plany ogólne zagospodarowania przestrzennego gmin (opracowane przed 1 stycznia 1995 r.). Spowodowało to, że naraz duże powierzchnie Parku zostały pozbawione regulacji prawa miejscowego w zakresie gospodarki przestrzennej. Jednocześnie wprowadzono na tych obszarach możliwość działania inwestycyjnego na podstawie „decyzji o ustaleniu warunków zabudowy”, które nie muszą być zgodne ze studiami uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin. Zmiany te w opinii Zespołu spowodowały duże zagrożenie dla środowiska przyrodniczego Parku, gdyż zwiększyły możliwość niekontrolowanej działalności inwestycyjnej.

Z drugiej strony zabezpieczono tzw. poprawność planistyczną poprzez nadanie dużej rangi studiom uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin poprzez silne związanie ich z nowopowstającymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Muszą one być zgodne z zapisami w studiach, a więc pośrednio honorować przestrzeganie ustaleń Planu Ochrony, które zostały zapisane we wcześniej opracowanych studiach. W okresie funkcjonowania Planu Ochrony GLPK Wojewodowie kilkakrotnie zmieniali system organizacyjny zarządzania Górznieńsko-Lidzbarskim Parkiem Krajobrazowym, m. in. jako zespół 3 parków krajobrazowych (z Brodnickim Parkiem

Krajobrazowym i Chełmińskim Parkiem Krajobrazowym). Jednak nie miały one większego wpływu na skuteczność realizacji Planu Ochrony Górznieńsko – Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

2.5 Wnioski

- 1) Analiza metody sporządzenia Planu Ochrony GLPK wykazuje, że sprawdziła się ona w trakcie jego realizacji i może być kontynuowana przy sporządzaniu nowego planu ochrony.
- 2) Analiza realizacji Planu Ochrony GLPK wykazała, że w dużym stopniu jego ustalenia były realizowane. Dotyczy to ustaleń w dziedzinie ochrony przyrody, badań naukowych, edukacji i popularyzacji Parku oraz działań planistyczno-budowlanych.
- 3) Badania monitoringowe wskazują, że powstrzymany został trend pogarszania się jakości środowiska, co także potwierdza skuteczność realizacji Planu Ochrony GLPK.
- 4) W opinii Dyrekcji Parku należałoby wprowadzić pewne korekty granic poszczególnych jednostek elementarnych. Dotyczy to głównie przyjęcia zasady ustalenia granic jednostek elementarnych, które byłyby czytelne w terenie. Był to najbardziej sporny element podczas uzgadniania zamierzeń planistyczno-inwestycyjnych.
- 5) Częste zmiany przepisów prawnych w zakresie ochrony środowiska i planowania przestrzennego wymuszają pilną potrzebę opracowania „nowego” Planu Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

3. ANALIZA OPRACOWAŃ PLANISTYCZNYCH, STRATEGICZNYCH I PROGRAMOWYCH GMIN TERENU GLPK

3.1 Wprowadzenie

Zgodnie z harmonogramem prac nad Planem Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego zebrano i poddano analizie materiały planistyczne dotyczące obszarów miast i gmin położonych w granicach w/w Parku. Na terenie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego położone są następujące miasta i gminy:

- gm. Bartniczka, powiat brodnicki, województwo kujawsko-pomorskie
- gm. Brzozie, powiat brodnicki, województwo kujawsko-pomorskie
- miasto i gm. Górzno, powiat brodnicki, województwo kujawsko-pomorskie
- gm. Lidzbark, powiat działdowski, województwo warmińsko-mazurskie
- gm. Lubowidz, powiat żuromiński, województwo mazowieckie
- gm. Świdziebnia, powiat brodnicki, województwo kujawsko-pomorskie

Wśród analizowanych materiałów planistycznych znalazły się dokumenty takiego rodzaju jak:

- studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin
- plany rozwoju lokalnego
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
- strategie rozwoju

Wszystkie zebrane materiały dotyczące miast i gmin przeanalizowano pod kątem zawartych w nich zapisów obejmujących problematykę dotyczącą obszaru Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

3.2. Statystyczna charakterystyka ogólna materiałów planistycznych

Do charakterystyki ogólnej materiałów planistycznych zebrano szereg dokumentów dotyczących miast i gmin znajdujących się na obszarze Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Wykaz materiałów zebranych do analizy:

- „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Grażawy” Grudziądz, kwiecień 1999 r.;
- „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brzozie” Toruń, 1999 r.;
- „Plan rozwoju lokalnego gminy Brzozie na lata 2005 – 2006 i 2007 – 2013”;

- „Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Brzozie” Toruń, 2005 r.;
- „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Górzno” Toruń, wrzesień 2000 r.;
- „Strategia rozwoju gminy Górzno” - Górzno, wrzesień 1999 r.;
- „Strategia rozwoju miasta i gminy Lidzbark” grudzień 2007 r.;
- „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gm Lubowidz” 2000 r.;
- „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gm Świdziebnia” Grudziądz, czerwiec 1999 r.

3.3. Analiza szczegółowa materiałów planistycznych

3.3.1 GMINA BARTNICZKA

Obszar opracowania obejmuje swym zasięgiem wschodni fragment terenu gminy Bartniczka (do 2005 r. gmina Grażawy) znajdujący się w granicach obszaru Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Wybrane materiały planistyczne dotyczące gminy Bartniczka:

a) „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Grażawy” Grudziądz, kwiecień 1999 r., uchwalone Uchwałą Nr 14/77/2000 r. Rady Gminy Grażawy z dnia 17 marca 2000 r.;

Po zapoznaniu się z całym dokumentem, szczegółowej analizie poddano część określającą kierunki rozwoju gminy. Wyodrębniono wnioski, zlecenia i postulaty zawarte w części pt. „Kierunki....” w w/w dokumencie.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego w aspekcie uwarunkowań przyrodniczych i ochrony środowiska:

Ze względu na ponadregionalne znaczenie obszaru gminy Grażawy w systemie powiązań ekologicznych priorytetowym zadaniem proekologicznym jest konieczność ochrony najbardziej wartościowych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym rejonów gminy. Do takich należy m.in. obszar Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Na terenie Parku i jego otuliny obowiązują zasady gospodarowania określone Rozporządzeniem nr 1/90 Wojewody Toruńskiego z dnia 11 września 1990 roku (Dz.U. Woj. Toruńskiego Nr 18, poz. 205).

Uwarunkowania środowiskowe dla rozwoju poszczególnych funkcji gospodarczych i społecznych:

Priorytetowe kierunki i zadania proekologiczne:

Priorytetowe kierunki i zadania proekologiczne powinny wynikać z bardzo istotnego kryterium, jakim jest relacja: zasoby przyrodnicze - skala zagrożeń - kierunki rozwoju. Gmina Grażawy z racji swojego położenia, uwarunkowań przyrodniczych i tradycyjnie rolniczego charakteru posiada predyspozycje do rozwoju rolnictwa jako funkcji wiodącej. Uzupełnieniem funkcji wiodącej może być przetwórstwo rolno - spożywcze. Przyszłościową funkcją uzupełniającą może być profesjonalna gospodarka turystyczna.

W zakresie ochrony wód:

Dla poprawy jakości wód na terenie gminy w obszarze Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego należy uporządkować gospodarkę ściekową dla miejscowości: Gutowo, należy doprowadzić do powstrzymania degradacji oraz wprowadzić pełną rekultywację jeziora Gutowo, należy opracować program ograniczenia degradacji wód zanieczyszczeniami obszarowymi oraz należy wprowadzić pasy ochronne wzdłuż brzegów jezior Samińskie i Gutowo i rzek: Brynica, Pissa, Samionka i Górzanka.

Zwiększenie zasobów wodnych:

Zwiększenie zasobów wodnych na terenie gminy, realizowane powinno być min. poprzez koncepcję gminnej rozbudowy obiektów małej retencji obejmującej jeziora: Gutowo, Samińskie oraz mokradła we wsi: Samin.

W zakresie ochrony powierzchni ziemi:

W zakresie ochrony powierzchni ziemi należy przeciwdziałać erozji wodnej i powierzchniowej terenów północnych gminy: rejon miejscowości Samin - Gutowo - Radoszki oraz Łaszewo - Grażawy.

Lasy i zadrzewienia:

„Program zwiększenia lesistości województwa toruńskiego” zakłada zalesienie na obszarze gminy 131 ha gruntów oraz założenie zadrzewień w ilości 11 500 szt. drzewek i 11 500 krzewów. Programem zalesień objęte są tereny położone głównie w północnej części gminy - rejon dużych deniwelacji terenowych na północ od Jeziora Samińskiego.

Eksploatacja surowców mineralnych:

Należy poddać rekultywacji istniejące wyrobiska po eksploatacji żwiru i piasku, a zwłaszcza w rejonie Jeziora Samińskiego oraz wprowadzić planową, opartą na gminnym programie, eksploatację kruszyw mineralnych na cele lokalne. Na terenie gminy obowiązuje zakaz eksploatacji naturalnych surowców organicznych.

Ochrona dóbr kultury

W ramach ochrony dóbr kultury na terenie gminy w części objętej obszarem Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Kulturowego, należy przeprowadzić rewaloryzację parku podworskiego

w Gutowie, bezwzględnej ochronie podlegają grodziska: w Grażawach i Radoszkach. Jakakolwiek ingerencja w te obiekty jest zakazana. Ze względu na fakt niepełnego zewidencjonowania stanowisk archeologicznych, wszelkie projektowane na terenie gminy inwestycje, związane z wykonywaniem prac ziemnych, winny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ochronie podlega i układ przestrzenny i charakter zabudowy wsi o zachowanym układzie przestrzennym i zabudowie o wartościach kulturowych. Do wsi tych zaliczono: Radoszki, oraz, ze względu na położenie w terenie o wybitnych walorach krajobrazowych, zespół: Bartniczka - Zdroje - stacja kolejowa Radoszki.

Kierunki rozwoju gospodarczego

Turystyka:

Walory środowiska przyrodnicze i kulturowego predestynują północną część obszaru gminy do rozwoju turystyki. Leżą one w granicach kompleksu turystycznego Górzna, w obrębie tzw. „Obszaru Samińskiego”. Predyspozycje do zagospodarowania turystycznego posiada Jezioro Samińskie, dysponujące fragmentami brzegów o dobrej dostępności do lokalizacji plaży, kąpieliska, pola biwakowego i niewielkich jednostek osadnictwa turystycznego. W ramach zagospodarowania turystycznego gminy należałoby przystosować dla turystyki krajoznawczej drogę krajową Brodnica - Lidzbark Welski, łączącą parki krajobrazowe: Brodnicki i Górznieńsko - Lidzbarski. Największe predyspozycje do zagospodarowania turystycznego posiada tu rejon wsi Gutowo (jezioro, las, park wiejski). Funkcję sezonowego obiektu turystycznego z powodzeniem pełnić może szkoła w Radoszkach. Wsie Radoszki i Bartniczka, ze swoim bogatym zestawem usług i położeniem pośrodku obsługiwanego terenu, kwalifikują się do pełnienia roli ośrodków usług turystycznych. Całość problemów związanych z zagospodarowaniem turystycznym gminy, w tym agroturystyką i łączącą się z nią koniecznością wytyczenia szlaków do jazdy konnej i rowerowej, powinna być rozstrzygnięta w odpowiednim miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Kierunki rozwoju komunikacji:

Drogi:

W okresie kierunkowym nie przewiduje się zmian podstawowego układu drogowego w gminie. Cały wysiłek inwestycyjny powinien być skierowany na modernizację dróg istniejących w celu nadania tym drogom prawidłowych parametrów technicznych.

Koleje:

Przebiegająca przez gminę linia kolejowa Laskowice-Grudziądz-Brodnica-Działdowo będzie w okresie kierunkowym utrzymana.

Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej:

Melioracje:

Zakłada się, że wszystkie obiekty związane z gospodarką wodną i retencjonowaniem wód, planowane przez Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych, zostaną zrealizowane. Na terenie gminy nie przewiduje się budowy zbiorników retencyjnych. Dla retencjonowania wód wykorzystane zostaną istniejące naturalne zbiorniki wodne (tzw. mała retencja). Program małej retencji przyniesie szereg korzyści gospodarczych (hodowla ryb, mała energetyka itd.) oraz przyrodniczych w aspekcie ochrony fauny i flory Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Obszary do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego:

Wskazuje się następujące obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe na podstawie przepisów szczególnych lub ze względu na istniejące uwarunkowania:

- zespół wsi Bartniczka - Zdroje ze stacją kolejową w Radoszkach,
- wieś Radoszki,
- samiński rejon turystyczny,
- pasy zadrzewień ochronnych.

3.3.2 GMINA BRZozIE

Obszar opracowania obejmuje swym zasięgiem południowy fragment terenu gminy Brzozie znajdujący się w granicach obszaru Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Wybrane materiały planistyczne dotyczące gminy Brzozie:

a) „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brzozie”

Toruń, wrzesień – październik 1999 r., uchwalone Uchwałą Nr IX/67/2000 Rady Gminy w Brzoziu z dnia 31.03.2000 r.;

Po zapoznaniu się z całym dokumentem, szczegółowej analizie poddano część określającą kierunki rozwoju gminy. Wyodrębniono wnioski, zlecenia i postulaty zawarte w części pt. „Kierunki....” w w/w dokumencie.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego w aspekcie uwarunkowań przyrodniczych i ochrony środowiska:

Obszary i obiekty chronione:

Ze względu na ponadregionalne znaczenie obszaru gminy Brzozie w systemie powiązań ekologicznych priorytetowym zadaniem jest konieczność ochrony najbardziej wartościowych przyrodniczych i krajobrazowych obiektów w gminie. Należy do nich min. Górznieńsko-

Lidzbarski Park Krajobrazowy, na terenie którego obowiązują zasady gospodarowania określone Rozporządzeniem Wojewody Toruńskiego Nr 17/98 z dnia 16 czerwca 1998 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Toruńskiego Nr 18/98, poz. 108 z późniejszymi zmianami). Rozporządzeniem Wojewody Toruńskiego Nr 30/98 z dnia 3 listopada 1998 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Toruńskiego Nr 34/98, poz. 285) zatwierdzono plan ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, który formułuje wytyczne ogólne i szczegółowe do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Brzozie.

Wskazane jest przeprowadzenie powszechnej inwentaryzacji przyrodniczej (PIP) w celu identyfikacji tworzenia nowych obiektów ochrony przyrody (stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, pomniki przyrody, użytki ekologiczne).

Ochrona wód:

Poprawa jakości wód:

Poprawa jakości wód na terenie gminy w obszarze Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego powinna być realizowana m.in. poprzez:

- prowadzenie monitoringu wód powierzchniowych,
- opracowanie programu ograniczenia degradacji wód zanieczyszczeniami obszarowymi; program ten powinien stanowić zarazem element zwiększenia lesistości i powierzchni zadrzewień, ograniczenie zagrożenia erozyjnego i zwiększenia obszarów ekologicznie czynnych oraz zwiększenia retencji wodnej glebowej,
- wprowadzanie pasów ochronnych wzdłuż brzegów jezior Małe i Wielkie Leżno.

Zwiększenie zasobów wodnych:

Zwiększenie zasobów wodnych na terenie gminy odbywać się będzie poprzez realizację koncepcji gminnej rozbudowy obiektów małej retencji, w tym w pierwszej kolejności systemu jezior Wielkie i Małe Leżno (inwestycja ujęta w programie wojewódzkim).

Ochrona powierzchni ziemi:

Dla ochrony powierzchni ziemi najpilniejsze są przeciwdziałania erozji gleb, w tym szczególnie erozji wodnej, powierzchniowej i wąwozowej, które obejmują w stopniu średnim oraz silnym i bardzo silnym 7,1% i 4,3% powierzchni ogólnej gminy. Podstawowy kierunek przeciwdziałania to zabezpieczenia związane ze sposobem użytkowania terenu (właściwa gospodarka rolna, zalesienia, zadrzewienia itp.). Zabezpieczenia techniczne dopuszczalne są w minimalnym zakresie. Główny kierunek przeciwdziałania erozji wietrznej to utrzymanie i zwiększenie mozaikowości gruntów rolnych oraz zwiększenie zadrzewień i zakrzewień. W

strukturze użytkowania gruntów dopuszczalne są zmiany jedynie w kierunku zwiększania terenów zielonych oraz niezbędnej zabudowy.

Rozwój turystyki i rekreacji:

Rozwój turystyki i rekreacji stanowić będzie jedną z podstawowych funkcji gospodarczych gminy.

Jeziora Wielkie i Małe Leżno mogą być zagospodarowane w ograniczonym zakresie z uwagi na położenie w granicach Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Północny brzeg jeziora Wielkie Leżno posiada predyspozycje do lokalizacji ogólnodostępnego kąpieliska i pola namiotowego. Na terenie całej gminy, występują szczególne predyspozycje do rozwoju agroturystyki, ekoturystyki oraz produkcji zdrowej żywności (różne odmiany rolnictwa ekologicznego).

Kierunki ochrony wartości kulturowych:

Na podstawie analizy uwarunkowań stanu funkcjonowania środowiska kulturowego, które stanowi ważny element struktury funkcjonalno-przestrzennej, w oparciu o uzyskane informacje i dostępne dane, władze gminy winny prowadzić politykę respektującą (przy wszelkich działaniach inwestycyjnych) spełnianie wymagań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego na podstawie przepisów ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (Dz. U. Nr 98 z 1999 r., poz. 1150) oraz politykę rozszerzenia ochrony na zasoby, posiadające wartość dla tożsamości kulturowej miejsc i obszarów.

Kierunki rozwoju układu komunikacji:

Istniejąca sieć komunikacji kołowej zapewnia sprawną obsługę gminy.

Regulacja stosunków wodnych:

Należy zwrócić szczególną uwagę na bieżącą przebudowę i modernizację urządzeń melioracyjnych, zwłaszcza pod kątem nawadniania, z uwzględnieniem uwarunkowań wynikających z ochrony środowiska przyrodniczego. W zakresie małej retencji uważa się za pilne uregulowanie poziomu wód w jeziorach Małe i Duże Leżno z uwagi na postępującą degradację prowadzącą do klęski ekologicznej tych jezior i powolne ich zamieranie.

Obszary wymagające sporządzenia planów miejscowych:

W celu realizacji najważniejszych założeń studium, plany miejscowe - uwzględniające wszystkie właściwe przestrzennie i przedmiotowo rozstrzygnięcia studium powinny objąć przede wszystkim tereny jeziora Małego i Wielkiego Leżna.

b) „Plan rozwoju lokalnego gminy Brzozie na lata 2005-2006 i 2007-2013”

„Plan rozwoju lokalnego” – jest kompleksowym dokumentem planistycznym dotyczącym najważniejszych kwestii rozwojowych gminy. Planowane zadania do realizacji w latach 2007-2013:

- budowa dróg o nawierzchni żwirowej - droga Długi Most – Smolne Trepki – Radoszki – okres realizacji zadania 2012
- modernizacja sieci energetycznych na terenie gminy – okres realizacji zadania 2007-2013
- gazyfikacja gminy – okres realizacji zadania 2007-2013
- ochrona dóbr kultury i dziedzictwa – teren całej gminy – okres realizacji zadania 2008-2013.

c) „Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Brzozie” Toruń, 2005 r., uchwalony Uchwałą Nr XXIII/114/2005 Rady Gminy Brzozie z dnia 30 maja 2005 r. i ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Nr 99 z dnia 18 sierpnia 2005 r., poz. 1779;

Ogólne zasady zagospodarowania, ochrony środowiska przyrodniczego, krajobrazu i ochrony środowiska kulturowego, ustalenia dotyczące infrastruktury technicznej oraz ustalenia dotyczące jednostek planistycznych zawarto w w/w uchwale. W ustaleniach szczegółowych dotyczących poszczególnych jednostek planistycznych położonych w granicach obszaru opracowania zawarto:

Jednostkę A-8 tworzy obszar wsi Zembrze w swoich granicach administracyjnych. Jednostka położona jest częściowo w strefie polityki przestrzennej D (Górznieńsko – Lidzbarski Park Krajobrazowy). Poza zabudową mieszkaniową na terenie jednostki adaptuje się oraz projektuje się następujące przeznaczenia terenów:

1 UTL - 3 UTL - tereny budownictwa letniskowego;

4 MN/U - teren zabudowy jednorodzinnej/ usługi różne.

Dla głównych elementów zagospodarowania ustala się: obowiązek opracowania projektu zagospodarowania terenu najcenniejszych fragmentów wsi Zembrze.

Jednostkę A-10 tworzy obszar wsi Wielkie Leżno w swoich granicach administracyjnych. Jednostka położona jest w strefie polityki przestrzennej D (Górznieńsko – Lidzbarski Park Krajobrazowy). Poza zabudową mieszkaniową na terenie jednostki adaptuje się oraz projektuje się następujące przeznaczenia terenów:

1 UZ/UT - usługi zdrowia i opieki społecznej/ usługi turystyki i wypoczynku;

2 UZ/UT/US - usługi zdrowia i opieki społecznej / usługi turystyki i wypoczynku/ usługi sportu;

3 UK/MN - usługi kultury/teren zabudowy jednorodzinnej;

4 UK - usługi kultury, usługi kultu religijnego;

Dla głównych elementów zagospodarowania ustala się: obowiązek opracowania planu miejscowego (poszczególnych części) wsi Wielkie Leżno w skali 1:2000 lub 1:1000 lub obowiązek opracowania projektu zagospodarowania terenu, poprzedzonego koncepcją urbanistyczno – architektoniczną (poszczególnych części) lub całości wsi Wielkie Leżno. Obowiązek opracowania projektów zagospodarowania lub koncepcji terenów wokół jezior Małe i Wielkie Leżno leżących na terenie sołectwa;

Jednostkę A-11 tworzy obszar wsi Małe Leżno w swoich granicach administracyjnych. Jednostka położona jest w strefie polityki przestrzennej D (Górznieńsko – Lidzbarski Park Krajobrazowy). Poza zabudową mieszkaniową na terenie jednostki adaptuje się oraz projektuje się następujące przeznaczenia terenów:

1 UTL, 4 UTL - 6 UTL - tereny budownictwa letniskowego;

8 UH - usługi handlu;

9 UK - usługi kultury, usługi kultu religijnego;

Dla głównych elementów zagospodarowania ustala się: obowiązek opracowania planu miejscowego (poszczególnych części) wsi Małe Leżno w skali 1:2000 lub 1:1000 lub obowiązek opracowania projektu zagospodarowania terenu, poprzedzonego koncepcją urbanistyczno – architektoniczną (poszczególnych części) lub całości wsi Małe Leżno. Obowiązek opracowania projektów zabudowy lub koncepcji urbanistycznych terenów wokół jez. Małe i Wielkie Leżno leżących na terenie sołectwa.

3.3.3 GMINA GÓRZNO

Obszar opracowania obejmuje swym zasięgiem wschodnią część terenu gminy Górzno oraz prawie cały obszar miasta Górzno, które to tereny znalazły się w granicach Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego

Wybrane materiały planistyczne dotyczące miasta i gminy Górzno:

a) „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Górzno – kierunki zagospodarowania przestrzennego”, Toruń, wrzesień 2000 r., uchwalone Uchwałą Nr 24/143/2001 Rady Miasta i Gminy Górzno z dnia 20 czerwca.2001 r.;

Kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego miasta Górzno:

Kierunki zagospodarowania przestrzennego miasta ustalone zostały przez określenie podstawowych obszarów funkcjonalnych, wyznaczenie stref operacyjnych polityki przestrzennej i określenie głównych kierunków działań w obrębie tych stref, wskazanie jakie

formy użytkowania (kierunki zagospodarowania) powinny przeważać na wydzielonych obszarach i terenach. System zagospodarowania terenu miasta i jego bezpośredniego otoczenia tworzą trzy podstawowe obszary funkcjonalne, charakteryzujące się względną jednorodnością uwarunkowań przestrzennych: I - ekologiczny, II - terenów otwartych, III - terenów zurbanizowanych. Strefy operacyjne polityki przestrzennej na obszarze miasta i w jego bezpośrednim otoczeniu odnoszone są do wyróżnionych trzech obszarów funkcjonalnych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Górzno ustala następujące kierunki rozwoju przestrzennego miasta:

- utrzymuje się dotychczasowy charakter funkcjonalny Górzna jako wielofunkcyjnego ośrodka obsługującego obszar miasta i gminy oraz ośrodka koncentracji usług związanych z obsługą turystyczną,

- utrzymuje się dotychczasowy charakter funkcjonalny miasta jako wielofunkcyjnego ośrodka obsługującego obszar miejsko-wiejskiej gminy Górzno, wzmacniając jednocześnie jego rolę jako ponadlokalnego ośrodka koncentrującego usługi związane z turystyką i wypoczynkiem;

- biorąc pod uwagę dotychczasowe tendencje i możliwości rozwojowe utrzymuje się główny kierunek rozwoju struktur miejskich na południe i południowy-zachód na terenach pomiędzy ul. Nowe Osiedle – d. bazą SKR – a ul. Polną;

- uznaje się tereny na północy pomiędzy drogą powiatową nr 44378 w kierunku Zdrojów (w granicach administracyjnych miasta ul. Świerczewskiego) a terasą jeziora Górzno oraz tereny pomiędzy wschodnią granicą miasta – ul. Leśną – terasą jeziora Górzno i bezleśny obszar wsi Fiałki, z uwagi na: położenie, walory przyrodnicze i krajobrazowe oraz ich znaczenie ekologiczne i wartość ekonomiczną jako obszary strategicznego interesu samorządu gminnego;

- wskazuje się jako tereny o potencjalnych predyspozycjach dla rozwoju funkcji rekreacyjno-

turystyczno-wypoczynkowych: tereny położone na wschód od przesmyku pomiędzy jeziorami : Górzno i Młyńskim pomiędzy ul. Leśną – granicą administracyjną a lasem od strony południowej; tereny na wschód i zachód od drogi powiatowej nr 44378 w kierunku Starorypina (w granicach administracyjnych miasta w ciągu ul. Nowe Osiedle) a terasą jeziora Młyńskiego, w powiązaniu z terenami o podobnym charakterze w soł. Szykówko; tereny na wschód od drogi powiatowej nr 44378 (w kierunku Zdrojów) położone na wysoczyźnie.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ustala główne zasady zagospodarowania miasta Górzno:

- uwzględnianie zasady nadrzędności ochrony środowiska przyrodniczego nad intensywnością i formami użytkowania i zagospodarowania poszczególnych terenów,
- uwzględnianie zasad gospodarowania i reżimów ochronnych zawartych w Planie Ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego,
- na terenach przewidzianego rozwoju, funkcji miejskich i komercyjnych form wypoczynku i rekreacji, zadanie samorządu gminnego polegać będzie na realizacji własnej polityki i sterowaniu zagospodarowaniem tych obszarów,
- wkomponowywanie nowo realizowanych obiektów w układ topograficzno-przestrzenny z podkreśleniem walorów położenia, rozumiane jako nie stwarzanie dysonansu lub agresywnej konkurencji wizualnej poprzez formę architektoniczną obiektu (w tym między innymi poprzez kubaturę, wysokość, kolorystykę itp.),
- kształtowania „image” miasta poprzez rewaloryzację i podnoszenie jakości przestrzeni miejskich (ze szczególnym uwzględnieniem Starego Miasta i jego bezpośredniego otoczenia) oraz tworzenia nowych atrakcyjnych przestrzeni ze szczególnym uwzględnieniem terenów przy głównych trasach komunikacyjnych,
- dążenia do zapewnienia powiązań przestrzennych i funkcjonalnych miejskich terenów zielonych z obszarami ekologicznymi rynny jezior Górzna i Młyńskiego oraz do zwiększania udziału powierzchni aktywnych przyrodniczo w strukturze zagospodarowania poszczególnych terenów,
- realizacji spójnej sieci ścieżek rowerowych zapewniających, oprócz funkcji rekreacyjnej, alternatywną w stosunku do ruchu samochodowego i pieszego formę dojazdów do pracy, szkoły, usług.

Kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego gminy Górzno

Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Górzno ustalone zostały przez : określenie podstawowych obszarów funkcjonalnych, wyznaczenie stref operacyjnych polityki przestrzennej, określenie głównych działań oraz wskazanie jakie formy użytkowania (kierunki zagospodarowania) powinny przeważać w obrębie tych stref. System zagospodarowania terenu gminy tworzą dwa podstawowe obszary funkcjonalne, charakteryzujące się względną jednorodnością uwarunkowań przestrzennych: I- ekologiczny, II- terenów otwartych.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ustala następujące kierunki rozwoju przestrzennego gminy Górzno:

- utrwalając dotychczasowy charakter funkcjonalny miasta Górzna jako wielofunkcyjnego ośrodka obsługującego obszar miasta i gminy oraz wzmacniając jego znaczenie jako ponadlokalnego ośrodka koncentracji usług związanych z obsługą turystyczną przyjmuje się następujące ustalenia funkcjonalne dla pozostałych jednostek osadniczych gminy :

- wieś Zaborowo – jako ośrodek usługowo-mieszkaniowy nastawiony na obsługę ludności i rolnictwa oraz obsługę turystyczną,

- wieś Wierzchownia – jako ośrodek koncentracji mieszkalnictwa letniskowego i lokalizacji usług związanych z obsługą turystyczną,

- uznaje się tereny na bezleśnym obszarze wsi Fiałki – z uwagi na położenie, walory przyrodnicze i krajobrazowe oraz ich znaczenie ekologiczne i wartość ekonomiczną – za obszary strategicznego interesu samorządu gminnego (w powiązaniu z terenami o podobnym charakterze w obrębie miasta Górzno),

- wskazuje się tereny w obrębie sołectw Szynkówko, Górzno-Wybudowanie, Zaborowo, Miesiączkowo, Szczutowo i Gołkowo jako obszary o potencjalnych predyspozycjach dla rozwoju funkcji rekreacyjno-turystyczno-wypoczynkowych. Tereny położone w rynnach rzeki Pissy – w strefie kontrolowanego rozwoju – traktuje się jako tereny „odbarczające” obszary w granicach GLPK wobec wzmożonego zainteresowania inwestorów realizacją komercyjnych form rekreacji i wypoczynku na terenach atrakcyjnych przyrodniczo.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ustala główne zasady zagospodarowania przestrzennego:

- zachowania wysokich walorów środowiska przyrodniczego poprzez uwzględnianie zasady nadrzędności ochrony środowiska przyrodniczego nad intensywnością i formami użytkowania i zagospodarowania na terenie całej gminy – położonej w obszarze funkcjonalnym „Zielonych Płuc Polski”, oraz dla terenów chronionych prawnie na podstawie przepisów szczególnych, uwzględniania zasad gospodarowania i reżimów ochronnych zawartych w odpowiednich aktach prawnych. Powyższe dotyczy: Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (obowiązują ustalenia Planu Ochrony GLPK),

- zachowania układów ruralistycznych wsi: Zaborowo, Szczutowo-Gołkowo, Miesiączkowo i Wierzchownia,

- zapewnienia dogodnych powiązań gminy z terenami zewnętrznymi,

- zapewnienia dogodnych powiązań „wewnątrzgminnych”,

- realizacji spójnej sieci ścieżek rowerowych zapewniających, oprócz funkcji rekreacyjnej, alternatywną w stosunku do ruchu samochodowego i pieszego formę dojazdów do pracy, szkół i usług,

- dostosowania systemów gromadzenia i utylizacji ścieków bytowo-gospodarczych do wymagań ochrony środowiska.

Zasady ochrony elementów środowiska przyrodniczego

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Górzno ustala następujące zasady ochrony i kształtowania poszczególnych ekosystemów:

- w odniesieniu do rzeźby terenu:

- unikanie nadmiernych, nieodwracalnych przekształceń powierzchni ziemi w tym zwłaszcza szczególną ochronę przed nielegalnym pozyskiwaniem kopalin,
- zapobieganie degradacji (jako efektu rozkopywania, niwelowania) rzadkich form rzeźby terenu (drumliny, kemy),
- powstrzymywanie procesów erozyjnych w strefach krawędziowych dolin i rynien poprzez wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień oraz stosowanie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych,

- w odniesieniu do zasobów glebowych:

- zapobieganie degradacji gleb, w szczególności na skutek procesów erozji wietrznej, przez wprowadzanie zieleni ochronnej,
- ograniczenie przeznaczania na cele nierolnicze gruntów o wysokiej przydatności rolniczej,
- ograniczenie zmiany przeznaczenia trwałych użytków zielonych na grunty orne,

- w odniesieniu do zasobów leśnych i szaty roślinnej:

- nie uszczuplanie powierzchni istniejących kompleksów leśnych,
- zwiększanie zasięgu przestrzennego lasów przez zalesianie gruntów nie przydatnych rolniczo, z uwzględnieniem ochrony innych ekosystemów i dostosowaniem składu gatunkowego nasadzeń do warunków siedliskowych,
- utrzymanie i uzupełnienie zieleni śródpolnej i śródłąkowej,
- uzupełnianie i tworzenie szpalerów drzew wzdłuż dróg,
- ochronę zbiorowisk roślinnych na terenach podmokłych,
- ochronę zbiorowisk roślinnych na obszarach łąk i polan śródleśnych,

- w odniesieniu do zasobów wodnych:

- powstrzymanie degradacji wód powierzchniowych przez eliminację punktowych źródeł zanieczyszczeń,
- zapobieganie migracji zanieczyszczeń do wód z terenów rolnych i tras komunikacyjnych,
- podjęcie działań na rzecz stabilizacji wód jezior przez małą retencję,

- zaniechanie melioracji odwadniających i modernizację wadliwych systemów melioracyjnych,
- tworzenie „zielonych” pasów ochronnych w strefach brzegowych jezior i cieków,
- ochronę bagien i mokradł przed osuszaniem,
- ochronę wód podziemnych przed zanieczyszczeniem w tym zwłaszcza ściekami bytowo-gospodarczymi i poprodukcyjnymi,
- utrzymanie istniejącego systemu hydrograficznego (w tym zwłaszcza drobnych cieków, podmokłych zagłębień, oczek wodnych) z jego konserwacją ze szczególnym uwzględnieniem zachowania otwartych przepływów na obszarach zabudowanych i przewidzianych do zabudowy, poprzez włączenie w tereny aktywne przyrodniczo w ramach działek bądź terenów,
- w odniesieniu do powietrza atmosferycznego i klimatu akustycznego:
  - eliminowanie punktowych źródeł emisji zanieczyszczeń przez stosowanie paliw czystych ekologicznie,
  - ograniczanie hałasu komunikacyjnego i przemysłowego (np. tartaki) w szczególności na terenach o wybitnych walorach przyrodniczych,
  - ograniczanie uciążliwości dla otoczenia oczyszczalni ścieków i składowiska odpadów w tym zwłaszcza wyznaczenie rzeczywistego zasięgu ich uciążliwości i zagospodarowanie stref ochronnych zgodnie z odpowiednimi projektami.

„Studium ...” zaleca objęcie ochroną prawną jako indywidualna forma ochrony przyrody (pomniki przyrody, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne) obiektów zasługujących na takie formy ochrony. Wytypowanie wszystkich tworów przyrody do ochrony powinno zostać przeprowadzone w oparciu o szczegółową inwentaryzację przyrodniczą obszaru miasta i gminy.

Zasady ochrony elementów środowiska kulturowego

Przedmiotem ochrony są zachowane historyczno-kulturowe elementy struktury przestrzennej miasta i gminy obejmujące: zespoły dworsko-parkowe, parkową zieleń miejską, obiekty sakralne, obiekty techniki i użyteczności publicznej oraz zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej a także elementy świadczące o ciągłości historycznej osadnictwa na terenie miasta i gminy w postaci stanowisk archeologicznych eksponowanych w terenie (grodzisk) i stanowisk archeologicznych nie posiadających własnej ekspozycji w terenie. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Górzno ustala następujące zasady ochrony zachowanych elementów środowiska kulturowego:

- w odniesieniu do niżej wymienionych obiektów wpisanych do rejestru zabytków:

- kościoła p.w. Św. Krzyża, grodziska wczesnośredniowiecznego (na terenie miasta)

- zespołu młyńskiego Traczyska (na terenie gminy),

obowiązek uzgadniania wszelkich poczynań, inwestycyjnych lub remontowych, z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

- w odniesieniu do stanowisk o własnej formie krajobrazowej (grodzisko) zasadę pełnej ochrony, zwłaszcza przed działalnością inżynierską, budowlaną z zachowaniem istniejącego układu topograficznego oraz sposobu użytkowania,
- w odniesieniu do zabudowy (obiektów techniki, użyteczności publicznej, domów, chat) zasadę utrzymania bądź przywrócenia wartości historyczno-kulturowych z jednoczesnym dostosowaniem do współczesnych standardów cywilizacyjnych w ściśle określonym i wyważonym zakresie,
- w odniesieniu do parków dworskich i parku miejskiego zasadę utrzymania a tam gdzie jest to możliwe odtworzenia układu kompozycyjnego i hydrograficznego, pielęgnacja i konserwacja z uzupełnieniami ubytków i nowymi nasadzeniami na podstawie specjalistycznej dokumentacji, sukcesywna likwidacja obiektów i funkcji kolizyjnych,
- w odniesieniu do cmentarzy zasadę nie lokalizowania w ich obrębie obiektów i urządzeń kolidujących z pierwotną funkcją, ochrony zachowanych elementów, uporządkowania i podkreślania symboliki miejsca, poprzez utrzymanie bądź uczynienie zachowanego układu alejek, kwater, ochronę nagrobków, krzyży, zachowanego drzewostanu, likwidację samosiejek, wyłącznie na podstawie specjalistycznego opracowania,
- w odniesieniu do zabudowy gospodarczej zasadę utrzymania w należyтым stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji i podniesieniem standardów użytkowo-technicznych,
- na terenach występowania stanowisk archeologicznych nie posiadających własnej formy krajobrazowej występuje konieczność wykonania archeologicznych badań wykopaliskowych, poprzedzających procesy inwestycyjne. Wiąże się to z obowiązkiem wyprzedzającego zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o przystąpieniu do przygotowania inwestycji.

Wszelkie poczynania inwestycyjne: remontowe, modernizacyjne czy adaptacyjne w obiektach o wartościach kulturowych podlegają uzgodnieniom z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej

Kierunki rozwoju poszczególnych systemów uwzględniać muszą: kierunki rozwoju przestrzennego miasta i gminy, główne zasady zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy, zasady ochrony elementów środowiska przyrodniczego i kulturowego, wymagania związane z budową poszczególnych systemów. Ustala się, że wszystkie noworealizowane inwestycje, w tym w szczególności w obszarze funkcjonalnym – ekologicznym, powinny osiągnąć pełen standard wyposażenia technicznego w zakresie: komunikacji, zaopatrzenia w wodę, odprowadzania i oczyszczania ścieków, energetyki, telekomunikacji i gospodarki odpadami. W przypadkach, uzasadnionych względami techniczno – ekonomicznymi, dopuszcza się realizację lokalnych systemów gromadzenia i utylizacji ścieków sanitarnych z zastosowaniem technologii bezpiecznych dla środowiska oraz lokalnych systemów zaopatrzenia w wodę.

Kierunki rozwoju komunikacji

Zakładane docelowe przekształcenia struktury funkcjonalno-przestrzennej oraz realizacja założonych w „Studium ...” kierunków rozwoju i zasad zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy wymaga :

- sukcesywnej modernizacji dróg powiatowych w tym w szczególności:
- nr 44378 umożliwiającej dogodne powiązania z gminami : Grażawy, Brodnica, Świedziebnia oraz miastami : Rypin, Brodnica, Lidzbark Welski,
- nr 44370 i 44373 – umożliwiających dogodne powiązania z gminami Świedziebnia i Osiek,
- nr 44372 na odcinku Górzno – Miesiączkowo,
- nr 44378 na odcinku Górzno – Karw;
- sukcesywnej modernizacji dróg gminnych ze szczególnym uwzględnieniem :
- drogi nr 441046 Karw – Rogal i drogi nr 441047 na odcinku Rogal – Wierzchnia,
- zmiany nawierzchni żuźlowej na drogach przebiegających w ekologicznym obszarze funkcjonalnym;
- w przypadku aktywizacji obszarów wskazanych w „Studium ...” jako predysponowane do urbanizacji wymagane będą : przebudowa lub budowa nowych odcinków dróg. Dotyczy to w szczególności dróg gminnych.
- w obrębie miasta Górzno wymagane są w szczególności:
- budowa trasy średnicowej pozwalającej na częściową eliminację ruchu z uliczek Starego Miasta (na odcinku ul. Świerczewskiego – ul. Leśna),
- sukcesywna modernizacja pozostałych ulic w tym zwłaszcza: ul. Leśnej, Ogrodowej, Mickiewicza, Moniuszki, św. Floriana, ks. Śmigockiego, Walasiewiczówny,

- sukcesywna budowa nowych ulic w miarę rozwoju przestrzennego miasta zgodnie z kierunkami przyjętymi w „Studium ...”,

Gospodarka wodna – mała retencja

Realizacja programu małej retencji wód powierzchniowych na terenie miasta i gminy Górzno wymaga analizy dokumentu opracowanego w 1997 r. przez „BIPROMEL” w Warszawie przy udziale W.Z.M.iU.W. w Toruniu. W odniesieniu do jezior: Górzno, Młyńskiego, Bryńskiego Południowego i Północnego, Wierzchownia, Bładzewnia, Tabułka oraz Księte, ze względów przyrodniczych wskazana jest ich renaturalizacja poprzez realizację wskazanych w/w opracowaniu urządzeń i obiektów.

Uwzględnienia skutków dla środowiska przyrodniczego z sugestią, ze strony „Studium ...”, odstąpienia od realizacji - wymagają poniższe zadania wskazane w omawianym programie :

- jezioro Czarny Bryńsk – obiekty pozwalające na zmagazynowanie wody w tym zbiorniku i uzyskanie retencji $V = 10 \text{ tys. m}^3$ (obszar objęty ochroną jako rezerwat przyrody),
- jezioro Wapionka na terenie miasta – budowa podpiętrzenia wody na przepuście.

Obszary proponowane do objęcia ochroną prawną

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego postuluje o uznanie, jako rezerwaty przyrody, niżej wymienione obszary :

- „Jar Brynicy II” w oddziałach leśnych 21a,b,c i d, 22a,b i c, 23a,b,c i d, 35a,b,c,h,i o łącznej powierzchni 70,99 ha. Obiekt miałby stanowić uzupełnienie, uznanego w 1955 r. po północnej stronie Brynicy, rezerwatu „Jar Brynicy” (gmina Lidzbark Welski). Ochroną zostałyby objęte przełomowy odcinek rzeki Brynicy z drzewostanami sosnowymi, grabowymi i dębowymi o charakterze zbliżonym do naturalnego, porastającymi strome zbocza, wykształconymi przeważnie na siedliskach lasu świeżego i lasu mieszanego świeżego.
- powiększenie rezerwatu przyrody „Czarny Bryńsk” przez włączenie części przylegającego do jeziora i torfowiska kompleksu leśnego w oddziałach 77 i 86 leśnictwa Buczkowo stanowiącego uzupełnienie układu krajobrazowego cennego ekosystemu leśno-torfowiskowo-jeziornego. Po włączeniu w granice rezerwatu przyległych terenów leśnych powierzchnia obiektu zwiększy się z 13,13 ha do 28,15 ha.

Tereny przewidziane dla realizacji ponadlokalnych i lokalnych zadań publicznych

Tereny dla realizacji ponadlokalnych zadań publicznych obejmują w szczególności :

- obszar miasta i gminy Górzno w granicach GLPK w obrębie którego ustalenia sfery regulacyjno-ochronnej operatu generalnego „Planu ochrony GLPK” w tym zwłaszcza w obrębie zlewni bezpośredniej jezior – traktuje się jako zadania zarówno rządowe jak i

samorządu województwa realizowane na terenach i obiektach chronionych na podstawie ustaw szczególnych,

- tereny przewidziane do lokalizacji obiektów i urządzeń związanych z reelektryfikacją,
- tereny przewidywane docelowo do podtopienia w efekcie realizacji obiektów małej retencji.

Tereny dla realizacji lokalnych zadań publicznych obejmują w szczególności :

- tereny wokół obiektów uciążliwych dla środowiska (składowiska odpadów i oczyszczalni ścieków) wymagające zagospodarowania strefy faktycznego zasięgu uciążliwości zgodnie ze stosownymi projektami.

Tereny dla których studium ustala obowiązek opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Istotnym dla sporządzania planów o charakterze prawa gminnego jest fakt, iż 81,8% powierzchni miasta i 65,7% powierzchni gminy położone jest w obszarze objętym ochroną, czyli w obszarze - Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, dla którego sporządzono i zatwierdzono „Plan ochrony – operat generalny”. Przy sporządzaniu opracowań planistycznych o randze i stopniu szczegółowości miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego należy uwzględniać ustalenia zawarte w tym „operacie generalnym”. Wprowadzając w/w ustalenia do planów miejscowych należy je traktować jako zadania rządowe i samorządu województwa, realizowane na terenach i obiektach chronionych na podstawie ustaw szczególnych, a więc z określeniem zasad partycypacji w kosztach sporządzenia i ewentualnych skutkach ekonomicznych po uchwaleniu, ze strony wymienionych organów. Do najpilniejszych opracowań przedprojektowych, warunkujących możliwość prowadzenia prac planistycznych zaliczyć należy :

- opracowania specjalistyczne dotyczące ochrony zlewni bezpośredniej jezior :
Górzno, Młyńskiego, Księża, Wierzchownia, Bryńskie Północne i Południowe,
- opracowanie koncepcji programowo-przestrzennych terenów położonych :
  - w strefie strategicznego interesu samorządu gminnego,
  - w strefie umiarkowanego rozwoju,
- opracowanie koncepcji przebiegu trasy średnicowej,
- opracowanie koncepcji spójnego systemu ścieżek rowerowych na terenie miasta i gminy.

Ze względu na położenie, istniejące uwarunkowania, obserwowany już nacisk inwestycyjny „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania miasta i gminy Górzno” ustala

obszary wymagające, w pierwszej kolejności, opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego :

- tereny położone w strefie kształtowania i odtwarzania oraz strefie kontrolowanego rozwoju – pomiędzy drogą powiatową nr 44378 a brzegami jeziora Księża,
- tereny położone w strefie przekształceń i integracji – w sąsiedztwie jezior Bryńsk Południowy i Północny oraz w dolinie rzeki Brynicy (Czarny Bryńsk, Buczkowo),
- tereny położone w strefie umiarkowanego rozwoju – na wschód od drogi powiatowej nr 44378 w sołectwie Zaborowo i Górzno-Wybudowanie,
- tereny położone w strefie strategicznego interesu samorządu gminnego – na terenie miasta Górzna (pomiędzy ulicami Wczasową i Mirabelkową) i na terenie gminy w sołectwie Fiałki,
- teren położony w strefie kontrolowanego rozwoju – na południe od ul. Leśnej,
- tereny położone w strefie modernizacji i rehabilitacji – w związku z przewidywaną trasą średnicową i w rejonie ul. Ogrodowej.

b) „Strategia Rozwoju Gminy Górzno” Górzno wrzesień 1999 r. opracowana na lata 1999 – 2014

Głównym celem strategii rozwoju gminy jest „wzrost dobrobytu ogółu mieszkańców gminy”. Wyróżniono w „Strategii” listę celów szczegółowych, które należy zrealizować dla osiągnięcia celu głównego. Wśród nich znajdują się następujące cele, które odnoszą się do gospodarki przestrzennej Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego: uatrakcyjnienie terenów miasta i gminy, ściągnięcie określonej liczby turystów – maks. 1000 miejsc noclegowych (jakość nie ilość), propagowanie walorów Górzna, turystyka w formie kwalifikowanej, wyznaczenie szlaków pieszych, rowerowych, zaprzęgowych, punktów widokowych, podjęcie współpracy z uczelniami, instytucjami naukowymi, które w ramach swoich programów naukowych i badawczych mogłyby wykonać część ekspertyz.

3.3.4 GMINA LIDZBARK

Obszar opracowania obejmuje swym zasięgiem zachodnią część terenu gminy Lidzbark znajdującą się w granicach obszaru Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Wybrane materiały planistyczne dotyczące gminy Lidzbark:

a) „Strategia rozwoju miasta i gminy Lidzbark” grudzień 2007 r. uchwalona Uchwałą Rady Miejskiej w Lidzbarku z dnia 14 lutego 2008 r.;

W wyniku pogłębionej analizy SWOT Miasta i Gminy Lidzbark, a także szeregu konsultacji obejmujących kluczowe zagadnienia, jakie mają wpływ na poziom jakości życia, określono

najważniejszy, nadrzędny cel strategiczny rozwoju (misję rozwoju), która brzmi: „Miasto i gmina Lidzbark miejscem oferującym atrakcyjne warunki zamieszkania i pracy oraz różnorodne formy spędzania wolnego czasu, zarówno dla mieszkańców jak i turystów, w oparciu o bogatą i nowoczesną infrastrukturę oraz tradycje kulturowe i walory krajobrazowe Ziemi Lidzbarskiej”. Misja będzie realizowana przy pomocy kierunkowych celów uzupełniających, które zostały ułożone w następującym układzie hierarchicznym:

- wzrost atrakcyjności i konkurencyjności ekonomicznej miasta i gminy w regionie poprzez harmonijny rozwój z zachowaniem ładu przestrzennego uwzględniającego potrzeby mieszkańców i ochronę walorów przyrodniczych i krajobrazowych środowiska naturalnego;
- poprawa warunków życia mieszkańców miasta i gminy poprzez czyste środowisko i dobry stan infrastruktury technicznej i społecznej warunkujący bezpieczeństwo i korzystne warunki rozwoju dla mieszkańców i wypoczynku dla turystów;
- restrukturyzacja funkcjonowania sektora turystycznego miasta i gminy poprzez skuteczne zarządzanie zasobami w zakresie turystyki rozwiniętą infrastrukturę turystyczną kreującą nowe szanse dla rozwoju Miasta i Gminy Lidzbark;
- sprostanie konkurencji ze strony innych gmin turystycznych poprzez zachowanie istniejących i odtworzenie zdegradowanych walorów przyrodniczych i kulturowych;
- zapewnienie oryginalnej i atrakcyjnej oferty turystycznej w oparciu o wytworzony własny, lokalny produkt turystyczny;
- skuteczna promocja miejscowych walorów i lokalnego produktu turystycznego, na arenie wojewódzkiej, krajowej i międzynarodowej poprzez marketing internetowy zintegrowany z tradycyjnymi formami reklamy w prasie, radiu i telewizji, wydawanie informatorów i albumów wraz z wysyłką do biur podróży, izb handlowych i ambasad, nawiązanie współpracy z dużymi biurami podróży i agencjami pośrednictwa na rynku turystycznym, zawiązanie stowarzyszeń agroturystycznych.

Poprawa ładu przestrzennego w aspektach: ekologicznym, społecznych warunków życia, ekonomicznym, funkcjonalno-organizacyjnym i estetycznym. Chodzi o uzyskanie efektu synergii w wyniku realizacji poszczególnych działań. Wszystkie realizowane cele powinny być realizowane w oparciu o przemyślane i zaplanowane działania. Dlatego istotne jest wieloaspektowe podejście do zidentyfikowanych problemów a podejmowanie próby ich rozwiązania powinny opierać się na zasadzie racjonalnego zaangażowania sił i środków w zamian za możliwie jak największe i wymierne efekty.

3.5 GMINA LUBOWIDZ

Obszar opracowania obejmuje swym zasięgiem północną i środkową część gminy Lubowidz znajdującą się w granicach obszaru Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Wybrane materiały planistyczne dotyczące gminy Lubowidz:

a) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gm Lubowidz przyjęte zostało uchwałą nr 106/XXIII/2000 Rady Gminy w Lubowidzu z dnia 08 grudnia 2000 r.,

Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Lubowidz określone zostały poprzez wyodrębnienie (po uwzględnieniu lokalnych różnicowań przestrzennych wynikających z uwarunkowań przyrodniczych, społeczno-ekonomicznych i techniczno-infrastrukturalnych, predyspozycji funkcjonalnych oraz roli obszaru w rozwoju gospodarczym gminy) stref funkcjonalno-przestrzennych i przypisanie im głównych kierunków działań. Obszar Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego znajduje się w Strefie A - ochrony wysokich walorów przyrodniczo-krajobrazowych i rozwoju funkcji rekreacyjnej oraz usługowo-osadniczej. Strefa ta obejmuje północną i środkową część gminy - obszar Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i dolinę rzeki Wkry w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu wraz z jednostkami osadniczymi: Bądryń, Dziwy, Galumin, Konopaty Nowe, Konopaty Stare, Lubowidz, Łazy, Pątki, Płociczno, Przerodki, Ruda, Sinogóra, Syberia, Toruniak i Zieluń.

Podstawowe kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego w strefie A dotyczą tworzenie warunków dla rozwoju funkcji rekreacyjnej podporządkowanej ochronie wysokich walorów przyrodniczo-krajobrazowych. Główne działania przedstawiają się następująco:

- prowadzenie działalności gospodarczej zgodnie z zasadami gospodarowania na obszarach objętych ochroną prawną (GLPK, OchK);
- wykluczenie wszelkiej działalności stwarzającej zagrożenia dla walorów przyrodniczo-krajobrazowych i mogącej pogorszyć stan środowiska przyrodniczego;
- poprawa stanu czystości rz. Wkry;
- uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami;
- ograniczenie nawożenia mineralnego na obszarach rolniczych w dolinach rzek;
- ochrona obszarów leśnych przed zmianą stosunków wodnych (niewskazane odwadnianie terenów podmokłych w sąsiedztwie lasów);
- przygotowanie oferty terenów dla: realizacji zabudowy mieszkaniowej i usługowej, rozwoju zainwestowania turystyczno- wypoczynkowego i urządzenia ogólnodostępnych terenów rekreacyjnych, eksploatacji kruszywa (surowców okrucowych) na potrzeby lokalne;

- podniesienie atrakcyjności krajobrazowej i rekreacyjnej obszaru przez budowę zbiorników retencyjnych na rzece Wkrze zgodnie z przepisami odrębnymi;
- przygotowanie i realizacja infrastruktury technicznej (kanalizacja oraz telefonizacja) zapewniającej odpowiedni standard istniejącego i projektowanego budownictwa;
- porządkowanie i uzupełnianie istniejącej zabudowy (adaptacja na cele letniskowe oraz lokalizacja nowej zabudowy);
- realizacja nowych siedlisk, bądź obiektów rekreacyjnych pod warunkiem zharmonizowania ich z krajobrazem;
- przygotowanie wskazanych terenów do zagospodarowania rekreacyjnego (w różnych formach) w rejonie wsi: Bądryń, Dziwy, Galumin, Konopaty, Lubowidz, Łazy, Pątki, Przerodki, Ruda, Sinogóra, Toruniak i Zieluń;
- tworzenie warunków do rozwoju: rolnictwa ekologicznego, produkcji zdrowej żywności i agroturystyki;
- zalesianie gleb słabych jakościowo mało przydatnych dla rolnictwa;
- przestrzeganie zasad zachowania zabytkowych układów przestrzennych w miejscowościach: Bądryń, Konopaty Nowe, Konopaty Stare, Lubowidz, Syberia i Zieluń.

W zakresie ochrony walorów przyrodniczych Studium uwzględnia obszary objęte ochroną prawną na podstawie przepisów szczególnych, w tym: Górznieńsko-Lidzbarki Park Krajobrazowy (GLPK), który zajmuje północno-zachodnią część gminy o powierzchni 5 230,2 ha tj. około 27,4% obszaru gminy, Obszary Chronionego Krajobrazu (OChK) zajmujące 13 451,13 ha tj. ca 70,5% powierzchni gminy, pomniki przyrody ożywionej znajdują się w miejscowościach: Lubowidz (grupa 7 lip drobnolistnych, grupa 3 jesionów wyniosłych, 4 klony pospolite, 5 lip drobnolistnych), Ruda (2 lipy drobnolistne), Przerodki (1 sosna pospolita), Zieluń (1 lipa drobnolistna), użytek ekologiczny „Bagno Straszewy” (o pow. 6,89 ha) położony w obniżeniu terenu, we wschodniej części gminy charakteryzuje się bogactwem występowania awiofauny (47 gatunków ptaków) oraz jest miejscem lęgowym dla 8 gatunków płazów.

Kierunki rozwoju poszczególnych jednostek osadniczych określono w Studium poprzez zachowanie istniejących skupisk zabudowy (uzupełnianie, modernizację i przekształcanie) oraz wskazanie terenów preferowanych pod zabudowę:

- mieszkaniową z możliwością lokalizacji drobnych zakładów nieuciążliwych dla środowiska związanych z obsługą ludności m. in. w miejscowościach: Lubowidz, Pątki, Sinogóra, Syberia, Zieluń.

- usługową z dopuszczeniem funkcji mieszkalnej w miejscowościach: Lubowidz i Zieluń
- produkcyjno-usługową w miejscowościach: Bądryń, Lubowidz i Zieluń
- rekreacyjno-wypoczynkową, która może być realizowana na wyznaczonych terenach w rejonie wybranych miejscowości m.in.: Dziwy, Konopaty Nowe, Lubowidz, Łazy, Pątki, Płociczno, Ruda, Sinogóra, Syberia, Zieluń.

Ponadto w Studium wskazano możliwość realizacji zabudowy mieszkaniowej i mieszkaniowo-usługowej we wszystkich jednostkach osadniczych zgodnie z zasadą kontynuacji istniejącego zainwestowania. Uzupełnienie zabudowy może następować pod warunkiem zachowania istniejącej linii zabudowy, charakteru i gabarytów sąsiadującej zabudowy z uwzględnieniem obiektów chronionych.

W zakresie ochrony walorów kulturowych wskazane zostały obszary do objęcia ochroną:

- miejscowości o dobrze zachowanych historycznych układach przestrzennych: Bądryń, Huta, Konopaty, Konopaty Stare, Lubowidz, Mleczówka, Osówka, Syberia, Wronka, Działania inwestycyjne w tych miejscowościach nie mogą zmieniać ich układu komunikacyjnego oraz charakteru i skali ich zabudowy,
- pozostałości po założeniu podworskim w Lubowidzu (jedyne zachowane na terenie gminy tego rodzaju) - dotyczy układu obiektów i zieleni,
- cmentarze (również miejsce cmentarza wyznania mojżeszowego w Zieluniu), jako ściśle powiązane z historią rejonu oraz figurki i krzyże przydrożne często oznaczające miejsca starych mogił (nie można zatem zmieniać ich usytuowania),
- starą tradycyjną zabudowę - adaptacja na cele rekreacyjne, kulturowe czy usługowe.

Ponadto przyjęte zostały następujące zalecenia:

- przebadanie archeologicznie terenu gminy,
- ograniczenie nowej zabudowy mieszkaniowej do parterowej z poddaszem użytkowym,
- projektowanie zabudowy z uwzględnieniem tradycyjnych rozwiązań w zakresie rozplanowania, skali, materiału i detalu budowlanego,
- objęcie ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków najbardziej wartościowych kulturowo obiektów.

Komunikacja

Jako główny kierunek rozwoju komunikacji przyjęto modernizację i sukcesywną poprawę jakości i stanu technicznego głównych dróg na terenie gminy - przede wszystkim dróg wojewódzkich nr 541 Lubawa-Dobrzyń n. Wisłą i 563 Rypin-Mława oraz dróg powiatowych stanowiących szkielet układu komunikacyjnego gminy i tworzących ważne powiązania zewnętrzne. W ramach modernizacji drogi nr 541 przewidywana jest budowa obejścia

drogowego miejscowości Lubowidz od strony zachodniej. Studium wskazuje możliwości realizacji ścieżek rowerowych w pobliżu odcinków dróg powiatowych: Zieluń-Wylazłowo, Brudnice-Lubowidz, Pątki-Sinogóra oraz w pobliżu dróg gminnych w relacjach: Lubowidz-Pątki-Konopaty – (Bryńsk), Pątki-Dziwy-Sinogóra – (Wierzchnia), Dziwy-Bądryń, Lubowidz-Galumin- Zieluń-Bryńsk, Zieluń - (w kierunku Nowego Dworu).

W ramach ustaleń kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy wskazane zostały obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe ze względu na występujące uwarunkowania i planowany sposób ich zagospodarowania:

- tereny preferowane pod zabudowę mieszkaniową w miejscowościach: Lubowidz i Zieluń,
- tereny preferowane pod zabudowę mieszkaniowo-usługową w miejscowościach: Lubowidz i Zieluń,
- tereny preferowane pod zabudowę turystyczno-rekreacyjno-letniskową w rejonie: Bądryń, Dziwy, Lubowidz, Konopaty Nowe, Przerodki, Ruda, Sinogóra, Syberia, Toruniak, Zieluń i Wylazłowo.

Gmina Lubowidz prowadzi obecnie prace dotyczące zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gm. Lubowidz zgodnie z podjętymi uchwałami: Nr 168/XXVII/2006 Rady Gminy w Lubowidzu z dn. 25 października 2006 r. i Nr 38/VI/2007 z dn. 28 czerwca 2007 r. w sprawie przystąpienia do zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Lubowidz”. Przedmiotowe uchwały Rady Gminy dotyczą fragmentu gminy w obrębie wsi Osówka, Żeleźnia i Lubowidz na styku gmin Kuczbork i Żuromin w zakresie uwzględnienia w rozwoju społeczno-gospodarczym gminy możliwości lokalizacji elektrowni wiatrowych. Projekt zmiany studium uwzględnia również obowiązujące przepisy prawne, które weszły w życie po 2000 roku (tj. po zatwierdzeniu Studium) i wprowadza się na obszarze gminy w jej granicach administracyjnych obszary objęte ochroną prawną – Natura 2000, w tym: obszar specjalnej ochrony ptaków „Doliny Wkry i Mławki” o powierzchni w gm. Lubowidz 1914,3 ha obejmuje pradolinę Wkry wraz z przyległymi łęgami oraz wysoczyznę z jej stromym stokiem z grądami zboczowymi oraz planowany specjalny obszar ochrony siedlisk „Ostoja Lidzbarska”. W projekcie dokumentu przyjęto, że szczegółowe zasady gospodarowania na obszarach Natura 2000 określą plany ochrony opracowane zgodnie z wymogami ustawy o ochronie przyrody. Do czasu ich zatwierdzenia w gospodarowaniu na tym obszarze należy

uwzględniać przepisy art. 33, 34, 35, 35a i 36 ustawy z dnia 16 kwietnia o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92 z 2004 roku z późn. zm.).

3.6 GMINA ŚWIEDZEBNIA

Obszar opracowania obejmuje swym zasięgiem wschodnią część gminy Świdziebnia znajdującą się w granicach obszaru Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Wybrane materiały planistyczne dotyczące gminy Świdziebnia:

a) „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gm. Świdziebnia” Grudziądz, czerwiec 1999 r., uchwalone Uchwałą nr XXI/81/2000 Rady Gminy Świdziebnia z dnia 29.06. 2000 r.,

Po zapoznaniu się z całym dokumentem, szczegółowej analizie poddano część określającą kierunki rozwoju gminy. Wyodrębniono wnioski, zlecenia i postulaty zawarte w części pt. „Kierunki...” w w/w dokumencie, a dotyczące fragmentu obszaru gminy włączonego w granice Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego w aspekcie uwarunkowań przyrodniczych i ochrony środowiska

Obszary i obiekty chronione.

Ze względu na ponadregionalne znaczenie obszaru gminy Świdziebnia w systemie powiązań ekologicznych, a w szczególności jej wschodniej części, priorytetowym zadaniem proekologicznym jest konieczność ochrony najbardziej wartościowych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym rejonów gminy. Należy do nich min. Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy. Na terenie Parku i jego otuliny obowiązują zasady gospodarowania określone Rozporządzeniem nr 17/98 Wojewody Toruńskiego z dnia 16 czerwca 1998 roku (Dz.U. Woj. Toruńskiego Nr 18, poz. 108). Plan ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego wprowadził rewizję granic GLPK. Na obszarze gminy Świdziebnia dotychczasowa strefa ochronna Parku ze względu na wysokie walory przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe włączona została w granice GLPK. Drugim ważnym obiektem wymagającym ochrony jest Rezerwat przyrody „Mszar Płociczno”. Zasady gospodarowania w rezerwacie wprowadza Zarządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 lipca 1997 roku (Monit. Polski nr 56, poz. 543). Z punktu widzenia kierunków zagospodarowania na obszarze rezerwatu obowiązują m.in.: zakaz pozyskiwania torfów i zmiany stosunków wodnych, zakaz zmiany sposobów użytkowania, zakaz wycinania drzew i innych roślin oraz zakaz zbioru owoców runa oraz

wszystkich dziko rosnących roślin. Funkcja rezerwatowa wyklucza możliwości turystycznej penetracji obiektu.

Należy przeprowadzić powszechną inwentaryzację przyrodniczą (PIP) w celu identyfikacji i tworzenia nowych obiektów ochrony przyrody (stanowiska dokumentacyjne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, użytki ekologiczne, pomniki przyrody). Największe nagromadzenie potencjalnych obiektów do objęcia ochroną prawną związane jest przestrzennie z obszarami bagiennymi i podmokłymi (np. zanikające jezioro Mełno). W rejonie wsi Księża występują obiekty, które dają podstawy do rozważenia możliwości utworzenia zespołu przyrodniczo-krajobrazowego (zespół pałacowo-dworski, aleja drzew, grodzisko wczesnośredniowieczne, formy kemowe, jezioro) lub stanowiska dokumentacyjnego (odsłonięte struktury formy kemowej).

W zakresie ochrony wód:

Poprawę jakości wód należy realizować m.in. poprzez: uporządkowanie gospodarki ściekowej (kolejność realizacji i sposób rozwiązań gospodarki ściekami na obszarze całej gminy określić powinien szczegółowy przedmiotowy program; preferencje powinny posiadać miejscowości położone w granicach Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego), opracowanie programu ograniczenia degradacji wód zanieczyszczeniami obszarowymi, wprowadzenie pasa ochronnego wzdłuż brzegów jezior Księża i Mełno oraz rzeki Księżówka.

Zwiększenie zasobów wodnych:

Przy realizacji zwiększenia zasobów wodnych na terenie gminy, najbardziej pożądane jest działanie zwiększenia retencyjności jezior Księża i Mełno. Ewentualna realizacja planowanych zamierzeń retencyjnych w rejonie rezerwatu „Mszar Płociczno” uwzględniać musi wszelkie wymogi i ograniczenia z tego wynikające.

W zakresie ochrony powierzchni ziemi:

Najpilniejsze działania w zakresie ochrony powierzchni ziemi to przeciwdziałanie erozji wietrznej, która obejmuje około 20 % obszaru gminy, głównie we wschodniej części. Główny kierunek przeciwdziałania to utrzymanie mozaikowości gruntów rolnych i zwiększenie zadrzewień i zakrzewień. Pożądane są specjalnie kształtowane pasy zieleni przeciwwietrznej. Najskuteczniejszą formą ograniczenia erozji wietrznej na terenie gminy Świdziebnia jest fitomelioracja.

Lasy i zadrzewienia:

Gminne zamierzenia w zakresie zalesień i zadrzewień na lata 1997-2000 zakładają zalesienie na obszarze gminy 259 ha gruntów, z czego około 200 ha ujęte jest w planach zagospodarowania przestrzennego. Należy opracować i wdrażać uszczegółowiony gminny

program zwiększenia lesistości i zadrzewień, zwiększyć powierzchnię lasów ochronnych, prowadzić pielęgnację i uzupełnienia zadrzewień przydrożnych.

W zakresie rolnictwa:

Ekologizację produkcji rolniczej należy prowadzić na całym obszarze gminy, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i jego zachodnich obrzeży (rolnictwo ekologiczne, integrowane, agroturystyka).

W zakresie turystyki:

Aktualnie na terenie gminy zagospodarowanie turystyczne nie występuje. Walory środowiska przyrodniczego i w mniejszym stopniu środowiska kulturowego pozwalają na rozwój gospodarki turystycznej we wschodniej części gminy - na obszarze Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego i jego obrzeżach. W tej części gminy występują predyspozycje do rozwoju: agroturystyki na bazie posesji rolników w unikatowym, harmonijnym krajobrazie wiejskim (wsie Okalewko, Mełno, Księża), budownictwa letniskowego w ograniczonym zakresie; turystyki kwalifikowanej (turystyka piesza, wędrówki konne) po uprzednim wytyczeniu i zagospodarowaniu szlaków, funkcję sezonowego obiektu turystycznego pełnić może obiekt dworski w miejscowości Księża. Największe predyspozycje do zagospodarowania turystycznego posiada otoczenie jeziora Księża. Zgodnie z Planem ochrony GLPK dla otoczenia jeziora należy opracować miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego, poprzedzony specjalistycznym studium ochrony jeziora i jego zlewni bezpośredniej. W ramach zagospodarowania turystycznego gminy należałoby przystosować dla turystyki krajoznawczej drogę Rypin - Świdziebnia -Księża - Górzno.

Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego:

Ochronie podlegają obiekty o wartościach historycznych i architektonicznych. Winny być utrzymywane w dobrym stanie, a wszelkie zmiany użytkowania, powodujące konieczność przystosowania do nowej funkcji, modernizacje i remonty wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Zabudowa mieszkalna o cechach tradycyjnych, drewniana i murowana, tworząca krajobraz kulturowy charakterystyczny dla miejsca i regionu, winna być zachowana i stanowić inspirację do kształtowania nowej zabudowy. Dopuszcza się wymianę zabudowy ze względu na stan techniczny, z warunkiem, że nowy budynek winien nawiązywać usytuowaniem, gabarytem, kształtem i pokryciem dachu do poprzedniego. W lokalizacji nowej zabudowy należy uwzględniać sąsiedztwo obiektów o wartościach kulturowych. Nowe budynki nie powinny być sytuowane w sposób degradujący istniejącą, tradycyjną zabudowę.

Kierunki rozwoju komunikacji:

W okresie kierunkowym nie przewiduje się zmian podstawowego układu drogowego w gminie. Cały wysiłek inwestycyjny powinien być skierowany na modernizację dróg istniejących w celu nadania tym drogom prawidłowych parametrów technicznych.

Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej:

Melioracje:

W ramach melioracji proponuje się budowę obiektów i urządzeń małej retencji obejmującej jezioro Księża, jezioro Mielno oraz mokradła (potorfia) - wieś Okalewko, mokradła Płociczno - („Mszar Płociczno”) - wieś Okalewko. Należy zaznaczyć, że mokradła (użytki ekologiczne) są objęte ochroną rezerwatową jako „Mszar Płociczno” - 27,0 ha. Realizacja proponowanych działań na tym obszarze musi uwzględniać wymogi i ograniczenia rezerwatu.

Obszary do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego

Wskazuje się następujące obszary, dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ze względu na istniejące uwarunkowania jest konieczne.

Plany można sporządzać etapami, w miarę potrzeb:

- wieś Księża razem z otoczeniem jeziora,
- wieś Okalewko.

3.4. Wnioski

Analiza przedstawionych powyżej materiałów wykazała zgodność z pewnymi odstępstwami, z zapisami zawartymi w obowiązującym do 2004 r. Planie ochrony Górznięsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, który zawiera szczegółowe zasady funkcjonowania, dopuszczalne formy działalności i sposoby zagospodarowania oraz zakres i metody kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego.

4. WYTYCZNE Z POLITYKI LEŚNEJ PAŃSTWA ORAZ PLANÓW URZĄDZENIA LASÓW

Podstawowymi dokumentami stosowanymi w rozwoju planowanej, wielofunkcyjnej gospodarki leśnej są: Polityka leśna państwa, Zarządzenie Nr 11a Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 11 maja 1999 r. zmieniające Zarządzenie Nr 11 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 14 lutego 1995 roku w sprawie doskonalenia gospodarki leśnej na podstawach ekologicznych, a na poziomie poszczególnych nadleśnictw szczegółowe zasady gospodarki leśnej określa odpowiedni Plan urządzenia lasu dla nadleśnictwa, a kierunki ochrony przyrody formułuje Program ochrony przyrody, stanowiący część właściwego planu urządzenia lasu.

Zgodnie z realizacją Polityki Leśnej Państwa przyjętej w 1997 r. na terenie lasów, w tym na terenie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, realizuje się gospodarkę leśną w oparciu o następujące zasady:

- powszechnej ochrony lasów,
- trwałości utrzymania lasów,
- ciągłości zrównoważonego wykorzystania wszystkich funkcji lasu,
- powiększania zasobów leśnych i ich pozytywnego wpływu na rozwój regionu.

Nadrzędnym celem polityki leśnej przy doskonaleniu funkcji leśnictwa jest wyznaczenie kompleksu działań kształtujących stosunek człowieka do lasu. Do niedawna cały wysiłek wkładano w utrzymanie trwałości lasu oraz zwiększanie jego funkcji produkcyjnych. Teraz jednak dąży się do tego, aby gospodarka leśna była trwale zrównoważona we wszystkich kierunkach jej realizacji.

4.1 Wytyczne z polityki leśnej państwa

Jako podstawowe kierunki rozwoju funkcji ekologicznej w lasach określa się:

1. Wzmaganie ochrony różnorodności biologicznej lasów
2. Zalesianie, kształtowanie granicy polno-leśnej
3. Wzmaganie akumulacji węgla atmosferycznego w ekosystemach leśnych

Głównym celem w zakresie wzmaganie ochrony różnorodności biologicznej lasów jest: zachowanie całego rodzimego bogactwa zarówno przyrodniczego jak i leśnego oraz zapewnienie trwałości i możliwości rozwoju wszystkich poziomów jego organizacji (wewnątrz-gatunkowego, międzygatunkowego i ponadgatunkowego).

W tym celu niezbędne jest:

- Rozpoznawanie i monitorowanie stanu różnorodności biologicznej oraz istniejących i potencjalnych zagrożeń;
- Usuwanie lub ograniczanie aktualnych i potencjalnych zagrożeń różnorodności biologicznej;
- Zachowanie i/lub wzbogacanie istniejących oraz odtwarzanie zanikłych elementów różnorodności biologicznej;
- Integracja działań na rzecz ochrony różnorodności biologicznej z działaniami ważnych dla tej ochrony sektorów gospodarki oraz administracji publicznej i społeczeństwa (w tym organizacji pozarządowych).

Wzmaganie ochrony różnorodności biologicznej lasów będzie realizowane poprzez:

- Dążenie do stworzenia (w miarę możliwości) drzewostanów wielopiętrowych, wielogatunkowych, wielowiekowych poprzez stosowanie rębni złożonych, maksymalne wykorzystanie odnowień naturalnych, a w odnowieniach sztucznych posługiwanie się materiałem o najlepszych cechach genetycznych i jakościowych.
- Wzbogacanie składu gatunkowego drzewostanów, rozpraszanie ryzyka hodowlanego na większą ilość gatunków drzew i krzewów leśnych.
- Zachowanie i wzmaganie biologicznej różnorodności lasów, w tym ochrona, introdukcja i reintrodukcja rzadkich gatunków fauny i flory (w tym cis).
- Zachowanie w stanie naturalnym i odtwarzanie śródleśnych zbiorników wodnych, bagien, mszarów, torfowisk, trzęsawisk, wrzosowisk, wydm, remiz, rzadkich zbiorowisk roślinnych, stanowisk rzadkich roślin i zwierząt.
- Zachowanie i odtwarzanie w dolinach rzek lasów łęgowych, olsów i innych naturalnych formacji przyrodniczych jako ostoi rzadkich gatunków oraz jako regulatorów poziomu wód i mikroklimatu.
- Doskonalenie programów ochrony przyrody nadleśnictw poprzez dokładniejsze poznawanie ich wartości przyrodniczych i aktualizowanie zapisów w programach.
- Tworzenie stref ekotonowych na granicy las-pole, las-woda, las-arterie komunikacyjne.
- Pozostawianie drzew dziuplastych, posuszu jałowego i leżaniny, pozostawianie (stosownie do Zarządzenia nr 11 i 11A) starych drzew na powierzchniach zrębowych.
- Dostosowanie składu drzewostanów do żyzności siedlisk, przy wykorzystaniu wyników przeprowadzonych we wszystkich nadleśnictwach badań glebowo - siedliskowych.
- Stosowanie w większym zakresie naturalnego sposobu odnawiania lasu.

- Utworzenie sieci Natura 2000 i racjonalne wdrażanie zasad ochrony przyrody na jej obszarach,
- Objęcie ochroną prawną obszarów położonych na granicy zasięgów występowania gatunków drzew leśnych.
- Opracowanie zasad dotyczących zalesiania gruntów rolnych z uwzględnieniem potrzeb ochrony różnorodności biologicznej.
- Opracowanie i wdrożenie zasad zagospodarowywania lasów nie objętych szczególnymi formami ochrony przyrody, a będących przedmiotem ochrony w świetle prawa międzynarodowego (konwencje i porozumienia międzynarodowe oraz dyrektywy UE).
- Zweryfikowanie instrukcji i sporządzenie programów ochrony przyrody w nadleśnictwach pod kątem zadań wynikających z konwencji i porozumień międzynarodowych oraz dyrektyw Unii Europejskiej.

Dzięki konsekwentnemu prowadzeniu działań z zakresu selekcji i nasiennictwa wyhodowanie drzewostanów wysokiej jakości z utrwalonymi cechami rodzimych genotypów odpornych na szkodliwe czynniki biotyczne i abiotyczne. Produkcja wysokiej jakości materiału sadzeniowego powinna odbywać się w ilościach dostosowanych do planowanych potrzeb. Wdrożenie zasad zrównoważonej gospodarki leśnej poprzez pozostawienie około 10% powierzchni lasów bez użytkowania rębego (rezerwy przyrody, siedliska leśne podlegające ochronie, pozostawienie na zrębach kęp zagrożeń drzewami, które mają pozostać, aż do naturalnej ich śmierci). Dzięki odpowiednio wykształconym strefom ekotonowym skuteczna będzie ochrona naturalnych zbiorników wodnych, bagien, cieków wodnych, przez to ochrona różnorodności w lasach. Możliwa będzie ciągła realizacja zadań w zakresie podnoszenia walorów proekologicznego modelu gospodarki leśnej, zapewniającego trwałą i zrównoważony rozwój lasów i leśnictwa, uwzględniającego wielofunkcyjną rolę lasów w zagospodarowaniu przestrzennym regionu. Realne stanie się doprowadzenie do zakończenia działań mających na celu pełne rozpoznanie warunków glebowo-siedliskowych obszarów leśnych jako podstawy planowania hodowlanego i kształtowania biologicznie zróżnicowanych i stabilnych ekosystemów, zgodnie z ich naturalnymi tendencjami dynamiczno-rozwojowymi.

Skala większości wymienionych wyżej działań, uzależniona jest przede wszystkim od możliwości ich finansowania.

Głównym celem zwiększenia powierzchni zalesionej i kształtowania granicy polno-leśnej jest zalesienie nieefektywnych gruntów porolnych oraz generalne zwiększenie lesistości związane z rozwojem funkcji ekologicznych, społecznych i gospodarczych. Kierunek ten będzie realizowany poprzez następujące działania:

- Ewidencja gruntów nieprzydatnych rolnictwu, racjonalne przekazywanie tych gruntów z zasobów AWRSP do zalesienia.
- Zalesianie nieefektywnych gruntów porolnych zgodnie z Rozporządzeniem Rady (WE) Nr 1257/1999 dot. Wspierania rozwoju wsi ze Środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji dla Rolnictwa (EAGGF).
- Wykonanie lub uzupełnienie planów zagospodarowania gmin, wyznaczenie racjonalnej granicy polno-leśnej, z uwzględnieniem potrzeb ochrony (przed zalesieniem) siedlisk priorytetowych oraz potrzeby zalesienia korytarzy ekologicznych (w tym korytarza doliny Drwęcy o znaczeniu krajowym), obszarów źródliskowych, wododziałowych, węzłów hydrograficznych i obszarów ze zbiornikami wód podziemnych bez izolacji od powierzchni oraz brzegów zbiorników i cieków wodnych.
- Uporządkowanie powszechnej ewidencji gruntów przez przeklasyfikowanie i ujawnienie w rejestrach gruntów, powierzchni już zalesionych.
- Wykorzystanie istniejących i wspomaganie nowych zalesień powstających w drodze sukcesji naturalnej.
- Nowelizacja przepisów pozwalająca na wsparcie finansowe badań siedliskowych, badania i zwalczania zapędzania przeznaczonych do zalesienia gleb porolnych oraz wzbogacania ich w mikroflorę leśną.

Za priorytetowe działania gospodarki leśnej uznano powiększanie zasobów leśnych. Zasada powiększania zasobów leśnych może być realizowana jednocześnie w dwóch kierunkach tj. poprzez zwiększenie produktywności istniejących lasów oraz zalesienia nowych powierzchni. W celu zwiększenia różnorodności flory i fauny należałoby zostawić pewne nieduże powierzchnie gruntów niezalesionych (szczególnie dotyczy to śródleśnych łąk) i w przyszłości uznać je jako użytki ekologiczne lub objąć programem rolno- środowiskowym. Leśne zagospodarowanie gruntów nieprzydatnych dla rolnictwa jest uzasadnione przede wszystkim potrzebą zwiększania roli lasu w ochronie środowiska (przeciwdziałanie erozji i stepowaniu) oraz kształtowania krajobrazu i ładu przestrzennego w użytkowaniu ziemi.

Efektami realizacji zwiększania lesistości będą:

- Powiększenie powierzchni leśnej, stworzenie nowych powierzchni służących pozaprodukcyjnym funkcjom lasu, produkcji leśnych użytków nieдрzewnych, produkcji drewna, w tym odnawialnego surowca energetycznego.
- Stworzenie nowych miejsc pracy w leśnictwie.
- Wzbogacenie krajobrazu i wartości przyrodniczych regionu.
- Uzupełnienie, odtworzenie korytarzy ekologicznych.
- Lepsza ochrona cieków i zbiorników wodnych przed spływami powierzchniowymi, wód głębszych przed infiltracją biogenów i szkodliwych związków.
- Zwiększenie retencji i spowolnienie spływu wód roztopowych, opadowych.
- Ochrona zasobów glebowych, wodnych, krajobrazowych i klimatycznych.
- Ochrona przed stepowaniem, erozją wodną i wietrzną.
- Ochrona powietrza atmosferycznego przed emisjami pyłowymi i gazowymi.
- Zwiększenie udziału lasów w globalnym bilansie węgla.

Zwiększenie retencji węgla w lasach (w drzewach, krzewach, ściółce, korzeniach i glebach leśnych) będzie realizowane poprzez:

- Zwiększanie powierzchni leśnej w wyniku zalesiania gruntów porolnych.
- Stopniowe zwiększanie użytkowania lasu do rozmiarów dopuszczalnych rocznym przyrostem.
- Odnawianie lasów z udziałem gatunków szybko rosnących.
- Zakładanie plantacji drzew i krzewów szybko rosnących (m. in. do celów produkcji drewna energetycznego).
- Stosowanie zabiegów hodowlanych zmierzających do zwiększenia produktywności drzewostanów.
- Przedłużanie żywotności produktów drewna i zwiększanie ich recyklingu.
- Redukowanie emisji ze źródeł kopalnych i szerokie stosowanie energetycznych surowców odnawialnych, w tym drewna.
- Zwiększanie retencji węgla w glebach leśnych.

4.2 Zasady prowadzenia gospodarki leśnej na podstawach ekologicznych w kontekście planów urządzenia lasu

Podstawowym dokumentem regulującym zasady prowadzenia gospodarki leśnej w Lasach Państwowych uwzględniających potrzeby ochrony przyrody jest Zarządzenie nr 11a

Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 11 maja 1999 r. zmieniające Zarządzenie Nr 11 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 14 lutego 1995 roku w sprawie doskonalenia gospodarki leśnej na podstawach ekologicznych (ZG-7120-2/99). Zasady te obowiązują w szczególności na obszarach objętych ochroną, w tym takich jak parki krajobrazowe.

Narastająca od lat degradacja środowiska przyrodniczego i wzmożone oddziaływanie niekorzystnych czynników biotycznych i abiotycznych zagrażają istnieniu lasów. Zagrożenie to jest konsekwencją skali i tempa zmian w warunkach środowiska wywołanych działalnością człowieka, za którymi nie nadążają zdolności adaptacyjne lasów, jak też postępującego zubożenia biocenozy leśnej w wyniku długotrwałego prowadzenia uproszczonej i schematycznej gospodarki leśnej. W tej sytuacji ochrona lasów musi być ukierunkowana na minimalizację oddziaływania obecnych i przyszłych zagrożeń - zarówno zewnętrznych, tj. głównie cywilizacyjnych i klimatycznych, niezależnych od leśników, jak i wewnętrznych, wynikających z uproszczeń stosowanych dotychczas w gospodarce leśnej. Celem wytycznych jest dalsze doskonalenie podstawowych zasad gospodarki leśnej, uznanych za najważniejsze w polskim prawie leśnym, tj. zasad:

- trwałości lasów i ciągłości wykorzystania ich wielostronnych funkcji,
- powiększania zasobów leśnych i wzmaganie ich korzystnego wpływu na warunki życia człowieka i funkcjonowanie całości przyrody,
- powszechnej ochrony lasów.

Ze względu na wielostronne funkcje lasów w zagospodarowaniu przestrzennym, w rozumieniu lokalnym, krajowym i globalnym, działalność gospodarcza w Lasach Państwowych powinna być prowadzona z uwzględnieniem międzynarodowych kryteriów i wskaźników zrównoważonego rozwoju lasów i leśnictwa, zmierzających do:

- zachowania biologicznej różnorodności lasów,
- utrzymania produkcyjnej zasobności lasów,
- utrzymania zdrowia i żywotności ekosystemów leśnych,
- ochrony zasobów glebowych i wodnych w lasach,
- zachowania i wzmaganie udziału lasów w globalnym bilansie węgla,
- utrzymania i wzmocnienia długofalowych i wielostronnych korzyści społeczno-ekonomicznych płynących z lasów,
- istnienia prawnych, politycznych i instytucjonalnych rozwiązań wspomagających trwały rozwój gospodarki leśnej.

Powyższe kryteria wymagają przeprowadzenia długofalowego procesu dostosowawczego. Podstawowym warunkiem trwałości lasów i wykorzystania ich wszechstronnej użyteczności jest prowadzenie gospodarki leśnej na podstawach ekologicznych. W tym celu niezbędne jest zachowanie i przywracanie zgodności biocenozy leśnej - pojmowanej jako całość organizmów roślinnych, zwierzęcych i mikroorganizmów - z biotopem, czyli ewolucyjnie zmieniającym się środowiskiem bytowania tych organizmów. Ocena zgodności biocenozy z biotopem wymaga uprzedniego, wnikliwego rozpoznania warunków biotopu i trendów zachodzących w nim zmian, a w szczególności warunków: geologicznych, glebowych, klimatycznych, hydrologicznych oraz dynamiki procesów: humifikacji i mineralizacji substancji organicznej, co jest warunkiem świadomego kształtowania typów biocenozy leśnej dostosowanych do konkretnych warunków biotopu i uwzględniania całej naturalnej zmienności lasu.

Powyższym celom służyć powinny:

- odpowiednio ukierunkowane prace gleboznawczo-siedliskowe, którymi należy objąć, tak szybko jak to będzie możliwe, cały areal lasów państwowych;
- nowoczesna inwentaryzacja urzędzeniowa badająca stan lasu i stopień zgodności biocenozy z biotopem.

Prace glebowo-siedliskowe zapewniają rozpoznanie warunków biotopu, określają stopnie degradacji lub zniekształcenia siedlisk i zasady ich rewitalizacji, zaś inwentaryzacja urzędzeniowa stworzy podstawy do właściwego określenia doraźnych i perspektywicznych celów gospodarki leśnej, a co za tym idzie do ustalenia podziału gospodarczego lasu według jednolitych lub zbliżonych celów gospodarczych (gospodarstwa celowe) i ochronnych.

Cele te winny wynikać z zakresu i tempa racjonalnego dostosowywania cennych typów biocenozy leśnej (często nadmiernie uproszczonych) do rzeczywistych i przewidywanych warunków biotopu. Tempo i zakres dostosowywania biocenozy leśnej do warunków biotopu będzie więc decydować o rozmiarze użytkowania lasu wynikającym z jego bieżących potrzeb hodowlanych. Wielkość pozyskania drewna w lasach o stanie zbliżonym do pożądanego będzie limitowana potrzebą zachowania trwałości lasu i ciągłości wykorzystania jego wielostronnych funkcji.

Gospodarowanie w lasach prowadzone jest w oparciu o zasady ogólne. Jednym z podstawowych czynników decydujących o trwałości lasów, pozostających w zakresie dzisiejszych możliwości gospodarki leśnej jest ograniczanie procesów degradacji stosunków wodnych w lasach.

W tym celu konieczne jest opracowanie i realizacja planów i programów odbudowy małej retencji, obejmujących swoim zasięgiem nadleśnictwo lub kilka nadleśnictw wchodzących w skład zlewni i uwzględniających:

- zachowanie w stanie zbliżonym do naturalnego i odtwarzanie śródleśnych zbiorników i cieków wodnych. Jest to warunek witalności ekosystemów leśnych i skuteczności ochrony przeciwpożarowej lasu. Brzegi cieków i zbiorników poza obszarami lasów i łąk powinny być zalesiane, obsadzone drzewami i krzewami w celu ograniczenia dopływu zanieczyszczeń i erozji oraz umocnienia brzegów.
- zachowanie w dolinach rzek lasów łęgowych, olsów i innych naturalnych formacji przyrodniczych jako ostoi rzadkich gatunków roślin i zwierząt oraz regulatorów wilgotności siedlisk i klimatu lokalnego (mikroklimatu).
- zachowanie w stanie nienaruszonym śródleśnych nieużytków, takich np. jak: bagna, trzęsawiska, mszary, torfowiska, remizy, wrzosowiska, wydmy, gołoborza i wychodnie skalne wraz z ich florą i fauną w celu ochrony pełnej różnorodności przyrodniczej, m. in. przez uznanie ich (decyzją wojewody) jako użytki ekologiczne.
- wzmocnienie w ramach uzgodnień miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dalszych starań o przywracanie lasów na wylesionych górnych częściach zlewni górskich i w strefach wododziałowych w celu zwiększenia retencji wodnej w lasach, zmniejszenia przemieszczania zanieczyszczeń oraz erozji gleb.
- dostosowywanie sposobów zagospodarowania lasów wodochronnych do potrzeb maksymalizacji funkcji, dla których uznane zostały za ochronne.

W celu właściwego ustalenia celów gospodarczych w leśnictwie i prawidłowego planowania hodowlanego niezbędne jest:

- przyspieszenie rozpoznania warunków glebowych i siedliskowych w lasach, w tym stopni degradacji i zniekształcenia gleb i siedlisk oraz trendów zachodzących w nich zmian na podstawie dotychczasowych zasad wykonywania tych prac; równocześnie należy kontynuować prace nad doskonaleniem zasad rozpoznawania warunków biotopu.
- pilne sporządzanie programów ochrony przyrody w formie aneksów do obowiązujących planów urządzania lasu (zgodnie z załącznikiem nr 11 do "Instrukcji urządzania lasu").

W bieżącej realizacji obowiązujących planów urządzania lasu niezbędne jest:

- wzbogacanie granicy las-pole i las-woda przez tworzenie na obrzeżach lasu pasa ochronnego o szerokości 20-30 m, złożonego z: krzewów, niskich drzew i krzewów, luźnego piętra górnego jako strefy ekotonowej.

- dotyczy to również obrzeży szerokich dróg i linii kolejowych przebiegających przez lasy. Przy zalesianiu gruntów porolnych strefy ekotonowe powinny być kształtowane w ramach prac zalesieniowych.
- inicjowanie naturalnego odnowienia lasu na wszystkich siedliskach z uwzględnieniem wymogów jakości i pochodzenia w stosunku do gatunków głównych oraz niezbędnego udziału gatunków domieszkowych i biocenotycznych dostosowanych do charakteru siedlisk. Szczególną uwagę należy zwracać na odnowienie naturalne sosny na właściwych dla niej siedliskach oraz na samosiewne odnowienie drzewostanów nasiennych gospodarczych i wyłączonych.
- ograniczenie zastosowania rębni grupy I oraz powierzchni zrębów zupełnych i elastyczne prowadzenie linii zrębowych, uwzględniające zróżnicowanie mikrosiedlisk, drzewostanów i konfiguracji terenu, w sposób zapewniający najkorzystniejsze warunki dla inicjowania i rozwoju odnowienia lasu oraz ochrony krajobrazu leśnego.
- preferowanie czynników wzmagających trwałość lasu w całym postępowaniu hodowlanym i ochronnym (zgodność z warunkami siedlisk, naturalność, rodzimność, różnorodność, witalność, bogactwo genetyczne).
- przywracanie utraconej różnorodności biocenoz leśnych i wzbogacenie krajobrazu leśnego przez różnicowanie, zgodnie z warunkami naturalnymi, struktury gatunkowej, wiekowej, warstwowej i przestrzennej drzewostanów.
- służyć temu powinno także: pozostawianie w drzewostanach dojrzałych do wyřębu, a w miarę możliwości i w młodszych, niektórych starych drzew do ich fizjologicznej starości, a nawet biologicznej śmierci oraz wybranych drzew martwych i drzew dziuplastych - jako siedziby licznych organizmów roślinnych i zwierzęcych decydujących o bogactwie i procesach samoregulacji w przyrodzie, jak również wzbogacanie składu gatunkowego drzewostanów i rozpraszanie ryzyka hodowlanego na możliwie dużą liczbę gatunków drzew i krzewów leśnych.
- nadawanie priorytetów zabiegom profilaktycznym oraz biologicznym i mechanicznym metodom ochrony lasu przed metodami chemicznymi, które winny być traktowane jako zabieg ostateczny, gdy nie ma innej alternatywy. Szczególnie preferuje się rozszerzanie zasięgu powierzchniowego udoskonalonej ogniskowo-kompleksowej metody ochrony lasu, z uwzględnieniem w pierwszej kolejności obszarów występowania pierwotnych ognisk gradacyjnych szkodników liściożernych.
- zróżnicowane traktowanie drzewostanów pod względem wymogów higieny lasu. W drzewostanach zdrowych, nie zagrożonych przez szkodliwe owady leśne i grzyby

patogeniczne, należy pozostawić w lesie drobne gałęzie i drzewa martwe w celu powstrzymania procesów degradacyjnych gleb leśnych i przyspieszenia obiegu materii, zaś w drzewostanach silnie osłabionych, chorych i zagrożonych pożarem należy dążyć do pełnej higieny lasu.

W celu uzyskania poprawy warunków ekologicznych produkcji sadzonek w szkółkach należy dążyć do:

- zmniejszenia kwater produkcyjnych w szkółkach zespolonych przez wprowadzenie zadrzewień ochronnych w formie pasów zieleni z krzewów i niskich drzew o pochodzeniu umożliwiającym ich późniejsze wykorzystanie do zbioru nasion. Odległość pomiędzy pasami powinna wynosić 30 - 60 m;
- zakładania czasowych, małych szkółek śródleśnych i szkółek podokapowych tam, gdzie jest to racjonalnie uzasadnione;
- rewitalizacji mikoryz w szkółkach użytkowanych dłużej niż 10 lat.

W pielęgnacji szkółek należy ograniczać stosowanie herbicydów i innych środków chemicznych na korzyść zabiegów mechanicznych oraz racjonalnego stosowania płodozmianu z zielonym i czarnym ugiem. Należy zwiększyć zakres zwalczania szkodliwych chwastów, grzybów i nicieni metodami termicznymi (parowanie gleby), a także zapewnić rewitalizację mikrobiologiczną gleb przez wprowadzanie do gleby biopreparatów.

Preferować należy naturalne odnowienie lasu na wszystkich siedliskach, uzupełniane sztucznie w miarę potrzeb, o ile spełniane są następujące warunki: skład gatunkowy drzewostanów macierzystych odpowiada siedliskowemu typowi lasu, a ich jakość hodowlana i pochodzenie uzasadnia reprodukcję naturalną, drzewostan nie jest usytuowany w bloku upraw pochodnych danego gatunku, stan gleby i pokrywy glebowej umożliwia rozwój odnowienia naturalnego.

Przy sztucznym uzupełnianiu samosiewów zaleca się wzbogacanie składu gatunkowego, form mieszania i struktury drzewostanów w dostosowaniu do naturalnej mozaikowości siedlisk. Przy sztucznym odnawianiu lasu zaleca się: ograniczenie stosowania chemicznych środków, preferowanie płytkiego i punktowego przygotowania gleby, o ile stan gleby i pokrywy glebowej na to pozwala, lub w przypadku gleb lekkich samo tylko spulchnienie (np. pogłębiaczem). Chwastobójczych do przypadków koniecznych, racjonalnie uzasadnionych.

Przy prowadzeniu zabiegów ochrony upraw przed szkodami należy dążyć do eliminowania lub ograniczania przyczyn zagrożeń, w szczególności zaleca się:

- badanie stanu zapędrczenia gleb i stosowanie w razie potrzeby odpowiednich środków zaradczych;
- utrzymywanie liczebności owadów - szkodników upraw na poziomie nie zagrażającym wystąpieniu szkód istotnych;
- tworzenie warunków środowiska leśnego ograniczających możliwość nadmiernego rozwoju grzybów patogenicznych (zróżnicowanie składu gatunkowego i form zmieszania, zgodność z warunkami siedlisk i z warunkami środowiska przyrodniczego);
- dostosowanie liczebności zwierzyny płowej w lasach oraz jej struktury wiekowej i płciowej do poziomu zapewniającego możliwość realizacji celów hodowli lasu na danym terenie;
- zwiększanie naturalnej bazy żerowej dla zwierzyny w lasach, m. in. przez odtworzenie oraz właściwe zagospodarowanie łąk śródleśnych, zwiększanie ilości preferowanych przez zwierzynę gatunków drzew i krzewów na poletkach zgryzowych, w podszytach, lukach, pod liniami energetycznymi oraz na pasach ekotonowych wzdłuż granicy las - pole i las - woda;
- tworzenie warunków sprzyjających zrównoważeniu układów biocenotycznych na uprawach przez ochronę i protekcję organizmów pasożytniczych i drapieżnych w stosunku do szkodników upraw;
- wprowadzenie w blokach upraw pasów przeciwpożarowych w postaci stref leśnych złożonych z najmniej palnych w danych warunkach drzew i krzewów, budowę dróg przeciwpożarowych, zbiorników wodnych, baz sprzętu p.poż. itp.;
- zakładanie ognisk biocenotycznych w uprawach.

Pielęgnację i ochronę drzewostanów należy realizować poprzez:

- właściwe stosowanie cięć selekcyjnych, w tym selekcji pozytywnej w trzebieżach z dopuszczeniem nierównomiernego rozmieszczenia drzew dorodnych i z popieraniem biogrup drzew stabilizujących drzewostan. W drzewostanach starszych klas wieku (zwłaszcza trzebieże późne w drzewostanach świerkowych, sosnowych, modrzewiowych i olszowych) dopuszcza się cięcia o charakterze trzebieży dolnej. Oznaczanie drzew dorodnych powinno być wykonywane w sposób nie szpecący krajobrazu leśnego.
- cięcia schematyczne, zarówno w drzewostanach sosnowych, jak i w świerkowych, nie mają trwale stabilizującego wpływu na drzewostan; należy zaniechać ich stosowania.
- w warunkach narastającego zagrożenia lasu i wzmożonego wydzielania się posuszu uzasadnione jest zwiększenie rozmiaru użytkowania przedrębne (cięć pielęgnacyjnych),

jednak do wysokości nie przekraczającej 50% bieżącego przyrostu miąższości drzewostanów przedrębnych (sumy przyrostu tych drzewostanów w nadleśnictwie).

- w celu uniknięcia masowego występowania grzybów powodujących zamieranie pędów sosny należy stosować możliwie wcześnie zabiegi pielęgnacyjne, rozważnie rozluźniając więźbę w młodych drzewostanach oraz usuwać porażone drzewka (materiał zakaźny).
- w celu ograniczenia obszaru występowania huby korzeni i opieńkowej zgnilizny korzeni niezbędne jest stosowanie szczegółowych zasad postępowania hodowlano-profilaktycznego, zaś na gruntach porolnych obowiązuje zabezpieczanie świeżych pniaków, powstających podczas zabiegów pielęgnacyjnych, preparatami biologicznymi z grzybami konkurencyjnymi typu "PgIBL".
- przy ograniczaniu liczebności populacji owadów za pomocą insektycydów (biologicznych i chemicznych) należy dążyć do: stosowania insektycydów tylko w tych drzewostanach, gdzie występujące owady mogą spowodować ich zamieranie lub istotne szkody gospodarcze oraz stosowania w zabiegach ratowniczych selektywnych, najmniej szkodliwych dla środowiska leśnego preparatów oraz technik aplikacyjnych.
- w celu zwiększenia biologicznej odporności lasu na czynniki szkodliwe zaleca się: szersze stosowanie udoskonalonej ogniskowo-kompleksowej metody ochrony lasu, szczególnie na terenach pierwotnych ognisk gradacyjnych szkodników liściożernych, przez wprowadzanie bloków podszytów, remiz roślin nektarodajnych, pojników, protegowanie ptaków i mrówek, dzików oraz wprowadzanie borówki czernicy na gruntach porolnych; wzbogacanie i urozmaicanie monolitycznych środowisk leśnych przez wprowadzanie gatunków liściastych określanych mianem domieszek biocenotycznych; w czyszczeniach późnych zachowywanie i popieranie drzewek górujących, tzw. "przerostów", charakteryzujących się cienkogałęziastą koroną i odpowiednią jakością oraz żywotnością; w trzebieżach zachowywanie drzew (osobników) wyróżniających się wysoką żywotnością i tworzących szkielet drzewostanu lub stanowiących pożądaną domieszkę biocenotyczną.

Areał zrębów zupełnych w porównaniu ze stanem obecnym musi ulegać stopniowemu zmniejszaniu, zarówno podczas planowania jak i realizacji planów urzędniowych. Zaleca się ograniczenie użytkowania rębnych zrębami zupełnymi, z ich odnowieniem sztucznym w szczególności, do następujących przypadków:

- drzewostanów sosnowych, świerkowych i modrzewiowych obcego pochodzenia bez względu na ich jakość;
- drzewostanów gatunków introdukowanych: sosny Banksa, sosny smołowej, modrzewia japońskiego i jedlicy sonej;

- drzewostanów źle przyrastających lub niskiej jakości technicznej (negatywy);
- drzewostanów, których natychmiastowe wycięcie podyktowane jest względami sanitarnymi;
- gospodarczych drzewostanów nasiennych, w których inicjowanie odnowienia naturalnego jest niewskazane ze względu na ich usytuowanie w bloku upraw pochodnych tego samego gatunku;
- niewielkich powierzchniowo gospodarczych drzewostanów nasiennych sosnowych i modrzewiowych o powierzchni całkowitej wydzielenia do 4 ha oraz świerkowych, daglezi zielonej i olszy czarnej o powierzchni do 2 ha, w których uzyskanie naturalnego odnowienia z obsiewu górnego nie jest możliwe ze względu na silne zadarnienie lub wręcz zdziczenie pokrywy, gęsty podszyt lub nie rokujące przyszłości hodowlanej drugie piętro.

Szerokość zrębów zupełnych przebiegających wzdłuż całego oddziału w drzewostanach So i Św powinna mieścić się w granicach 30 - 60 m, a ich powierzchnia nie może przekraczać 4 ha. Zaleca się pozostawienie nasienników ok. 20 - 30 szt./ha, głównie na oddalonej części zrębu od ściany drzewostanu w formie grup i kęp wraz z podszytem, nalotem, podrostem i runem, z których część może pozostać do następnej kolei rębu. Pozostawianie nasienników nie dotyczy zrębów zupełnych zlokalizowanych w blokach upraw pochodnych.

Obowiązuje pozostawianie na zrębach grup i kęp drzew domieszkowych i biocenotycznych dla poprawy struktury wiekowej, bioróżnorodności oraz estetyki. Wprowadza się zakaz stosowania zrębów zupełnych zlokalizowanych wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych (autostrady, drogi szybkiego ruchu oraz I i II klasy), wokół zbiorników wodnych (rzeki, jeziora, oczka wodne) i w otulinach rezerwatów. W takich sytuacjach odnowienie lasu może być prowadzone przy zastosowaniu rębni złożonych na przyległym pasie drzewostanu o szerokości minimum 40 m z jednoczesnym kształtowaniem ekotonu.

Preferować należy rębnie złożone (częściową, stopniową i przerębową) bez względu na siedlisko - wszędzie tam, gdzie stwarzają one najlepsze warunki dla odnowienia i rozwoju lasu. Należy przy tym unikać schematycznego stosowania rębni, dobierając ich rodzaje i formy do konkretnych warunków strefy, smugi lub pododdziału. Zmiany wieku rębności drzew należy uzależniać nie tylko od siedliska i stanu drzewostanów, lecz i od wpływu tej zmiany na możliwość spełniania przez lasy określonych funkcji uznanych za dominujące w zagospodarowaniu przestrzennym regionu. Celowe jest pozostawianie na zrębach z

wyjątkiem bloków upraw pochodnych około 5% drzew o najlepszej żywotności i jakości technicznej w formie grup i kęp na następną kolej ręb. Trzeba mieć na względzie ich zdolność do wzrostu i rozwoju na otwartej powierzchni (m. in. odporność na wywalające działanie wiatru, na zgorzel słoneczną, brak podatności na tworzenie odrostów pniowych). Przeciwdziałać tym zagrożeniom mogą wcześniejsze cięcia pielęgnacyjne, stymulujące tworzenie się i rozwój biogrup drzew w drzewostanach. W przypadku drzewostanów stanowiących unikatowe, naturalne lub zbliżone do naturalnych obiekty przyrodnicze, zwłaszcza w kompleksach puszczańskich, ochrona bogactwa gatunkowego ma podstawowe znaczenie. System zagospodarowania tych lasów powinien zapewnić zachowanie elementów lasu naturalnego i całego bogactwa składników ekosystemów leśnych. Drzewostany te należy rejestrować jako zachowawcze i wyeliminować w nich zręby zupełne - zgodnie z programem zachowania zasobów genowych.

Postępowanie w użytkowaniu lasu:

- przy pozyskaniu drewna obowiązuje zasada stosowania technologii przyjaznych środowisku leśnemu, polegających na prowadzeniu prac w sposób ograniczający do minimum uszkodzenia pozostających składników lasu. W tym celu należy:
- rozszerzać sortymentową metodę pozyskania drewna, polegającą na wyróbce drewna w drzewostanie ze zrywką surowca ciągnikami nasiębiernymi przy odpowiednio zaplanowanych i wykonanych szlakach zrywkowych.
- dostosowywać okres pozyskania drewna do terminów najmniejszego zagrożenia lasu od owadów i grzybów patogenicznych, wiatru i śniegu oraz możliwości wykorzystania przez zwierzynę kopytną cienkiej kory na drzewach leżących.
- powszechnie stosować środki techniczne chroniące pozostające na powierzchni drzewa przed uszkodzeniami powstającymi w trakcie zrywki.
- wprowadzić do powszechnego stosowania biooleje w piłach spalinowych i środkach technicznych w celu uniknięcia skażenia gleby.
- prowadzić zbiór płodów runa leśnego w sposób nie zagrażający ekosystemom leśnym.
- ograniczać stosowanie ognia technologicznego na powierzchniach przeznaczonych do odnowienia lasu i zalesień.

4.3 Wnioski

Gospodarowanie w Lasach Państwowych prowadzone jest w oparciu o łączenie funkcji gospodarczych, społecznych i ekologicznych lasu.

Zarówno dokumenty programowe i plany gospodarcze w pełni doceniają funkcje ekologiczne terenów leśnych. Planowane działania w zakresie gospodarki leśnej i kierunki ochrony przyrody w lasach są w większości zgodne z potrzebami ochrony przyrody w GLPK.

5. ANALIZA WNIOSKÓW ZGŁOSZONYCH DO PROJEKTU PLANU OCHRONY

Dnia 26.08.2008 r. Dyrektor Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego przekazał 29 instytucjom, informację o przystąpieniu do sporządzania planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, na podstawie § 3 Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzenia projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94 poz. 794) oraz zwrócił się z prośbą do tych instytucji o składanie ewentualnych uwag i wniosków do siedziby Parku, celem ich uwzględnienia w projekcie planu ochrony. W odpowiedzi na pismo Dyrektora Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego o przystąpieniu do sporządzenia w/w projektu planu, do siedziby Parku dotarło 5 pism.

W niniejszym rozdziale przedstawiona została pełna rejestracja i usystematyzowanie tych dokumentów, w celu ułatwienia poruszania się w nich wszystkim uczestnikom procesu sporządzania projektu planu Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Jest to jednak tylko zasygnalizowanie różnorodnych problemów zgłoszonych przez zainteresowane organy i instytucje, a nie ich pełne opracowanie.

Otrzymane informacje, wnioski i uwagi pogrupowane i zarejestrowane zastały w podziale na:

- zgłoszenia organów i instytucji
- zgłoszenia samorządów miast i gmin

Wszystkie informacje przedstawiono jednocześnie w rozbiciu na grupy problemowe (oznaczone symbolami literowymi).

Statystyczna charakterystyka ogólna zgłoszonych wniosków i postulatów:

Pismo zawiadamiające o przystąpieniu do opracowania projektu planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego wysłano imiennie do następujących organów i instytucji:

- Urząd Gminy Bartniczka
- Urząd Gminy Brzozie
- Urząd Gminy Górzno
- Urząd Gminy Lidzbark
- Urząd Gminy Lubowidz

- Urząd Gminy Świdziebnia
- Starostwo Powiatowe w Brodnicy
- Starostwo Powiatowe Działdowie
- Starostwo Powiatowe Żurominie
- Wojewódzki Konserwator Przyrody w Bydgoszczy
- Wojewódzki Konserwator Przyrody w Olsztynie
- Wojewódzki Konserwator Przyrody w Warszawie
- Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
- Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków
- Warmińsko-Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków
- Nadleśnictwo Brodnica
- Nadleśnictwo Lidzbark
- Nadleśnictwo Skrwilno
- Liga Ochrony Przyrody Zarząd Wojewódzki w Olsztynie
- Liga Ochrony Przyrody Zarząd Okręgu w Toruniu
- Liga Ochrony Przyrody Zarząd Okręgu Stołecznego w Warszawie
- Polski Związek Wędkarski Oddział w Toruniu
- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku
- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie
- Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Nietoperzy
- Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
- Towarzystwo Przyrodnicze „Bocian”
- Brodnickie Stowarzyszenie Ekologiczne
- Komitet Ochrony Orłów

Na wysłanych 29 pism zawiadamiających o przystąpieniu do opracowania projektu planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, do dnia 01.12.2008 r., odpowiedziało pięciu zawiadomionych. Zgłoszone wnioski usystematyzowano i przeanalizowano w następującym układzie problemowym:

A – zgłoszenia o braku uwag

B – informacja o przekazaniu dokumentów

K - wnioski dotyczące środowiska kulturowego

Łącznie zgłoszono 5 wniosków i informacji w poszczególnych grupach problemowych:

Organ, instytucja, samorząd powiatowy i gminny	Problematyka / liczba wniosków i informacji		
	A	B	K
Instytucje i organy	2	1	1
Samorządy powiatów, miast i gmin	-	1	-
Łącznie	2	2	1

Zbiorcze zestawienie wniosków:

Na zawiadomienia o przystąpieniu do sporządzenia projektu planu ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, wysłane imiennie do 29 jednostek, swoje odpowiedzi nadesłało 5 (17%) zawiadomionych. W nadesłanych materiałach zawarto:

informacje o nie zgłaszaniu uwag:

- Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie
- Liga Ochrony Przyrody Zarząd Okręgu w Toruniu

zagadnienia związane z środowiskiem kulturowym:

- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Ciechanowie

informacja o przekazaniu dokumentów:

- Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie
- Wydział Środowiska i Rolnictwa
- Wójt Gminy Brzozie

Wnioski i uwagi:

A – zgłoszenia o braku uwag

B – informacja o przekazaniu dokumentów

K - wnioski dotyczące środowiska kulturowego

Lp.	Nazwa	Pismo – znak, data	Zgłoszone uwagi, wnioski
1.	Mazowiecki Urząd Wojewódzki w Warszawie Wydział Środowiska i Rolnictwa 00-950 Warszawa ul. Pl. Bankowy 3/5	WŚR.VI.MŚ/663 3/GLPK/1/08 23.09.2008 r.	B - informacja o przekazaniu dokumentów
2.	Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Warszawie 03-194 Warszawa ul. Zarzecze 13B	ZP-400/123/2008 15.09.2008 r.	A - bez uwag
3.	Liga Ochrony Przyrody Zarząd Okręgu w Toruniu 87-100 Toruń ul. Mickiewicza 9	L.dz. 50/08 11.09. 2008 r.	A - bez uwag
4.	Wójt Gminy Brzozie	OŚR:6130/1/08 30.10.2008 r.	B - informacja o przekazaniu dokumentów
5.	Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Ciechanowie	DC-4180-27/08 14.11.2008 r.	K - wnioski dotyczące środowiska kulturowego

Podsumowanie:

Podsumowując analizę otrzymanych wniosków, informacji i uwag należy stwierdzić, że aż 24 (83%) zawiadomionych nie przysłało jakiegokolwiek odpowiedzi. Natomiast wśród nadesłanych odpowiedzi 40% to zawiadomienie o nie wnoszeniu uwag. Pozostałe uwagi i wnioski dotyczą problematyki środowiska kulturowego, problematyki związanej z etapem zatwierdzania projektu planu oraz informują o przekazaniu dokumentów.

6. PRZEGLĄD PUBLIKOWANYCH I NIEPUBLIKOWANYCH OPRACOWAŃ DOTYCZĄCYCH ZASOBÓW I WALORÓW GLPK

Obszar Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego należy do najbardziej atrakcyjnych i najbardziej wartościowych pod względem przyrodniczym obszarów Polski północnej. Jego zasoby przyrodnicze scharakteryzowane zostały w licznych publikacjach oraz niepublikowanych pracach dokumentacyjnych, studialnych i magisterskich.

Poniżej zamieszczono zebrane materiały niepublikowane i opracowania publikowane z terenu GLPK i jego otoczenia, przydatne do sporządzenia projektu Planu ochrony.

A. Prace publikowane

- Biczkowski M., Brodowski P., 2007, Uwarunkowania rozwoju agroturystyki oraz stan zagospodarowania agroturystycznego na obszarze dorzecza Drwęcy [w:] Ochrona i zagospodarowanie dorzecza Drwęcy, t. 1, UMK Toruń,
- Bilski S., 1985, Region brodnicki. Historia, zabytki, krajobraz, Toruń,
- Bachowski A., 2008, Z biegiem Drwęcy, Polskie Wydawnictwo Reklamowe, Toruń,
- Boiński M., 1988, Przewodnik przyrodniczy po województwie toruńskim, Prace Popul.-Nauk., 48, TNT Toruń,
- Brudnicki R., 2007, Zróżnicowanie potencjału turystycznego obszarów wiejskich dorzecza Drwęcy [w:] Ochrona i zagospodarowanie dorzecza Drwęcy, t. 1, UMK Toruń,
- Burak S., 1991, Powstał Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, Aura 9,
- Burak S., 1994, Rola monitoringu w gospodarce zasobami wodnymi na przykładzie województwa toruńskiego: w Ochrona i Eksploatacja zasobów Wodnych, Materiały seminaryjne RZGW w Gdańsku i WOŚUW w Toruniu,
- Burak S. (red.), 1998, Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy. Welski Park Krajobrazowy. Mapa topograficzno-turystyczna w skali 1:50000, Wyd. Errata, Toruń,
- Burak S. (red.), 2004, Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy. Mapa w skali 1:50000, Wyd. Urbański, Toruń,
- Burak S., Chrapkowski B. i inni, 2000, Przyroda powiatu brodnickiego., Starostwo Powiatowe Brodnica,
- Burak S., Pawski A., Chrapkowski B., 1994, Ekologiczny system obszarów chronionych w województwie toruńskim, UW Toruń, PKE Toruń,

- Burak S., Pawski A., Tomaszewski W., 1995, System obszarów chronionych województwa toruńskiego [w:] Człowiek a środowisko. 44 Zjazd Polskiego Towarzystwa Geograficznego, PTG, UMK, IG PAN, Toruń,
- Burak S., Urbański A., 1997, Folder Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, Wydawnictwo Urbański, Toruń,
- Burak S., Załuski T., 1999, Folder Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, Wydawnictwo Urbański, Toruń,
- Ceynowa – Gieldon M., 1971, Osobliwości florystyczne i rezerwy Ziemi Chełmińskiej. Przewodnik florystyczny, Prace Popul.-Nauk., 15, TNT Toruń,
- Choiński A., 1991, Katalog jezior Polski, część II – Pojezierze Mazurskie, Wyd. Nauk. UAM Poznań,
- Chrapkowski B., 1994, Charakterystyka przyrodnicza obszaru ZPP w województwie toruńskim, Biul. Inf. Rady Prog. ZPP nr 1,
- Churski Z., 1973, Uwagi o warunkach wodnych i ich wpływie na procesy erozyjne w dolinie dolnej Drwęcy, AUNC, Geogr. IX, z. 31, Toruń,
- Churski Z., 1979, Stosunki wodne dorzecza Drwęcy [w:] Mat. Konf. Nauk. „Elementy programu ochrony i kształtowania środowiska dorzecza Drwęcy”, UW, TNT, NOT Toruń,
- Czubiński Z., 1937, Projekty rezerwatów leśnych i torfowiskowych na Pojezierzu Brodnickim, Kwart. Biul. Inf. 7,4,
- Czubiński Z., 1937, Roślinność Pojezierza Brodnickiego i terenów sąsiednich ze stanowiska ochrony przyrody, Wyd. Okręg. Kom. Ochr. Przyr. na Wielkopolskę i Pomorze nr 7,
- Czubiński Z., 1938, Projektowane rezerwy i zabytki przyrody w Nadleśnictwie Lidzbark i Ruda na Pomorzu, Kwart. Biul. Inf., nr 8, Kraków,
- Czubiński Z., 1939, Badania nad zabytkową roślinnością nadleśnictw Lidzbark i Ruda na Pomorzu, Sprawozd. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, nr 3, Poznań,
- Czubiński Z., 1946, Zespół źródliskowy z *Allium ursinum* na Pomorzu Wschodnim, Sprawozd. Pozn. Tow. Przyj. Nauk za lata 1945-46, Poznań
- Czubiński Z., 1948, Stosunki florystyczne południowo-wschodniej części Pojezierza Brodnickiego, Prace Kom. Biolog. Pozn. Tow. Przyj. Nauk nr 11, 3,
- Czubiński Z., Gawłowska J., Zabierowski K., 1977, Rezerwy przyrody w Polsce, PAN Zakład Ochrony Przyrody, Warszawa-Kraków,

- Dydych-Falinowska A. i inni, 1999, *Ostoje przyrody w Polsce*, IOP PAN Kraków,
- Dysarz R., Pająkowski J., (red.), 2001, *Parki Krajobrazowe Województwa Kujawsko-Pomorskiego*, *Lato w Parkach „Parki dla życia”*, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy,
- Gacka-Grzesikiewicz E., 1987, *Rola parków krajobrazowych w regionalnym i krajowym systemie obszarów chronionych (na przykładzie województwa toruńskiego)* [w:] *Zasady tworzenia i funkcjonowania pojeziernych parków krajobrazowych*, PZITS, UWoj., Inst. Turyst. Toruń,
- Galon R., 1931, *Morfologia doliny Drwęcy*, *Bad. nad Polską Północno-Zachodnią* z. 6 – 7, Poznań,
- Galon R., Kotarbiński J., Wójcik C., 1979, *Objaśnienia do mapy geologicznej Polski 1:200 000*, ark. Brodnica, Inst. Geol. Warszawa,
- Gawenda D., Załuski T., 2001, *Stanowisko *Trisetum sibiricum* (Poaceae) na Pojezierzu Chełmińsko-Dobrzyńskim*, *Fragm. Flor. Geobot. Polonica* 8,
- Giziński A., Burak S. (red.), 1992, *Przyroda województwa toruńskiego*, Oficyna Wyd. Turpress, Toruń,
- Giziński A., Burak S., 1995, *Strategia ochrony przyrody województwa toruńskiego*, Urz. Woj. Toruń,
- Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy. *Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne przy Ośrodku Edukacji Ekologicznej „Wilga” (materiały metodyczne)*, 1997, WZPKiOChK, Toruń,
- Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy. *Zestaw ćwiczeń do realizacji na przyrodniczych ścieżkach dydaktycznych przy Ośrodku Edukacji Ekologicznej „Wilga”*, 1995, WZPKiOChK, Toruń,
- Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, 2000, *Biuletyn Informacyjny nr 12*, Regionalne Centrum Doradztwa, Rozwoju i Obszarów Wiejskich Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Przysieku, Przysiek,
- Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, 2005, *15 lat Parku 1990-2005 (Folder)*, sfinansowano ze środków WFOŚiGW w Olsztynie
- Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy. *Szlaki przyrodniczo-turystyczne*, 1994, oprac. Załuski T., Burak S., Gorczyński R., Kosowicz M., Tomaszewski W., Woj. Zarz. Parków Krajob. i Obsz. Chron. Krajobrazu, Toruń,
- Iwicki S., 1986, *Czy powstanie Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy?*, *Aura* 3,

- Jabłoński Z. (red.), 2000, Zielona dekada, Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, WFOŚiGW w Toruniu, Górzno,
- Jakubowski L., Redmer W., 1929, Górzno i okolice,
- Jutrzenka-Trzebiatowski A., Dziedzic J., 1994, Charakterystyka przyrodnicza rezerwatu Jar Brynicy. Ochrona Przyrody 51,
- Kasperczyk B., 1998, Szkody spowodowane przez bobry i sposoby ich zapobiegania na terenie Nadleśnictwa Brodnica, Wyd. PAN, Popielno,
- ks. Kardasz S. (red.), 1999, Diecezja Toruńska, Historia i teraźniejszość, T.10, Dekanat Lidzbarski, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne,
- Kępczyński K., 1965, Szata roślinna Wysoczyzny Dobrzyńskiej, Wyd. UMK, Toruń,
- Kępczyński K., 1967, Rzadsze rośliny na Wysoczyźnie Dobrzyńskiej, Część IV, Zeszyt Nauk. UMK, Biologia 10, Toruń,
- Kępczyński K., 1973, Szata roślinna doliny dolnej i środkowej Drwęcy oraz terenów do niej przyległych, Act. Univ. Nic. Copern, Geogr. IX, 2.31, Toruń,
- Kępczyński K. Załuski T., 1987, Szata roślinna rezerwatu „Szumny Zdrój”, Studia Soc. Scient. Torun. D, 11, Toruń,
- Kępczyński K., Załuski T., 1993, Szata roślinna kompleksu torfowiskowo-leśnego „Płociczno”, Acta Univ. Nic. Copernici, Biologia 86, Toruń,
- Klemens E., 1995, Górzno. Szkice z dziejów miasta i okolic, Ciechanów,
- Koj R., 2000, Bagienna Dolina Drwęcy [w:] Ziemia Michałowska, Brodnica,
- Kosowicz M., 1999, Bagienna Dolina Drwęcy, Infor. Przyrod. LOP nr 8, Toruń,
- Kosowicz M., Mikołajski A., 1996, Ptaki wodne Jeziora Lidzbarskiego, Ochrona Krajobrazu nr 3/96,
- Kot R., 2007, Formy ochrony przyrody dolnej części dorzecza Drwęcy [w:] Ochrona i zagospodarowanie dorzecza Drwęcy, t. 1, UMK Toruń,
- Kowalski M., Nietoperze Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, 1996, Ochrona Krajobrazu nr 3/96,
- Kozłowski S., 1985, Charakterystyka retencji dorzecza Drwęcy [w:] Ochrona i kształtowanie środowiska dorzecza Drwęcy, z. 3, Urz. Woj., RW NOT Toruń,
- Krzemiński M., 2003, Parki Krajobrazowe Mazowsza, Wydział Ochrony Środowiska Mazowieckiego Urzędu Wojewódzkiego w Warszawie,
- Lema J., 1996, Ptaki wodne jezior Bryńskich. Ochrona Krajobrazu nr 3/96,

- Liberacki M., 1961, End moraines near Górzno, Guide-Book of Excursion, part. I North Poland, Vith INQUA Congres,
- Mapa hydrogeologiczna skala 1:200 000, ark. Brodnica, Iława,
- Mapa utworów czwartorzędowych 1:50 000, ark. Brodnica i Iława, 1978,
- Marszelewski W., 2001, Jeziora Pojezierza Dobrzyńskiego, UMK Toruń,
- Marszelewski W., 2007, Klimatyczne i hydrologiczne uwarunkowania dorzecza Drwęcy [w:] Ochrona i zagospodarowanie dorzecza Drwęcy, t. 1, UMK Toruń,
- Marszelewski W., Burak S., Solarczyk A., 2000, Jeziora województwa kujawsko-pomorskiego, Kuj.-Pom. Urząd Wojewódzki, Bydgoszcz,
- Marszelewski W., Szczepanik P., 1991, Przewodnik wędkarski po jeziorach brodnickich, Agrncja COMMER-PRESS, Inowrocław – Toruń,
- Mietz A., Pakulski J., 1989, Górzno. Zarys dziejów, TTK, Toruń,
- Młynek T., Polakowski B., 1960, Stosunki florystyczne i fitosocjologiczne rezerwatu „Jar Brynicy”, Zesz. Nauk. WSR w Olsztynie 10, 97, Olsztyn,
- Nechay W., 1927, Utwory lodowcowe Ziemi Dobrzyńskiej, Spraw. PIG, t.4, z.1-2,
- Niewiarowski W., 1968, Morfologia i rozwój pradoliny i doliny dolnej Drwęcy, St. Soc. Sci. Tor. Sectio C, 6, 5,
- Niewiarowski W., 1973, Rzeźba terenu i budowa geologiczna doliny Drwęcy i jej otoczenia i ich wpływ na zagrożenie erozją wodną gleb, AUNC, Geografia IX, 2.31, Toruń,
- Niewiarowski W., Wysoka W., 1995, Zarys morfologii Pojezierza Dobrzyńskiego [w:] Geomorfologia i hydrologia Pojezierza Brodnickiego i Dobrzyńskiego oraz osobliwości przyrodnicze parków krajobrazowych, PTG, Toruń,
- Obszary chronione. Województwo kujawsko-pomorskie. Mapa w skali 1:250 000, Wyd. Ochr. Środ., Kuj.-Pom. Urz. Woj. Bydgoszcz,
- Ocena stanu zanieczyszczenia gleb województwa toruńskiego metalami ciężkimi i siarką, Bibl. Monit. Środ. WIOŚ Toruń, 1998,
- Ocena stanu zanieczyszczenia powietrza w województwie toruńskim (na podstawie metody pasywnej), Bibl. Monit. Środ. WIOŚ Toruń, 1998,
- Ostoje ptaków w Polsce, 1994, OTOP, Bibl. Monit. Środ., Gdańsk,
- Owsiak J., Sewerniak J., 1995, Turystyka w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym [w:] Geomorfologia i hydrologia Pojezierza Brodnickiego i Dobrzyńskiego oraz osobliwości przyrodnicze parków krajobrazowych, PTG, Toruń,

- Owsiak J., Sewerniak J., 1998, Przemiany użytkowania turystycznego na obszarach chronionych na przykładzie dorzecza Drwęcy, Przegląd Regionalny nr 1/1998, ROŚiOŚK Toruń,
- Paszek I., Załuski T., 1998, Flora dróg leśnych Powierzchni Badawczo-Dydaktycznej w Czarnym Bryńsku [w:] Botanika polska u progu XXI wieku. Materiały z sympozjum Zjazdu PTB, Gdańsk,
- Pawski A., Flanz S., 1998, Problematyka ochrony wartości kulturowo-krajobrazowych w planach ochrony Brodnickiego Parku Krajobrazowego i Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Przegląd Regionalny nr 1/1998, ROŚiOŚK Toruń,
- Prusinkiewicz Z. Regel S., 1975, Mapa gleb województwa bydgoskiego, skala 1 : 300 000, Zakład Gleboznawstwa UMK, Toruń,
- Przyroda województwa kujawsko-pomorskiego, Kuj.-Pom. Urz. Woj. Bydgoszcz, 2001,
- Przyroda Ziemi Chełmińskiej i obszarów przyległych, 2000, oprac. zbior., Urz. Marsz. Woj. Kuj.-Pom., PKE Toruń,
- Raport o stanie przyrody województwa kujawsko-pomorskiego, 2001, Kuj.-Pom. Urz. Woj., Woj. Konserwator Przyrody, Bydgoszcz,
- Raport o stanie przyrody województwa kujawsko-pomorskiego, 2004, Woj. Kuj.-Pom., Bydgoszcz,
- Raport o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, Bibl. Monit. Środ., WIOŚ Bydgoszcz,
- Raport o stanie środowiska województwa warmińsko-mazurskiego w 2003, 2005, 2006, WIOŚ Olsztyn,
- Rezerваты przyrody województwa toruńskiego, 1996, Urz. Woj. Toruń,
- Rzeka Drwęca i jej dorzecze w Zielonych Płucach Polski, 2007, materiały seminaryjne, UM Toruń,
- Stanisławski K., (red.), 1995, Ziemia Dobrzyńska, Wydawnictwo „Czarno-Biała”,
- Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2002, 2004, 2005, WIOŚ Warszawa,
- Stan środowiska w województwie toruńskim, 1995, 1996, praca zbior. pod red. S. Buraka, Bibl. Monit. Środ., WIOŚ Toruń,
- Strategia rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego, 1999, Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Toruń,

- Środowisko przyrodnicze Ziemi Dobrzyńskiej, 1997, Materiały z konferencji w Kijaszkowie, wyd. Stowarzyszenie Gmin Ziemi Dobrzyńskiej w Dobrzyniu nad Wisłą, Dobrzyń n. Wisłą,
- Tomaszewski W., 1994, Gospodarka wodna w obszarach chronionych [w:] Ochrona i eksploatacja zasobów wodnych, Materiały seminaryjne RZGW w Gdańsku i WOŚUW w Toruniu, Toruń,
- Tomaszewski W., 1995, Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy [w:] Geomorfologia i hydrologia Pojezierza Brodnickiego i Dobrzyńskiego oraz osobliwości przyrodnicze parków krajobrazowych, PTG, Toruń,
- Tomaszewski W., 1998, Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy (środowisko przyrodniczo-geograficzne) Przegląd Regionalny nr 1/1998, ROSiOŚK Toruń,
- Umiński J., 2006, Powiat Brodnicki i okolice, Polskie Wydawnictwa Reklamowe, Toruń,
- Wasielewska M., Ejankowski W., Fedorowicz M., Fedorowicz M., Załuski T., 1998. Zasoby populacyjne gatunków chronionych w rezerwacie „Jar Brynicy”, Materiały konferencyjne z obrad sekcji 51 Zjazdu PTB, Gdańsk,
- Wasielewska M., Załuski T., 1999, Tendencje epiksyliczne i epifityczne roślin naczyniowych w rezerwatach leśnych Górznieńsko-Lidzbarskiego parku Krajobrazowego, Przegląd Przyrodniczy, X, 3-4,
- Województwo toruńskie. Przyroda, ludzkość, osadnictwo, gospodarka, 1994, praca zbior. pod red. R. Galona, PWN Warszawa – Poznań – Toruń,
- Wołk K., 1995, Pilotażowe badania drobnych ssaków w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym, Ochrona Krajobrazu, Biul. Inform., Wojew. Zarząd Parków Krajobr. i Obszar. Chron. Krajobrazu 1/21, Toruń,
- Wołk K., Szczypka A., Wojciechowski M., 1996, Obóz teriologiczny w Czarnym Bryńsku, Ochrona Krajobrazu nr 3/96,
- Wójcik G., Wójcikowa A., 1973, Uwagi o klimacie dorzecza dolnej Drwęcy oraz o niektórych aspektach mikroklimatu doliny Drwęcy, AUNC, Geogr. IX, z. 31,
- Wysocka E., Adamczyk-Habib Anna, Białczak S., Skalmowski W., Wolfram K., 1999, Strategia rozwoju obszaru funkcjonalnego Zielone Płuca Polski, zapis tezewy, wyd. Narodowa Fund. Ochr. Środow., Biuro Porozumienia ZPP, Białystok-Gdańsk-Olsztyn-Toruń-Warszawa,

- Wysota W., 1995, Morfologia i sedymentologia wzgórz kemowych w Księżym [w:] Geomorfologia i hydrologia Pojezierza Brodnickiego i Dobrzyńskiego oraz osobliwości przyrodnicze parków krajobrazowych, PTG, Toruń,
- Wysota W., 1995, Rynna glacialna Brynicy [w:] Geomorfologia i hydrologia Pojezierza Brodnickiego i Dobrzyńskiego oraz osobliwości przyrodnicze parków krajobrazowych, PTG, Toruń,
- Wysota W., 1996, Studenckie Koło Geografów przy Instytucie Geografii UMK w Toruniu, Mapa sozologiczna Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku krajobrazowego, Ochrona Krajobrazu nr 3/96,
- Załuski T., 1987, Roślinność murawowa południowo-zachodniej części Garbu Lubawskiego i terenów przyległych, Stud. Soc. Scient. Torun. D,11,5, Toruń,
- Załuski T., 1988, Udział mszaków w zbiorowiskach roślinnych doliny Brynicy, Acta Univ. Nic. Copernici, Biologia 37 zeszyt 69, Toruń,
- Załuski T., 1989, Zróżnicowanie zbiorowisk łąkowych z klasy *Molinietum* w dolinach Brynicy i jej dopływów, Studia Soc. Scient. Torun, vol XII nr 2, sectio D, Toruń,
- Załuski T. (red.), 1997, Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy. Przyrodnicze ścieżki dydaktyczne przy Zielonej Szkole „Ekoczar” (materiały metodyczne), Wojewódzki Zarząd Parków Krajobrazowych i Obszarów Chronionego Krajobrazu w Toruniu z siedzibą w Brodnicy, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie, Wydawnictwo „Comer”, Toruń,
- Załuski T. Gawenda D., 1999, Antropogeniczne przekształcenia grądu *Tilio-Carpinetum* w warunkach umiarkowanych form gospodarki leśnej w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym, Przegląd Przyrodniczy, X, 3-4,
- Załuski T., Gawenda D., Paszek I. 2002, Rola badań geobotanicznych w działalności edukacyjnej w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym. [w:] Funkcjonowanie parków krajobrazowych w Polsce. Katedra Geobotaniki i Ekologii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego, Wyd. UŁ, Łódź,
- Załuski T., Kupczyk M., Fedorowicz M., 1996, Zasoby populacyjne gatunków roślin chronionych w rezerwacie „Jar Brynicy” i w projektowanym rezerwacie „Ostoje Koszelewskie”, Ochrona Krajobrazu, nr 3/96,
- Załuski T., Paszek I. 2002, Stanowisko *Botrychium multifidum* (*Ophioglossaceae*) w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym. Fragm. Flor. Geobot. Polonica 9,

- Załuski T., Paszek I., Gawenda-Kempczyńska D., Iglińska A.M., Szczepański M., 2004, Ostoje cennej szaty roślinnej na Pojezierzu Dobrzyńskim i Równinie Urszulewskiej [w:] Wycieczki geobotaniczne. Region kujawsko-pomorski, PTB Bydgoszcz – Toruń,
- Załuski T., Paszek I., Glińska A., Fedorowicz M. 1998, Powierzchnia Badawczo-Dydaktyczna w Czarnym Bryńsku (Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy) jako przykład obiektu do badań monitoringowych. Przegl. Przyr. 9, 1-2,
- Załuski T., Załuska G., 1998, Rozmieszczenie gatunków z rodziny *Orchidaceae* w projektowanym rezerwacie „Łąki Bryńskie” (Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy), Przegląd Przyrodniczy, X, 1-2,
- Załuski T., Reliktowe i rzadkie gatunki roślin okolic Górzna i Nowego Miasta Lubawskiego, Acta Univ. Nic. Copernici, Biologia 29, Toruń,
- Zobolewicz J., 1998, Metodyka opracowań studialnych dotycząca zasobów kulturowo-krajobrazowych dla potrzeb planów ochrony obszarów parków krajobrazowych na przykładzie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Przegląd Regionalny nr 1/1998, ROSiOŚK Toruń,
- Zwoliński A., 1991, Katalog jezior województwa toruńskiego wraz z ich waloryzacją turystyczną, St. Soc. Sci. Tor., sectio C, 10,2, TNT Toruń.

B. Prace dokumentacyjne i studialne(niepublikowane)

- Andrzejewski H., Chrapkowski B., 1986, Charakterystyka świata zwierzęcego na terenie projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (w granicach województwa toruńskiego), SITR-NOT, Toruń,
- Burak S., Jankowski J., 1997, Program ochrony i kształtowania środowiska gm. Górzno, UG Górzno,
- Burak S., Pawski A., (red), 1989, Dokumentacja ostatecznego wariantu przestrzennego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Toruń,
- Brzeziński M., Cygan J.P., Romanowski J., 1994, Rozmieszczenie wydry w województwie toruńskim, mscr. Zakład Ekologii UW, Zakład Ekologii Kręgowców Inst. Ekol. PAN, Warszawa,
- Chiczevska H., 1997, Rezerwaty przyrody w województwie ciechanowskim, Wydział Ochrony Środowiska i Konserwacji Przyrody Urzędu Wojewódzkiego w Ciechanowie,

- Chudyk R., 1983, Plan zagospodarowania rezerwatu Jar Brynicy na lata 1983-1992, OZLP, Brodnica,
- Czapiewski S., Stetkiewicz A., Wieczorek J., 1986, Charakterystyka lasów oraz leśnej i łowieckiej na terenie projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, SITR-NOT, Toruń,
- Dąbrowski S., Polakowski B., Wołos L., 1999, Obszary chronione i pomniki przyrody województwa warmińsko-mazurskiego, UW w Olsztynie, Olsztyn,
- Dziadowiec H., Pokojska U., Plichta W., 1994, Przestrzenna zmienność próchnicy w wybranych fragmentach glebowej powierzchni wzorcowej w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym; Toruń,
- Dziadowiec H., Załuski T., Lewandowska M., Malinowska K., Markiewicz M., Paszek I., Salamon M., 2000, Sprawozdanie merytoryczne w ramach tematu: Badania gleboznawcze i botaniczne na Powierzchni Badawczo-Dydaktycznej w Czarnym Bryńsku, Zakład Gleboznawstwa, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin, Inst. Ekologii i Ochr. Środow. UMK, Toruń,
- Dzedzic J., Jutrzenka Trzebiatowski A., 1993, Waloryzacja botaniczna projektowanego rezerwatu Jezioro Wlecz, Urz. Wojewódzki w Ciechanowie,
- Ekofizjograficzne uwarunkowania turystycznej gospodarki przestrzennej na obszarze Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, 1991/92, Geotur, Bydgoszcz – Ciechanów – Toruń,
- Górny S., 1986, Charakterystyka lasów oraz gospodarki leśnej i łowieckiej na terenie projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (w granicach województwa ciechanowskiego), SITR-NOT, Toruń,
- Górny S., 1986, Charakterystyka świata zwierzęcego na terenie projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (w granicach województwa ciechanowskiego), SITR-NOT, Toruń,
- Jutrzenka-Trzebiatowski A., 1985, Waloryzacja botaniczna obszaru krajobrazu chronionego w obrębie gmin Rybno, Lidzbark, Lipowiec i Iłowo woj. ciechanowskie, Urz. Woj. w Ciechanowie,
- Jutrzenka-Trzebiatowski A., 1991, Lasy klonowo-lipowe (*Aceri-Tilietum Faber 1936*) w Polsce północno-wschodniej, Kat.Botaniki, AR-T Olsztyn,

- Kępczyński K., Załuski T., 1986, Charakterystyka florystyczna i fitosocjologiczna projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, SITR-NOT, Toruń,
- Kępczyński K., Załuski T., 1990, Charakterystyka florystyczno-fitosocjologiczna projektowanego rezerwatu „Torfowisko Płociczno” w nadleśnictwie Skrwilno, Okręgowy Ośrodek Rzeczoznawstwa i Doradztwa Roln., Toruń
- Klemens E., 1986, Walory kulturowe projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (w granicach województwa ciechanowskiego), SITR-NOT, Toruń,
- Kowalski M., Krasnodębski I., Sachanowicz K., 1995, Nietoperze Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, skład gatunkowy oraz zalecenia ochronne,
- Kowalski M., Ostrach-Kowalska A., Krasnodębski I., Sachanowicz K., Ignaczak M., Rusin A., 2001, Nietoperze Parków Krajobrazowych: Górznieńsko-Lidzbarskiego i Welskiego, Nietoperze II,1,
- Krajowy Plan Zarządzania Gatunkiem Sasanka otwarta (*Pulsatilla patens* (L.) Mill.). 2007, Opracował Marcin Zych; Warszawa,
- Kurlenda Z., Flik T., 1986, Warunki hydrogeologiczne i surowcowe projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (w granicach woj. Toruńskiego), SITR-NOT, Toruń,
- Mackowicz R., Kilanowski L., Piłaszewicz A., Kosowicz M., Maciejewicz A., Lis D., 1983, Waloryzacja przyrodnicza obszaru chronionego położonego na terenie gmin: Rybno, Lidzbark, Płońnica i Lubowidz – województwa ciechanowskiego, Okr. Ośr. Rzecz. i Dor. Roln., Olsztyn
- Markiewicz M., 2000, Zróżnicowanie gleb Powierzchni Badawczo-Dydaktycznej w Czarnym Bryńku, mscr. Zakład Gleboznawstwa UMK, Toruń,
- Plan ochrony Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, 1998, praca zbior. pod kier. A. Pawskiego, WBPP, Toruń,
- Przystalski A., Andrzejewski H., Bielecki P., Kosowicz M., 1993, Klasyfikacja obszarów Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego pod względem różnorodności i zasobów fauny kręgowców. Fund. Ekol. „Czysta Wkra”, Ciechanów,
- Smoleńska-Gołębiowska K., 1986, Warunki geologiczne i typy krajobrazu (mapa geomorfologiczna) dla projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (w granicach woj. ciechanowskiego), SITR-NOT, Toruń,

- Smoleńska-Gołębiowska K., 1986, Warunki hydrogeologiczne i surowcowe regionu projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, SITR-NOT, Toruń,
- Wieczorek J., Szymkiewicz L., 1980, Dokumentacja kartograficzna i opisowa Glebowych Powierzchni Wzorcowych Nr 1 do 14 położonych na terenie Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych w Toruniu,
- Wysota W., 1986, Warunki geologiczne i typy krajobrazu (mapa geomorfologiczna) dla projektowanego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego (w granicach woj. toruńskiego), SITR-NOT, Toruń,
- Wysota W. (red.), 1993, Studium krajobrazowe Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Fundacja Ekologiczna Czysta Wkra, Ciechanów,
- Załuski T., 1987, Charakterystyka florystyczna i fitosocjologiczna rezerwatu „Czarny Bryńsk”, Ośrodek Rzeczozn. i Doradz. Roln. SITR w Toruniu,
- Załuski T., 1995, Charakterystyka i waloryzacja szaty roślinnej projektowanego rezerwatu „Łąki Bryńskie”, Woj. Kons. Przynr., Toruń,
- Załuski T., 1998, Sprawozdanie z III etapu badań botanicznych realizowanych na Powierzchni Badawczo-Dydaktycznej w Czarnym Bryńsku, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Załuski T., 1995, Charakterystyka i ocena walorów przyrodniczych zespołu świetlistej dąbrowy (*Potentillo albae-Quercetum*) w leśnictwie Bryńsk nadleśnictwa Lidzbark, WZPKiOChK, Toruń,
- Zobolewicz J. (red.), 1993/94, Studium ochrony środowiska kulturowego Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Reg. Ośr. Stud. i Ochr. Środ. Kult, Toruń.

C. Opracowania Państwowej Inspekcji Środowiska

- Informacja o stanie środowiska powiatu brodnickiego (1999),
- Informacja o stanie zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w Toruniu i na terenie Powiatu Brodnickiego na podstawie badań wykonanych przez OBiKŚ (1988),
- Komunikat o jakości wód jeziora Czarny Bryńsk, 2004, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o jakości wód Jeziora Księża w 2004 roku, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o jakości wód jezior Leżno Wielkie i Leżno Małe, 2000, WIOŚ w Toruniu,

- Komunikat o jakości wód jezior Młyńskiego i Górzno w 2006 roku, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o jakości wód rzeki Brynicy w 2005 roku, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie czystości wód rzeki Brynicy, 1987, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie czystości jezior Górznieńskich (Górzno – Młyńskie), 1980, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie czystości jezior Górzno i Młyńskie (1985/1986), 1992, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie czystości wód Jezior Bryńskich, jeziora Tabułka i jeziora Czarny Bryńsk w 1998 roku, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie jakości wód jeziora Księża, 1998, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie jakości wód jeziora Samińskiego, 1993, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie jakości wód jeziora Wierzchownia 1996, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie jakości wód jezior Bryńskich w 2000, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie jakości wód jezior Młyńskiego i Górzno 1996, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie czystości wód rzeki Brynicy, OBiKŚ Toruń 1987;
- Komunikat o stanie jakości wód rzeki Brynicy w 2000 r., WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie jakości rzeki Pissy, 1998, WIOŚ w Toruniu;
- Komunikat o stanie jakości wód jeziora Wielkie i Małe Leżno, 1992, WIOŚ w Toruniu,
- Komunikat o stanie czystości jeziora Wlecz w 1994 roku, WIOŚ w Ciechanowie,
- Ocena jakości wód rzeki Brynicy w 1995 roku, WIOŚ w Toruniu,
- Raport z monitoringu jakości zwykłych wód podziemnych w latach 1996 – 1999 na terenie powiatów Brodnica, Golub-Dobrzyń, Chełmno, Grudziądz, Toruń, Wąbrzeźno.

D. Prace doktorskie

- Paszek I., 2002, Wpływ dróg na różnorodność szaty roślinnej stref ekotonowych w lasach Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Pracownia Kartografii Geobotanicznej, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK, Toruń,
- Załuski T., 1981, Zróżnicowanie fitocenoz doliny Brynicy i jej dopływów na tle warunków siedliskowych. Maszynopis pracy doktorskiej, Toruń.

E. Prace magisterskie i sprawozdania ze studenckich obozów naukowych

- Andrzejewska I., 1991, Charakterystyka hydrograficzna zlewni Górzanki ze szczególnym uwzględnieniem Jezior Górznieńskich, IG UMK Toruń,
- Andrzejewski M., 1991, Charakterystyka hydrograficzna zlewni górnej Brynicy, IG UMK Toruń,
- Arentowicz M., 2004, Ocena zagrożeń ekologicznych na terenie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Katedra Ochrony Powietrza i Toksykologii Środowiska UWM Olsztyn,
- Badania fizyko-chemiczne wody Jeziora Młyńskiego i innych wód powierzchniowych Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego. Sprawozdanie z obozu naukowego Studenckiego Koła Chemików Uniwersytetu Łódzkiego, lipiec 2004; Łódź 2004,
- Badania Jezior na terenie Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego podczas obozu letniego w 1994 roku, AR-T w Olsztynie, Studenckie Koło naukowe „Oikos”, Olsztyn 1994,
- Banaś A., 1990, Morfogenezы rynien Jeziora Trepkowskiego i Samińskiego i ich okolic IG UMK Toruń,
- Borowiec J., 1992, Morfologia niższego poziomu Sandru Dobrzyńskiego pomiędzy obniżeniem jeziora Leżno Wielkie a doliną Brynicy, IG UMK Toruń,
- Chrabowska J., 1995, Wstępne badania fizykochemiczne jakości wód jeziora Wlecz (Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, Zakład Chemii Środowiska, Wydział Chemii UMK w Toruniu, Toruń,
- Czarotryjska A., 1992, Szata roślinna na trasie projektowanej ścieżki dydaktycznej w okolicach Górzna, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin, UMK Toruń,
- Dobucki J., 1999, Walory naturalne i turystyczne Górznieńsko-Lidzbarskiego i Welskiego Parku Krajobrazowego, praca dyplomowa, PSTiR „Kolfer”, Bydgoszcz,
- Dąbrowska D., 2002, Atrakcyjność turystyczna gminy Górzno, IG UMK Toruń,
- Domian Z., 1989, Morfogenezы rynny i doliny Górzanki, IG UMK Toruń,
- Ejankowski W., 2000, Zróznicowanie zbiorowisk okrajkowych z klas *Trifolio – Geranietea sanguinei Th. Müller 1962* i *Artemisietea vulgaris Ohm., Prsg. Et Tx 1960* w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,

- Ejankowski W., Sześć lat badań florystycznych studenckiego koła naukowego biologów UMK w „Jarze Brynicy” (Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie), Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Fedorowicz M., 1997, Zróżnicowanie i rozmieszczenie zbiorowisk roślinnych na Powierzchni Badawczo-Dydaktycznej w Czarnym Bryńsku, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Flanz S., 1991, Geneza obniżenia jezior Wielkie i Małe Leżno oraz form marginalnych okolic Gutowa i Zalesia, IG UMK Toruń,
- Gawenda D., 1998, Zróżnicowanie rytmiki sezonowej roślin w wybranych typach zbiorowisk leśnych Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Glińska A., 1997, Analiza rozmieszczenia drzew i krzewów na powierzchni badawczo-dydaktycznej w Czarnym Bryńsku, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Jabłonkowski R., 1978, Charakterystyka hydrologiczna zlewni rzeki Brynicy, Zakł. Hydrologii UMK, Toruń,
- Jabłońska J., 1998, Różnorodność szaty roślinnej na powierzchni badawczo-dydaktycznej w Czarnym Bryńsku, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Kacprzak J. 1991, Zespół świetlistej dąbrowy (*Potentillo albae-Quercetum*) w okolicach Bryńska, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK, Toruń,
- Kędzierska E., 1981, Charakterystyka hydrograficzna gminy Górzno z uwzględnieniem gospodarki wodnej, IG UMK Toruń,
- Kochańska M. 2001, Specyfika rozmieszczenia wybranych gatunków ciepłolubnych w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym. Pracownia Kartografii Geobotanicznej, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK, Toruń,
- Konarska K.D., 2003, Skład gatunkowy i rozmieszczenie porostów na powierzchni badawczo-dydaktycznej w Czarnym Bryńsku, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK Toruń,
- Kośmider J., 1978, Charakterystyka hydrologiczna zlewni Pissy, IG UMK Toruń,
- Kujanek B., 1999, Środowiskowe zróżnicowanie zespołu drobnych ssaków, *Micromammalia*, okolic Czarnego Bryńska w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku

Krajobrazowym (woj. kujawsko-pomorskie), Zakład Zoologii Kręgowców UMK w Toruniu, Toruń,

- Kujanek B, Wołk K., 1998, Środowiskowe zróżnicowanie zespołu drobnych ssaków okolic Czarnego Bryńska, Materiały II Przeglądu Działalności Kół Naukowych Przyrodników UMK, Toruń,
- Lewandowska M., 2000, Mapa roślinności rzeczywistej centralnej części Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Łuczak D., 1987, Morfogenezy doliny i obniżenia Brynicy, IG UMK Toruń,
- Magolan K., 1989, Właściwości fizykochemiczne wód jeziora Górzno i Księżę na tle warunków fizjograficznych i antropogenicznych, IG UMK Toruń,
- Malinowska K., 2000, Synantropizacja szaty roślinnej powierzchni badawczo-dydaktycznej w Czarnym Bryńku, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Paszek I., 1997, Analiza rozmieszczenia roślin naczyniowych na powierzchni badawczo-dydaktycznej w Czarnym Bryńsku, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu,
- Przewodowska E., 2004, Mapa roślinności rzeczywistej Leśnictwa Borek, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu,
- Pszczołkowska B., 1979, Struktura fizycznogeograficzna obszaru gminy Górzno, Zakł. Geografii Fizycznej i Geomorfologii UMK, Toruń,
- Salamon M., 2000, Zmiany we florze powierzchni badawczo-dydaktycznej w Czarnym Bryńsku, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Sebastian D., 2001, Zasoby wodne Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, Zakład Hydrologii i Gospodarki Wodnej, Instytutu Geografii UMK w Toruniu, Toruń,
- Sondażowe badania jezior Wlecz, Nielwa, Młyńskie i Górzno podczas obozu letniego w roku 1993, AR-T w Olsztynie, Studenckie Koło naukowe „Oikos”, Olsztyn 1993,
- Sokołowska R.A., 1999, Sasanka otwarta *Pulsatilla patens* W Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym; Maszynopis; UMK Toruń,
- Tyburska M., 1998, Tendencje dynamiczne dendroflory w zbiorowiskach leśnych na powierzchni badawczo-dydaktycznej w Czarnym Bryńsku, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,

- Urbaniak P., Dałkowski R., 2004, Badania fizykochemiczne wody Jeziora Młyńskiego i innych wód powierzchniowych Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, sprawozdanie z obozu naukowego SKCh Uniw. Łódzki,
- Urbańska A., 2004, Zróżnicowanie szaty roślinnej kompleksu leśnego nad Dzierżąnią w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK w Toruniu, Toruń,
- Wasielewska M., 1999, Tendencje epiksyliczne i epifityczne roślin naczyniowych w Górznieńsko-Lidzbarskim Parku Krajobrazowym, Zakład Taksonomii i Geografii Roślin UMK, Toruń,
- Weiss M., 1995, Przemiany w strukturze społecznej, gospodarczej i przestrzennej miasta Górzna, IG UMK Toruń,
- Wiciecka-Klepaczko H., 1979, Analiza i ocena wartości środowiska naturalnego jako podstawy potencjalnego uzdrowiska - na przykładzie rejonu Górzna, woj. toruńskie, praca podyplomowa, Polit. Warszawska, Toruń-Warszawa,
- Wiński J., 1992, Morfologia niższego poziomu sandru dobrzyńskiego w okolicy Jezior Bryńskich, IG UMK Toruń,
- Sprawozdanie z obozu naukowo-edukacyjnego „Górzno '97” Studenckie Koło Naukowe Chemików Wydziału Chemii UMK w Toruniu, Toruń 1997,
- Ziółkowska M., 2001, Turystyczne użytkowanie i ochrona Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego, IG UMK Toruń,
- Żuk M., 1979, Zbiorowiska leśne na terenie leśnictwa Górzno, Zakład Botaniki Ogólnej UMK, Toruń.

7. PRACE TERENOWE DOKUMENTUJĄCE STAN PRZYRODY I ZAGOSPODAROWANIE OBSZARU PARKU

Prace terenowe były jedną z głównych metod identyfikacji problemów ekologicznych Parku oraz analizy stanu zagospodarowania obszaru GLPK i zmian tego stanu.

Łącznie zespół opracowujący Plan ochrony odbył kilka wyjazdów terenowych w okresie wrzesień-listopad 2008 r. Wyjazdy te pozwoliły na spenetrowanie obszaru Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego w czasie późnego lata oraz jesieni i pozwoliły na dokonanie obserwacji zachodzących zmian. Zrealizowany pierwszy etap prac terenowych stanowi bogaty materiał porównawczy do drugiego etapu prac terenowych, który będzie realizowany wiosną 2009 r.

W szczególności dużą uwagę poświęcono terenom znajdującym się w sąsiedztwie wód, terenom podmokłym, łąkom oraz niezabudowanym enklawom śródlęsnym. Dużo uwagi poświęcono obszarom planowanym do włączenia do europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 „Ostoya Lidzbarska” i „Mszar Płociczno”.

Celem wyjazdów terenowych było:

- analizowanie zmian w zagospodarowaniu terenu Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego,
- dokumentacja i waloryzacja walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych obszaru Parku,
- ocena stanu środowiska i identyfikacja zagrożeń jego walorów ,
- analiza wybranych ustaleń ochronnych ze „starego” planu ochrony,
- zebranie dokumentacji fotograficznej obszaru GLPK,
- zebranie danych do przeprowadzenia delimitacji obszaru Parku,
- analiza materiałów i danych dotyczących obszaru Parku,
- spotkania z pracownikami Parku, w trakcie których pozyskiwano, analizowano i weryfikowano informacje o stanie przyrody oraz potrzebach i sposobach jej ochrony.

Planuje się również kolejne wyjazdy na teren Górznieńsko-Lidzbarskiego Parku Krajobrazowego podczas II etapu prac na oceną stanu istniejącego, inwentaryzacji i oceny stanu zasobów, tworów i składników przyrody, walorów krajobrazowych, wartości kulturowych oraz identyfikacji wewnętrznych i zewnętrznych zagrożeń obszaru, także podczas III etapu prac - tworzenia projektu Planu ochrony Parku, w szczególności w czasie formułowania działań ochronnych dla obszaru Parku i wydzielonych jednostek

przestrzennych. Ich celem będzie weryfikacja planowanych ustaleń pod kątem ich zgodności ze stanem środowiska danego obszaru oraz możliwością i celowością realizacji planowanych kierunków ochrony.